

พระคัมภีร์
ชาตก และ อรรถกถาชาตก
บาลี - ไทย
เล่ม ๑๘
(บาลี ภาค ๖ ตอนที่ ๓)

JĀTAKAPĀLI and JĀTAKATṬHAKATHĀ
Pāli - Thai
Volume XVIII
(Pāli Part VI Third Section)

ฉบับภูมิพลโลก

พุทธศักราช ๒๕๕๓

สารบัญ
พระคัมภีร์ชาดกและอรรถกถาชาดก
บาลี-ไทย
เล่ม ๑๘
(บาลี ภาค ๖ ตอนที่ ๓)

เรื่อง	หน้า
ปกิณณกนิบาต	
๑. สาลีเกทธารชาดก (๔๘๔)	๑
๑. พรรณนาสาลีเกทธารชาดก (๔๘๔)	๖
๒. จันทกนินรชาดก (๔๘๕)	๒๒
๒. พรรณนาจันทกนินรชาดก (๔๘๕)	๒๘
๓. มหาอุกกุสชาดก (๔๘๖)	๔๗
๓. พรรณนามหาอุกกุสชาดก (๔๘๖)	๕๓
๔. อุททาลกชาดก (๔๘๗)	๗๖
๔. พรรณนาอุททาลกชาดก (๔๘๗)	๘๑
๕. ภิสชาดก (๔๘๘)	๑๐๒
๕. พรรณนาภิสชาดก (๔๘๘)	๑๑๐
๖. สุรุจิชาดก (๔๘๙)	๑๔๑
๖. พรรณนาสุรุจิชาดก (๔๘๙)	๑๔๗
๗. ปัญจอุโบสถชาดก (๔๙๐)	๑๘๐
๗. พรรณนาปัญจอุโบสถชาดก (๔๙๐)	๑๘๕

(๔๘)

เรื่อง	หน้า
๘. มหาโมรชาดก (๔๕๑)	๒๐๔
๘. พรรณนามหาโมรชาดก (๔๕๑)	๒๐๕
๙. ตัจจนสูตรชาดก (๔๕๒)	๒๓๖
๙. พรรณนาตัจจนสูตรชาดก (๔๕๒)	๒๔๑
๑๐. มหาวาณิชชาดก (๔๕๓)	๒๖๓
๑๐. พรรณนามหาวาณิชชาดก (๔๕๓)	๒๖๕
๑๑. สาสินราชชาดก (๔๕๔)	๒๘๕
๑๑. พรรณนาสาสินราชชาดก (๔๕๔)	๒๙๑
๑๒. ทศพรหมณชาดก (๔๕๕)	๓๑๑
๑๒. พรรณนาทศพรหมณชาดก (๔๕๕)	๓๒๔
๑๓. ภิกขาปรัมปรชาดก (๔๕๖)	๓๕๑
รวมชาดกในนิบาตนี้มี	๓๕๖
๑๓. พรรณนาภิกขาปรัมปรชาดก (๔๕๖)	๓๕๗
การยกชาดกขึ้นแสดง	๓๗๕

อักษรย่อพระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ

ที่ใช้อ้างอิงในพระคัมภีร์ฉบับมูลนิธิภูมิพลโลกิกขุ

คำย่อ	คำเต็ม	
วิ. มหาวិภงค.	วินยปิฎก	มหาวิภงค
วิ. ภิกขุณี.	วินยปิฎก	ภิกขุณีวิภงค
วิ. มหา.	วินยปิฎก	มหาวคค
วิ. จุ.	วินยปิฎก	จุลลวคค
วิ. ป.	วินยปิฎก	ปริวาร
ที. สී.	ทีฆนิกาย	สีลกขนุทธวคค
ที. มหา.	ทีฆนิกาย	มหาวคค
ที. ปา.	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวคค
ม. มุ.	มชฺฉิมนิกาย	มูลปณฺณาสก
ม. ม.	มชฺฉิมนิกาย	มชฺฉิมปณฺณาสก
ม. อุ.	มชฺฉิมนิกาย	อุปริปณฺณาสก
สํ. ส.	สํยุตฺตนิคาย	สคาถวคค
สํ. นิ.	สํยุตฺตนิคาย	นิทานวคค
สํ. ขนฺธ.	สํยุตฺตนิคาย	ขนฺธวารวคค
สํ. สพา.	สํยุตฺตนิคาย	สพายตนวคค
สํ. มหา.	สํยุตฺตนิคาย	มหาวารวคค
องฺ. เอกก.	องฺคุตฺตรนิคาย	เอกกนิปาด
องฺ. ทุก.	องฺคุตฺตรนิคาย	ทุกนิปาด
องฺ. ดิก.	องฺคุตฺตรนิคาย	ดิกนิปาด
องฺ. จตุกก.	องฺคุตฺตรนิคาย	จตุกกนิปาด
องฺ. ปญฺจก.	องฺคุตฺตรนิคาย	ปญฺจกนิปาด
องฺ. ฉก.	องฺคุตฺตรนิคาย	ฉกนิปาด
องฺ. สตฺตก.	องฺคุตฺตรนิคาย	สตฺตกนิปาด
องฺ. อฏฺฐก.	องฺคุตฺตรนิคาย	อฏฺฐกนิปาด

คำย่อ	คำเต็ม	
อง. นวก.	องค์กรคุณธรรม	นวกนิปาต
อง. ทสก.	องค์กรคุณธรรม	ทสกนิปาต
อง. เอกาทสก.	องค์กรคุณธรรม	เอกาทสกนิปาต
ช. ช.	ชุมชนคุณธรรม	ชุมชนคุณธรรม
ช. ฐ.	ชุมชนคุณธรรม	ชุมชนคุณธรรม
ช. อ.	ชุมชนคุณธรรม	ชุมชนคุณธรรม
ช. อธิ.	ชุมชนคุณธรรม	ชุมชนคุณธรรม
ช. ส.	ชุมชนคุณธรรม	ชุมชนคุณธรรม
ช. วิ.	ชุมชนคุณธรรม	ชุมชนคุณธรรม
ช. เปต.	ชุมชนคุณธรรม	ชุมชนคุณธรรม
ช. เถร.	ชุมชนคุณธรรม	ชุมชนคุณธรรม
ช. เถรี.	ชุมชนคุณธรรม	ชุมชนคุณธรรม
ช. ชา.	ชุมชนคุณธรรม	ชุมชนคุณธรรม
ช. มหา.	ชุมชนคุณธรรม	ชุมชนคุณธรรม
ช. จุฬ.	ชุมชนคุณธรรม	ชุมชนคุณธรรม
ช. ป.	ชุมชนคุณธรรม	ชุมชนคุณธรรม
ช. อ.	ชุมชนคุณธรรม	ชุมชนคุณธรรม
ช. พุท.	ชุมชนคุณธรรม	ชุมชนคุณธรรม
ช. จริยา.	ชุมชนคุณธรรม	ชุมชนคุณธรรม
อภ. ส.	อธิการบดี	อธิการบดี
อภ. วิ.	อธิการบดี	อธิการบดี
อภ. ฐ.	อธิการบดี	อธิการบดี
อภ. ป.	อธิการบดี	อธิการบดี
อภ. ก.	อธิการบดี	อธิการบดี
อภ. ย.	อธิการบดี	อธิการบดี
อภ. ป.	อธิการบดี	อธิการบดี

วิธีใช้ เช่น วิ. มหาวิทยาลัย. ๑/๔๑๓. หมายถึง คัมภีร์พระวินัยปิฎก ฉบับสยามรัฐ เล่มที่ ๑ หน้า ๔๑๓.

อักษรย่อพระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับต่าง ๆ

คำย่อ	คำเต็ม
สี.	สีหพไปตถก (ฉบับสิงหพ)
ม.	มรรมไปตถก (ฉบับพม่าเดิม)
ฉ.	ฉฤษสงคีติไปตถก (ฉบับสังคายนาครั้งที่ ๖)
รา.	รามณณไปตถก (ฉบับมอญ)
โป.	โปราณไปตถก (ฉบับไบบานเก่า)
อิ.	อิงคสิสไปตถก (ฉบับอังกฤษ เดิมใช้ชื่อว่า ยู.)
ก.	กตถจิไปตถก (คัมภีร์บางฉบับ)

(๕๒)

TRANSLITERATION OF THE THAI ALPHABET
as used in this pāli text
of
THE BHŪMIBALO BHIKKHU FOUNDATION

VOWELS - 8

ะ a ำ ā ิ i ี ī , u , ū े e โ ो

CONSONANTS - 33

ก ka	ข kha	ค ga	ฅ gha	ง ṅa
จ ca	ฉ cha	ช ja	ฌ jha	ญ ña
ฎ ṭa	ฏ ṭha	ฑ ḍa	ฒ ḍha	ณ ṇa
ด ta	ถ tha	ท da	ธ dha	น na
ป pa	ผ pha	พ ba	ภ bha	ม ma
ย ya	ร ra	ล la	ว va	
ส sa	ห ha	ฬ ḷa	◌ ṃ	

FIGURES

๑ 1 ๒ 2 ๓ 3 ๔ 4 ๕ 5 ๖ 6 ๗ 7 ๘ 8 ๙ 9 ๐ 0

COMBINATION

ก ka	กา kā	กิ ki	กี kī
กฺ ku	กู kū	เก ke	โก ko

พระคัมภีร์

ชาดก และ อรรถกถาชาดก

บาลี - ไทย

เล่ม ๑๘

(บาลี ภาค ๖ ตอนที่ ๓)

พระบาลีสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย ชาตก ปกิณฑกนิบาต

๑. สาลีเกทธารชาตก (๔๘๔)

๑. “สมบุหนุํ สาลีเกทธารํ
สุวา ภูณฺชนฺตฺติ โกลิย
ปฏิเวเทมิ เต พุราหุเม
น เต วาเรตุมุสฺสเห.
๒. เอโก จ ตตฺถ สกุโณ
โย เนสํ สพุทฺสฺสนฺทโร
ภุตฺวา สาลี ยถากามํ
ตฺถนฺเตนาทาย กจฺจติ.
๓. อุชฺฌนฺตฺตุ^๑ วาลปาसानิ
ยถา พฺชฺฌเมถ โส ทิโช
ชีวญฺจ นํ กเหตฺวาน
อานเยหิ^๒ มมนฺติเก.

๑. สาลีเกทธารชาตก (๔๘๔)

๑. “ข้าแต่ท่านโกลิยะ นาข้าวสาลี
สมบูรณ์ดี แต่ฝูงนกแขกเต้าพากัน
จิกกิน ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ข้าพ-
เจ้าขอแจ้งให้ท่านทราบ ข้าพเจ้า
ไม่สามารถป้องกันพวกมันได้.
๒. บรรดานกเหล่านั้น นกตัวหนึ่งมี
ความงามทุกส่วน กว่านกเหล่านั้น
ครั้งจิกกินข้าวสาลีตามความประ-
สงค์แล้ว ยังคาบเอาข้าวสาลีไปอีก.
๓. ชนทั้งหลาย จงดักบ่วงห่างสัตว์
พอที่ให้มันนั้นติดได้ และท่านจง
จับมันทั้งเป็น นำมาให้ข้าพเจ้า.

^๑ น. โอชฺฌนฺตฺตุ.

^๒ ส. ย. อานเยถ.

๔. เอเต ฤตฺวา ปิวิตฺวา จ
 ปกฺกมฺหฺติ วิหฺงคฺมา
 เอโก พทฺโธสุมิ ปาเสน
 กิ ปาปํ ปกตํ มยา.
๕. อุทฺรํ หนูน อญฺเณสํ
 สุว อจฺจุทฺรํ ตว
 ฤตฺวา สาลิํ ยถากามํ
 ตฺถนุเตนาทาย กจฺจลฺลิตฺติ.
๖. โกฎฺจหนฺนุ ตตฺถ ปุเรลฺลิตฺติ
 สุว เวรฺหนฺนุ เต มยา
 ปุญฺญโจะ เม สมฺม อกฺขาหิ
 กุหิ สาลิํ นิเชยฺยลฺลิตฺติ.^๑
๗. น เม เวรํ ตยา สทฺธิ
 โกฎฺจโจะ มยฺหํ น วิชฺชตฺติ
 อิทํ มุญฺจามิณํ ทมฺมิ
 สมฺปตฺโต โกฎฺสิมฺพลฺลิตฺติ^๒
 นิธิปิตฺตตฺถ นิทฺทามิ
 เอวํ ชานาหิ โกลิย.
๔. พวกนกเหล่านี้ จิกกินและดื่มแล้ว
 บินหนีไปหมด เราผู้เดียวติดบ่วง
 เราทำบาปอะไรไว้.
๕. นกแขกเต้า ท้องของเจ้าเห็นจะ
 ใหญ่กว่าท้องนกเหล่าอื่นแน่ เจ้า
 จิกกินข้าวสาลี ตามความต้องการ
 แล้ว ยังคาบไปอีก.
๖. นกแขกเต้าเอ๋ย เจ้าบรรจุฉางข้าว
 ไว้ในที่นั้นหรือ หรือเจ้ามีเวรกับ
 เรา ดูกรสหยา เจ้าถูกเราถาม
 แล้ว จงบอกแก่เรา เจ้าเก็บข้าว
 สาลีไว้ที่ไหน.
๗. ข้าพเจ้าไม่มีเวรกับท่าน ฉางของ
 ข้าพเจ้าก็ไม่มี ข้าพเจ้าไปถึงยอด
 ฉางแล้ว ก็เปลือกหนึ่งและให้หนึ่ง ทั้ง
 ยังฝังขุมทรัพย์ไว้ในที่นั้นด้วยข้าแต่
 ท่านโกสิยะ ท่านจงทราบอย่างนี้.

^๑ ฉ. นิตทลลิตฺติ.

^๒ ฉ. โกฎฺสิมฺพลฺลิตฺติ.

๘. กิทิสฺ เต อิททานัน
 อิตนโมกุโข จ กิทิสो
 นิธินิธานมกุขาหิ
 อถ ปาสา ปโมกุขสิ.
๙. อชาตปุกขา ตรุณา
 ปุตตกา มยหํ โกลีย
 เต มํ ภาตา ภริสฺสนนฺติ
 ตสฺมา เตสํ อิตนํ ทเท.
๑๐. มาตา ปิตา จ เม วุฑฺฒา
 ชิตนฺนกา คตโยพฺพนา
 เตสํ ตฺนุเทเน หาดฺนุ
 มุญฺเจ ปุพฺพกตํ อิตนํ.
๑๑. อญฺเฌปี ตตฺถ สกฺกนา
 ชินฺนปุกฺขา สฺสุพฺพลา
 เตสํ ปุญฺญตฺติโก ทมฺมิ
 ตํ นิธิ อากุ ปณฺชิตา.
๑๒. อิทิสฺ^๑ เม อิททานัน
 อิตนโมกุโข จ อิทิสो
๘. การให้หนี้ของเจ้าเป็นเช่นไร การ
 เปลี่ยนหนี้ของเจ้าเป็นเช่นไร และ
 เจ้าจงบอกการฝังขุมทรัพย์ด้วย เมื่อ
 เป็นเช่นนั้น เจ้าจะพ้นจากบ่วง.
๙. ท่านโกลียะ ข้าพเจ้ามีบุตรน้อย
 เล็ก ๆ ที่ชนปีกยังไม่ออก เขา
 อันข้าพเจ้าเลี้ยงแล้ว จักเลี้ยง
 ข้าพเจ้าตอบ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้า
 จึงให้หนี้แก่พวกเขา.
๑๐. ข้าพเจ้ามีมารดาบิดาผู้แก่เฒ่าชรา
 ล่วงวัยหนุ่มสาวแล้ว ข้าพเจ้าคาบ
 ข้าวสาลีไปให้ท่านทั้งสอง เปลี่ยน
 หนี้ที่ท่านทำไว้ก่อน.
๑๑. นกแม่เหล่านี้นั้น ไม่มีชนปีก
 แสนจะทุพพลภาพมีอยู่ ข้าพเจ้า
 ต้องการบุญ จึงให้ข้าวสาลีแก่เขา
 เหล่านั้น บัณฑิตทั้งหลาย เรียก
 การให้หนี้ว่า ขุมทรัพย์.
๑๒. การให้หนี้ของข้าพเจ้า เป็นเช่นนี้
 และการเปลี่ยนหนี้ ของข้าพเจ้า

^๑ ส. บ. เอทิสฺ.

นินิธานมกุขามิ

เอว ชานาหิ โกลิย.

เป็นเช่นนี้ ข้าพเจ้าจึงเรียกการ
ให้เห็นว่าฝั่งขุมทรัพย์ของท่าน
โกลิยะจงทราบอย่างนี้เถิด.

๑๓. ภทฺทโก วตายํ ปกุขี
ทิว ปรมมมิโก
เอกจเจสุ มนุสเสสุ
อโย ฐมโม น วิชชติ.

๑๓. นกนี้ดีหนอ ตั้งอยู่ในธรรมอันยิ่ง
ในมนุษย์บางพวก ยังไม่มีธรรม
นี้เลย.

๑๔. ภูฏช สาสิ ยถากามํ
สห สพุเพหิ ณาติภิ
ปุนปิ สุว ปสุเสมุ
ปิย เม ทว ทสฺสนํ.

๑๔. เจ้าจงบริโภคข้าวสาสิ ตามความ
ต้องการ พร้อมด้วยพวกญาติทั้ง-
ปวงเถิด นกแขกเต้า เราต้องการ
พบเจ้าอีก การเห็นเจ้าเป็นที่พอใจ
ของเรา.

๑๕. ภูตฺตณฺจ ปิตณฺจ ตวสุสมฺมहि
รตฺตณฺจ โน โกลิย เต สกาเส
นิกฺขิตตทณฺฑเสสุ ททาหิ ทานํ
ชิตฺตณฺจ มาตาปิตโร ภารสุสุ.

๑๕. ข้าพเจ้าบริโภค และดื่มแล้วใน
ที่อยู่ของท่าน ท่านโกลิยะ ท่าน
เป็นที่พึ่งพำนักของพวกเรา ตลอด
คืนวัน ท่านจงให้ทานในท่านผู้
วางอาชญาแล้ว และท่านจงเลี้ยงดู
มารดาบิดาผู้แก่ชรา.

๑๖. ลกุขี วต เม อุกฺปาทิ อชฺช
โยหํ อทสฺสํ^๑ ปรมํ ทิชนํ

๑๖. วันนี้โชคเกิดขึ้นแก่เรา ผู้ได้เห็น
ท่านผู้เป็นยอดแห่งฝูงนก เพราะ

^๑ น. อททสาสิ ปวรี.

สุวสุส สุตฺวาน สุภาสิตานิ
กาหามิ ปุณฺณานิ อนุปฺปกานิ.

ได้ฟังคำสุภาสิต ของนกแขกเต้า
เราจักทำบุญให้มาก.

๑๗. โส โกสิโย อตฺตมโน อุกฺกุโธ
อนนฺนจ ปานณฺจมิสฺสชฺริตฺวา.
อนฺเนน ปาเนน ปสนฺนจิตฺโต
สนฺตปฺปิสมณฺเณ พฺราหฺมณฺเณ จา”ติ.

๑๗. โกสิยะพราหมณ์นั้น มีใจเบิกบาน
ว่าเริง จัดการรวบรวมข้าวและ
น้ำ มีจิตผ่องใส เลี้ยงสมณะ และ
พราหมณ์ทั้งหลาย ให้อิ่มเอิบด้วย
ข้าวและน้ำ”.

สาลิกเทวราชดกั ปรมั.

สาลิกเทวราชดก ที่ ๑.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ปกิณณกนิบาต

๑. สาลิกเทวารชาตกถวณณา

(๔๘๔)

สมุปนฺนํ สาลิกเทวารนฺตํ อิทํ
สตฺถา เขตฺตวเน วิหรนฺโต มาตุโปสก-
ภิกขุํ อารพฺภ กเถสิ. ปจฺจุปนฺนํ วตฺต-
ปนํ สามชาตเก อาวีวสิสุตฺติ.

สตฺถา ปน ตํ ภิกขุํ ปกฺโก-
สาเปตฺวา “สจฺจํ กิร ตฺวํ ภิกขุ-
คิหิ โปเสสิ”ติ ปจฺจนิตฺวา “สจฺจํ
ภนฺเต”ติ วุตฺเต “ภินฺเต โหนฺติ”ติ
วตฺวา “มาตาปิตโร เม ภนฺเต”ติ
วุตฺเต “สาธุ ภิกขุ, ปฺราณก-
ปณฺธิตาปี ติรจฺจนา นุตฺวา
สกุณโยนียํ นิพฺพตฺติตฺวา ชินฺนเณ
มาตาปิตโร กุลาวเก นิปฺชฺชาเปตฺวา
มุขตฺตฺตฺเตน โคจฺรํ อหริตฺวา
โปเสสนฺ”ติ วตฺวา อตีตํ อหริ

๑. พรรณนาสาลิกเทวารชาดก

(๔๘๔)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ที่พระ
เชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุผู้เลี้ยง
มารดาบิดา ได้ตรัสพระธรรมเทศนานี้
ว่า นาข้าวสาลีสมบุรณ์ดี ดังนี้. ส่วน
เรื่องปัจจุบัน จักมีในสามชาดก.

พระศาสดา รับสั่งให้เรียกภิกษุนั้น
มาตรัสถามว่า “ดูกรภิกษุ ได้ยินว่า เธอ
เลี้ยงคฤหส์ถ์จริงหรือ” เมื่อภิกษุกราบทูล
ว่า “จริงพระเจ้าข้า” จึงตรัสว่า
“คฤหส์ถ์เหล่านั้นเป็นใคร”. เมื่อภิกษุ
กราบทูลว่า “เป็นมารดาและบิดาของ
ข้าพระองค์พระเจ้าข้า” ตรัสว่า “ดีละ
ภิกษุ แม้บัณฑิตในครั้งก่อนเป็นสัตว์
ดิรัจฉาน เกิดในกำเนิดนกยังให้มารดา
บิดานอนในรัง แล้วไปคาบอาหารมา
เลี้ยง” แล้วทรงนำเอาเรื่องในอดีตมาว่า

คุณชูเกียรติ-คุณไพอิน-คุณฉกษณาวดี-คุณสวียา จารุสมบัติ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อดีเต ราชคเห มคธราชา
 นาม รชช กาลสิ. ตทา นครโต
 ปุพฺพุตฺตราย ทิสาย สาลินฺทีย^๑ นาม
 พุราหฺมณคาโม อโหสิ. ตสฺส
 ปุพฺพุตฺตรทิสาย มคธเขตฺตํ อตฺถิ.
 ตตฺถ โกลิยโคตฺโต นาม สาลินฺทียวาสิ
 พุราหฺมณเณ สหสฺสกรีสฺมตฺตํ เขตฺตํ
 คเหตุวา สาสิ วปาเปสิ. อฏฺฐิเต จ
 ปน สสฺเส วตี ติริ กาลเรตฺวา กสฺสจ
 ปณฺณาสกรีสฺมตฺตํ กสฺสจ สฏฺฐิกรีส-
 มตฺตนฺติ เอว ปณฺจสตกรีสฺมตฺตํ เขตฺตํ
 อตฺตโน ปริสานญฺเขว อารกฺขณตฺถาย
 ทตฺวา เสสํ ปณฺจสตกรีสฺมตฺตํ วตี^๒
 กตฺวา เอกสฺส ภตฺกสฺส อทาสิ.

โส ตตฺถ กฺฎฺฐิ กตฺวา ตตฺถ รตฺติณฺทิว
 วสตี. เขตฺตสฺส ปน ปุพฺพุตฺตรทิสากาเค
 เอกสฺมี สานุพฺพเต มหนฺตํ สิมฺพลีวนํ
 อตฺถิ. ตตฺถ อนกานิ สฺวสฺตานิ
 วสนฺติ. ตทา โพธิสฺตฺโต ตสฺมี

ในอดีตกาล พระราชาทรงพระนาม
 ว่า พระเจ้ามคธราช เสวยราชสมบัติใน
 พระนครราชคฤห์. ในครั้งนั้น มีบ้าน
 พราหมณ์ชื่อสาลินทียะในทิศอีสานจาก
 พระนคร. ในทิศอีสานแห่งนครนั้นมีนา
 ของชาวมคธ. ในทิศอีสานแห่งพระนคร
 นั้น พราหมณ์ชาวบ้านสาลินทียะ ชื่อว่า
 โกลิยโคตรจับจองนามีประมาณ ๑,๐๐๐
 กรีสให้หว่านข้าวสาลินทียะที่นั่น. ก็เมื่อ
 ข้าวกล้าออกรวงแล้ว พราหมณ์ให้
 สร้างรั้วอย่างมั่นคง จึงให้นาประมาณ
 ๕๐๐ กรีส แก่พวกบริษัทของตนอย่างนี้
 คือให้แก่บางคนประมาณ ๕๐ กรีส บาง
 คนประมาณ ๖๐ กรีส เพื่อต้องการรักษา
 แล้วสร้างรั้วล้อมนาที่เหลือประมาณ ๕๐๐
 กรีสแล้ว ได้มอบให้แก่คนรับจ้างคนหนึ่ง.

คนรับจ้างนั้น ทำกระท่อมในนานั้นอาศัย
 อยู่ตลอดวันคืนในกระท่อมนั้น. ในทิศ
 อีสานของนา มีป่าไม้วัวใหญ่ใกล้สาณู-
 บรรพตแห่งหนึ่ง. นกแขกเต้าหลายร้อยตัว
 อาศัยอยู่ที่ป่าไม้วัวนั้น. ครั้งนั้นพระ

^๑ ฉ. สาลินทีย อิติ เอว สพุพฺพตฺถ.

^๒ ฉ. เขตฺตํ ภคิ กตฺวา.

สุวสงฺฆเม สุวณฺโณ ปุตุโต หุตฺวา
 นิพฺพตฺติ. โส วยฺยปฺตุโต อภิรุโป
 ฅามสมฺปนฺโน สกฺขนาภิปปฺมาณสรีโร
 อโหสิ. อดฺสฺส ปิตา มหฺลลฺกกาเล
 “อหํ อิทานิ ทูริ คนฺตุํ น สกฺโกมิ
 ตฺวํ อิมํ ฅณฺ์ ปฺริหรา”ติ ปุตุตฺสฺส
 ฅณฺ์ นิยฺยาเทสิ.

โส ปุณฺทิวสโต ปฏฺจาย มาตาปิตุณฺ์
 โคจรตฺถาย คนฺตุํ นาทาสิ. สุวฅณฺ์
 ปฺริหรนฺตุโต หิมวณฺ์ คนฺตุวา สยฺชาต-
 สาลินเน ยวาทตฺถํ สาลี ชาทิตฺวา
 อากมฺนกาเล มาตาปิตุณฺ์ ปโหนกํ
 โคจระ^๑ อาทาย อากนฺตุวา มาตาปิตโร
 ไปเสสิ.

อดฺสฺส เอกทิวสํ สุวา โรเจสุํ
 “ปุพฺเพ อิมสฺมี กาเล มคฺชเชตฺเต
^๒สาลี วปฺติ, อิทานิ กิณฺนุ โข
 กตฺนุ”ติ. “เตนฺหิ ชานาถา”ติ เทว
 สุเว ปหิณฺนิ. สุวา คนฺตุวา มคฺชเชตฺเต
 โอตฺรนฺดา ตสฺส ภาติยา รกฺขณฺปฺริสฺสฺส

โพธิสัตว์ เกิดเป็นลูกพญานกแขกเต้าใน
 หม่อนกแขกเต้านั้น. ลูกนกแขกเต้าเจริญวัย
 แล้ว มีรูปร่างมีกำลังสมบูรณ์มีร่างกาย
 ประมาณเท่าค่อมเกวียน. ต่อมาบิดาของเขา
 ได้มอบหม่อนกแก่บุตรในคราวที่ตนแก่เฒ่า
 ว่า “บัดนี้เราไม่อาจจะบินไปไกลได้
 เจ้าจงปกครองหม่อนกนี้”.

จำเดิมแต่วันรุ่งขึ้น เขาไม่ให้มารดาบิดา
 ไปหาอาหาร. เขาปกครองฝูงนกแขกเต้า
 บินไปป่าหิมพานต์ บริโภคข้าวสาลี ใน
 ป่าข้าวสาลีเกิดเองตามความต้องการ
 เวลากลับมา คาบเอาอาหารเพียงพอ
 สำหรับมารดาบิดา มาเลี้ยงมารดาบิดา.

ต่อมาวันหนึ่ง นกแขกเต้าทั้งหลาย
 บอกแก่เธอว่า “ครั้งก่อนเวลานี้มีมนุษย์
 มักหว่านข้าวสาลี ในนาของชาวมคธ
 บัดนี้ เขาทำหรือเปล่าหนอ”. พระมหา-
 สัตว์ส่งนกแขกเต้าสองตัวไปว่า “ถ้า
 เช่นนั้น เจ้าจงรู้”. นกแขกเต้าจึงบินไป

^๑ ฉ. โคจระ อหริตฺวา มาตาปิตโร.

^๒ ฉ. สาลิ ปจฺจติ อิทานิ กิ นฺ โข ชาคฺคฺติ.

เขตเต · โอตริตวา สาลี ขาทิตวา
 เอกิ สาลีสีสั อาทาย สิมพลีวัน
 อาคนุตวา^๑ สาลีสีสั มหาสตุตส
 ปาทมุเล จเปตวา “ตตุถ เอวรูโป
 สาลี”ติ วทีสุ. โส ปุนทิวเส
 สุวณปริวุโต ตตุถ คนุตวา ตสมิ
 ภาติกสส เขตเต โอตริ.

ร่อนลงที่นาของชาวมคธ ร่อนลงที่นา
 ของบุรุษรับจ้างรักษานั้น กินข้าวสาลี
 แล้ว ได้คาบเอารวงข้าวสาลีหนึ่งรวงบิน
 มาป่าไม้จิว วางรวงข้าวสาลีลงใกล้เท้า
 ของพระมหาสัตว์พลางกล่าวว่า “ในที่นี่
 มีข้าวสาลีเห็นปานนี้”. วันรุ่งขึ้น พระ
 มหาสัตว์นั้นแวดล้อมด้วยฝูงนกแขกเต้า
 บินไปในที่นั้นแล้วร่อนลงนาของคน
 รับจ้างนั้น.

โส ปน ปุริโส สุเว สาลี ขาทนุเต
 ทิสวา อิโตจิตโต จ ธาวิตวา
 วาเรนุโตปี วาเรตุ น สกุโกติ. เสสา
 สุวา ยาวทตุถ สาลี ขาทิตวา
 ตุจจนุขาว จจนุติ. สุวราชา ปน
 พหุณี สาลีสีสานิ เอกโต กตุวา
 ตุณฺเฑนาทาย^๒ ปุโรโต คนุตวา
 อahrtิตวา มาตาปิตูนุ เทติ. สุวา
 ปน ปุนทิวสโต ปฏุจาย ตตุเถว
 สาลี ขาทิสุ. อถ โส ปุริโส สุเว
 สาลี ขาทนุเต ทิสวา อิโตจิตโต จ
 ธาวิตวา วาเรนุโตปี วาเรตุ นาสกุขิ

ส่วนบุรุษนั้น เห็นนกแขกเต้าพากันกิน
 ข้าวสาลี จึงวิ่งไปป้องกันข้างโน้นบ้าง
 ข้างนี้บ้างไม่อาจจะป้องกันไว้ได้. นก
 แขกเต้าที่เหลือพากันกินข้าวสาลี ตาม
 ความต้องการแล้ว บินไปปากเปล่า.
 ส่วนพญานกแขกเต้า ทำรวงข้าวสาลี
 มากมายรวมเป็นอันเดียวกันแล้ว คาบ
 บินนำหน้าเข้ามาให้มารดาบิดา. ส่วน
 นกแขกเต้าทั้งหลาย จำเดิมแต่วันรุ่งขึ้น
 ได้พากันกินข้าวสาลีในนานั้นเป็นประจำ
 ครั้งนั้นบุรุษนั้น เห็นฝูงนกแขกเต้ากิน
 ข้าวสาลี แม้วิ่งไปป้องกันข้างโน้นบ้าง

^๑ ฉ. คนุตวา.

^๒ ฉ. เตหิ ปริวุโต หุควา อahrtิตวา.

คุณกิงกาญจน์ อารักษ์พุทธนันท์, คุณจตุรงค์ ขาวสุทธิ, คุณปรินดา ขาวสุทธิ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

“สเจ อิเม อญญํ กติปาหํ เอวํ
 ขาทีสุสนฺติ, กิณฺจิ น ภวิสฺสติ,
 พุราหฺมโณ สาลี อคฺขมาเปตฺวา มยฺหํ
 อธิณฺ ภริสฺสติ, คนฺตฺวา ตสฺส
 อารโจะสฺสามิ”ติ.

โส สาลิมฺภุจฺจिโน สทุธิ ตถารูปํ
 ปณฺณการํ คเหตุวา สาลินฺทียคามํ
 คนฺตฺวา พุราหฺมณํ ปสฺสิตฺวา วนฺทิตฺวา
 ปณฺณการํ ทตฺวา เอกมฺนตํ จิตฺ
 ‘กึ โภ ปุริส สมฺปนฺนํ สาลีเขตฺตฺนฺ’ติ
 ปุญฺจโ “อาม พุราหฺมณ สมฺปนฺนนฺ”ติ
 วตฺวา เทว คธา อภาสิ

๑. “สมฺปนฺนํ สาลิเกทารํ
 สุวา ภูณฺชนฺติ โกลิย
 ปฏิวะเทมิ เต พุราหฺเม
 น เต วาเรตฺตฺมฺสฺสเห.

๒. เอโก จ ตตฺถ สกฺุโณ
 โย เนสํ สพุพฺพฺสนฺทโร

ข้างนี้บ้าง ก็ไม่อาจจะป้องกันไว้ได้จึง
 คิดว่า “ถ้าหากแขกเต้าฝูงนี้กินข้าวสาลี
 อยู่อย่างนี้ ๒-๓ วัน จักไม่มีอะไรเหลือ.
 พุราหฺมณฺจักคิดค่าข้าวสาลี ทำหนี้แก่เรา
 เราจักไปบอกเขาไว้”.

เขาถือเอาเครื่องบรรณาการเช่นนั้นกับ
 ข้าวสาลีกำมือหนึ่งไปยังบ้านสาลินทียะ
 พบพราหฺมณฺแล้วให้เครื่องบรรณา-
 การ ยืนอยู่ข้างหนึ่ง ถูกพราหฺมณฺ
 ถามว่า ‘แน่บุรุษผู้เจริญ นาข้าวสาลี
 บริบูรณ์ดีหรือ’ ตอบว่า “ข้าแต่ท่าน
 พุราหฺมณฺ เป็นเช่นนั้น นาข้าวสาลี
 บริบูรณ์ดี” แล้วได้ภาษิต ๒ คาถาวา

๑. “ข้าแต่ท่านโกลิยะ นาข้าวสาลี
 สมบูรณ์ดี แต่ฝูงนกแขกเต้าพา
 กันจิกกิน ข้าแต่ท่านพราหฺมณฺ
 ข้าพเจ้า ขอแจ้งให้ท่านทราบ
 ข้าพเจ้า ไม่สามารถป้องกันพวก
 มันได้.

๒. ก็บรรดานกเหล่านั้น นกตัวหนึ่ง
 มีความงามทุกส่วน กว่านกเหล่า-

คุณกึ่งกาญจน์ อารักษ์พุทธนันท์, คุณจตุรงค์ ขาวสุทธิ, คุณปรีนดา ขาวสุทธิ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ภตุวา สาสิ ยถากามิ
ตุณฺเฑนาทาย คจฺจตี”ติ.

นั่น ครั้นจิกกินข้าวสาสิตามความ
ประสงค์แล้ว ยังคาบเอาข้าวสาสิ
ไปอีก”.

ตตฺถ สมฺปนฺนํติ ปริปฺนุณฺโณ
อเวกฺลลํ. สาธิตฺถารนฺติ สาธิตฺถเขตฺตํ.
สพฺพสุทฺถโรติ สพฺพเพหิ โภจฺจาเสหิ
สุทฺถโร รตฺตตฺถนุโห ชินฺชุกฺกสนฺนิภกฺขิ
รตฺตปาโท ตีหิ รตฺตทชฺหิ ปริกฺขิตฺตคฺชีโว
มหามยฺรปฺปมาโณ โส ยาวทตฺถํ สาสิ
ขาทิตฺวา อณฺเฏ ตฺถนฺเฑน คเหตฺวา
คจฺจตีติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า สมบูรณ์ดี
ความว่า บริบูรณ์ดี คือไม่บกพร่อง.
คำว่า สาธิตการ ความว่า นาข้าว
สาสิ. คำว่า งามทุกส่วน ความว่า
หนักแน่นงามโดยส่วนทั้งปวง มีจะงอยปาก
แดง มีนัยน์ตาจุดผลมะพลับ มีเท้าแดง
มีคอขีดรอบด้วยเส้นแดงสามเส้น มีตัว
ประมาณเท่านกยูงใหญ่ จิกกินข้าวสาสิ
อิ่มพอแล้ว คาบเอาข้าวสาสิอื่นไปอีก.

พฺราหฺมโณ ตสฺส กถํ สุตฺวา
สุวราเช สิเนหํ อฺปฺปาเทตฺวา
เขตฺตปาลํ ปุจฺฉิ “อมฺโภ ปุริส ปาสํ
โอยฺเยตฺถุ ชานาสี”ติ. “อาม ชานามิ”ติ.

พราหมณ์ครั้งฟังคำของเขาแล้ว ให้
เกิดความรักใคร่ในพญานกแขกเต้า จึง
ถามคนรักษานาว่า “แน่บุรุษผู้เจริญ
เจ้ารู้จักดักบ่วงไหม”. เขาตอบว่า “ครับ
ข้าพเจ้ารู้”.

อถ นํ คาทาย อชฺฐณฺณาสิ

ลำดับนั้น พราหมณ์จึงพูดกับเขาด้วย
คาถาว่า

๓. “อชฺฐณฺณตุ” วาลปาसानิ
ยถา พชฺฌเมถ โส ทิโช

๓. “ชนทั้งหลาย จงดักบ่วงหางสัตว์
พอที่ให้นกนั้นติดได้ และท่านจง

๑ น. โอยฺเยตฺถุ.

คุณกึ่งกาญจน์ อารักษ์พุทธนันท์, คุณจตุรงค์ ขาวสุทธิ, คุณปรีนดา ขาวสุทธิ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๕-๑

ชีวลุจ นํ คเหตุวาน

จับมันทั้งเป็น นำมาให้ข้าพเจ้า”.

อานเยหิ มมนฺติเก”ติ.

ตตถ อชฺชนฺตฺตติ โขทฺทฺทฺยฺนฺตฺตฺ วา
ลปาสานีติ อสฺสวาลาทิสฺสชฺชฺมยปาสานิ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า อชฺชนฺตฺต
ความว่า จงดัก. คำว่า บ่วงหางสัตว์
ความว่า บ่วงที่ทำด้วยเชือกมีขนหางม้า
เป็นต้น.

ชีวลุจ นนฺติ ชีวนฺตํ เอว นํ.
อานเยหีติ อานเห.

คำว่า ชีวลุจ นํ ความว่า ซึ่งมันยังมี
ชีวิตอยู่นั้นแหละ. คำว่า อานเยหิ
ความว่า จงนำมา.

ตํ สฺสุตฺวา เขตฺตปาลิ สาลิ
อคฺขมาเปตฺวา อิณฺสฺส อกตฺภาเว
ตฺตฺตฺจ โคนฺตฺวา อสฺสวาเล วตฺเตตฺตฺวา
“อชฺช อิมสฺมี จานเ อตฺริสฺสตี”ติ
สฺสุวณฺเณ โอตฺรณฺจฺจฺจฺจํ สลฺลกฺเขตฺตฺวา
ปฺนทิวเส ปาโตว วาตฺปฺปหาเรณ^๑
จฺรณกํ อกตฺวา ปาสํ โขทฺทฺเขตฺตฺวา
สฺวานํ อากมฺนํ โอลิเกนฺโต กุญฺย
นิสีทิ. สฺสุวราชาปิ สฺสุคณฺปรีวฺโต
อาคฺนฺตฺวา อโลปฺปจฺจารตฺยา หิโย
ชฺชาติตฺตฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
ปเวเสนฺโตว โอตฺริ.

คนรักษานาคันได้ฟังคำนั้นแล้ว
ก็ยินดี เพราะพราหมณ์ไม่กำหนดราคา
ข้าวสาลีให้เป็นหนี้ ได้ไปพันขนหางม้า
กำหนดที่ร่อนลงของพญานกแขกเต้าว่า
“วันนี้จากร่อนลงที่นี้” วันรุ่งขึ้นแต่เช้าตรู
ได้ดักบ่วงไม่ให้จับได้เพราะถูกลมพัด
นั่งในกระท่อม ฝ้าดูการมาของฝูงนก
แขกเต้า. ฝ่ายพญานกแขกเต้าแหวดล้อม
ด้วยฝูงนกแขกเต้าได้บินมาร่อนลงสอดเท้า
เข้าไปในบ่วงที่เขาดักไว้ในสถานที่ที่เคย
กินข้าวสาลีเมื่อวันวาน เพราะไม่ย้าย
สถานที่.

^๑ ฉ. จาฎิพมานํ ปณฺชริ กตฺวา ปาสณฺจ โขทฺทฺเขตฺตฺวา.

คุณกึ่งกาญจน์ อารักษ์พุทธนันท์, คุณจตุรงค์ ขาวสุทธิ, คุณปรีนดา ขาวสุทธิ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โส อตฺตโน พุทฺธภาวํ ฅตฺวา จินฺตสฺส
 “สจฺหาหํ อิทานิ พุทฺธรวํ รวิสฺสสามิ,
 ฅาตกา เม มรณภยตฺตชฺชิตา โคจฺรํ
 อคฺเหตฺวา ปลายิสฺสสนฺติ ยาว เอตฺสํ
 โคจฺรคฺคหณํ ตาว อธิวาสฺสสามิ”ติ.
 โส เตสํ สฺหิตภาวํ ฅตฺวา มรณ-
 ภยตฺตชฺชิตอ หุตฺวา ติกฺขตฺตํ พุทฺธรวํ
 รวิ. อถ สพฺเพ สุตฺวา ปลายิสฺส.
 สุวราชา “เอตฺตเกสฺส เม ฅาตีสฺส
 นิวตฺติตฺวา ไอลเณนฺโตปิ เอโกปิ
 นตฺถิ, ก็ นุโข มยา ปาปํ กตฺนุ”ติ
 วิลปนฺโต คาถมาห

พญานกแขกเต้ารู้ว่าตนติดบ่วงแล้ว คิดว่า
 “บัดนี้ถ้าเราจักร้องว่าติดบ่วง ญาติทั้ง-
 หลายของเราจะตกใจกลัวต่อมรณภัยจะ
 ไม่คาบเหยื่อพากันหนีไป เราจะอดทน
 ไว้จนกว่าพวกญาติเหล่านั้นนั้นคาบเหยื่อ”.
 เธอรู้ว่านกแขกเต้าเหล่านั้นนั้นอึดอยู่แล้ว สะดุ้ง
 กลัวต่อมรณภัยได้ร้องว่าติดบ่วง ๓ ครั้ง.
 ลำดับนั้น พวกนกแขกเต้าทั้งหมดได้ฟัง
 แล้ว ก็พากันบินหนีไป. พญานกแขกเต้า
 บ่นเพ้ออยู่ว่า “บรรดาญาติของเรามี
 ประมาณเท่านี้ ญาติที่จะกลับมามองดู
 (เรา) ไม่มีเลย แม้สักตัวเดียว เราทำ
 บาปอะไรไว้หนอ” จึงกล่าวคาถาว่า

๔. “เอเต ภูตฺวา ปิวิตฺวา จ
 ปกฺกมฺนฺติ วิหฺงคฺมา
 เอโก พุทฺโธสฺมิ ปาเสน
 ก็ ปาปํ ปกตํ มยา”ติ.

๔. “พวกนกเหล่านี้ จิกกินและตีมาแล้ว
 บินหนีไปหมด เราผู้เดียวติดบ่วง
 เราทำบาปอะไรไว้”.

เขตฺตปาโล สุวราชสฺส พุทฺธรวํ
 สุวานํ จ อากาเส ปกฺขนฺทนสทฺทํ
 สุตฺวา “ก็ นุโข”ติ กุฎฺฐิยา โอรุยฺห
 ปาสฏฺจฺจานํ กนฺตฺวา สุวราชํ ทิสฺวา
 “ยสฺเสว เม ปาโส โอทฺทฺทิตฺโต เสว
 พุทฺโธ”ติ ตฺถุจฺจมานโส สุวราชํ ปาสโต

คนรักขนานาได้ยินเสียงร้องติดบ่วง
 ของพญานกแขกเต้า และเสียงบินผ่านไป
 ไปในอากาศของนกแขกเต้า คิดในใจว่า
 “เสียงอะไรหนอ” จึงลงจากกระท่อม
 ไปยังที่ติดบ่วง เห็นพญานกแขกเต้า
 ดีใจว่า “เราได้ติดบ่วงเพื่อนกแขกเต้า

คุณกิงกาณจนี อารักษ์พุทธนันท์, คุณจตุรงค์ ขาวสุทธิ, คุณปรีนดา ขาวสุทธิ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โมเจตวา เทว ปาเท เอกโต กตวา
พนฺธิตวา ทพฺหํ อาทาย สาลินฺทียคามํ
คณฺตวา สุวราชํ พุราหุมนฺสุส อทาสี.
พุราหุมนเณ พลวสิเนเหน มหาสตุตฺ
อุโภหิ หตุเถหิ ทพฺหํ คเหตุวา อุงเก
นิสีทาเปตวา เตน สทฺธิ สลฺลปฺนโต
เทว คาถา อภาสิ

ตัวใด นกตัวนั้นเองได้ติดบ่วง” จึงแก้
พญานกแขกเต้าจากบ่วง มัดสองเท้า
รวมกันจับไว้ให้มันเดินไปยังบ้าน ชื่อ
สาลินทียะ แล้วให้พญานกแขกเต้าแก่
พราหมณ์. พราหมณ์จับพระมหาสัตว์
ไว้มันด้วยมือทั้งสองให้จับอยู่บนตัก เมื่อ
จะสนทนากับเธอได้กล่าว ๒ คาถาว่า

๕. “อุทฺรํ นฺนุ อญฺเณสํ
 สุว อจฺโจทฺรํ ตว
 ภฺตุตฺวา สาลี ยถากามํ
 ตุณฺเฑนาทาย คจฺจลฺสิ.

๕. “นกแขกเต้า ท้องของเจ้าเห็นจะ
ใหญ่กว่าท้องนกเหล่าอื่นแน่ เจ้า
จิกกินข้าวสาลีตามความต้องการ
แล้ว ยังคาบไปอีก.

๖. โภฏฺจฺนฺนุ ตตฺถ ปุเรสิ
 สุว เวรฺนฺนุ เต มยา
 ปฺภุโจ เม สมฺม อกฺุขาหิ
 ภฺหิ สาลี นิเชยฺยสิ”ติ.

๖. นกแขกเต้าเอ๋ย เจ้าบรรจุง้างข้าว
ไว้ในที่นั้น หรือเจ้ามีเวรกับเรา
ดูกรสหาย เจ้าถูกเราถามแล้ว
จงบอกแก่เรา เจ้าเก็บข้าวสาลี
ไว้ที่ไหน”.

ตตฺถ อุทฺรํ นฺนุชาติ อญฺเณสํ
อุทฺรเมว มณฺเเว ตว อุทฺรํ ปน
อติอุทฺรํ. ตตฺถาติ ตสฺมี สิम्พลีวเน.
ปุเรสิตี วสฺสารตตฺถาย ปุเรสิ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า อุทฺรํ
นฺนุ ความว่า ชะรอยว่าท้องของเจ้าเห็น
จะใหญ่กว่าท้องของนกตัวอื่น. คำว่า
ตตฺถ ได้แก่ ในป่าไม้จิว้นั้น. คำว่า
บรรจฺ ความว่า เก็บไว้เพื่อประโยชน์
ในฤดูฝน.

คุณกึ่งกถาญจน์ อารักษ์พุทธนันท์, คุณจตุรงค์ ขาวสุทธิ, คุณปรีนดา ขาวสุทธิ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นิชเยยสีตี นิเชสิ, นิธานัน กตฺวา
รเปสิ. นิชยสีตีปิ ปาโจ.

คำว่า เก็บไว้ ความว่า ผังไว้ อธิบาย
ว่า กระทำการผังเก็บไว้. พระบาลีว่า
นิชยสี ดั่งนี้ ก็มี.

ตี สุตฺวา สุวราชา มธฺรายน
มนุสฺสวาจาย สตุตฺมํ คาคฺคมาห

พญานกแขกเต้า ครั้นสดับคำนั้น
แล้ว จึงกล่าวคาถาที่ ๗ ด้วยภาษามนุษย์
อันไพเราะว่า

๗. “น เม เวรํ ตยา สทุธิ
โกฏฺฐโจ มยฺหํ น วิชฺชติ
อิณํ มุญฺจามิณํ ทมฺมิ
สมฺปตฺโต โกฏฺฐิมฺพลี^๑
นิธิมฺปิ ตตฺถ นิทฺหามิ
เอวํ ชานาหิ โกลิยา”ติ.

๗. “ข้าพเจ้าไม่มีเวรกับท่าน ฉางของ
ข้าพเจ้าก็ไม่มี ข้าพเจ้าไปถึงยอด-
จิวแล้ว ก็เปลื้องหนีและให้หนี ทั้ง
ยังผังขุมทรัพย์ไว้ในที่นั้นด้วยข้าแต่
ท่านโกลิยะ ท่านจงทราบอย่างนี้”.

ตตฺถ อิณํ มุญฺจามิณํ ทมฺมิติ
ตว สาลี หริตฺวา อิณํ มุญฺจามิเจว
อิณํ ททามิ จาติ วทติ. นิธิมฺปิติ
เอกํ ตตฺถ สิมฺพลีวเน อณุคามิกํ
นิธิมฺปิ นิทฺหามิ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ข้าพเจ้า
เปลื้องหนีและให้หนี พญานกแขกเต้า
กล่าวว่า ข้าพเจ้านำข้าวสาลีของท่าน
ไปเปลื้องหนี โดยเฉพาและให้หนีด้วย.
คำว่า แม้ขุมทรัพย์ ความว่า ข้าพเจ้าจะ
ผังขุมทรัพย์ซึ่งติดตามตนไปได้อย่างหนึ่ง
ที่ป่าจิวนั้น.

อถ นํ พฺรหฺมโณ ปุจฺฉิ

ลำดับนั้น พราหมณ์ถามเธอว่า

^๑ น. โกฎีสุมพลี.

คุณกิงกาญจน์ อารักษ์พุทธนันท์, คุณจตุรงค์ ขาวสุทธิ, คุณปรินดา ขาวสุทธิ
สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๘ “กิติสฺ เต อิททานัน
 อิทโมกุโข จ กิติโส
 นิธินิธานมกุขาหิ
 อถ ปาสา ปโมกุขสี”ติ.

ตตถ อิททานนุติ อิทนุสส ทานัน
 นิธินิธานนุติ นิธิโน นิธานัน.

เอวํ พุราหุมนถน ปุญฺโจ
 สุวราชา ตสฺส พุยากรโธนโต จตฺตสฺโส
 คาถา อภาสิ

๙. “อชาตปุกฺขา ตรุณา
 ปุตฺตกา มยหํ โกลิย
 เต มํ ภาตา ภริสฺสนุติ
 ตสฺมา เตสํ อิทํ ทเท.

๑๐. มาตา ปิตา จ เม วุฑฺฒา
 ชินฺตฺนกา คตโยพฺพนา
 เตสํ ตฺถนฺแทน หาดฺดูน
 มุญฺเจ ปุพฺพกตํ อิทํ.

๑๑. อถฺเวปิ ตตฺถ สกฺุณา
 ชินฺปุกฺขา สุกฺุพฺพลา

๘. “การให้หนี้ของเจ้าเป็นเช่นไร การ
 เปลื้องหนี้ของเจ้าเป็นเช่นไร และ
 เจ้าจงบอก การฝังขุมทรัพย์ด้วย
 เมื่อเป็นเช่นนั้นเจ้าจะพ้นจากบ่วง”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า อิททานัน
 ได้แก่ การให้หนี้ คำว่า นิธินิธานัน
 ได้แก่ การฝังทรัพย์.

พญานกแขกเต้าถูกพราหมณ์ถาม
 อย่างนั้นแล้ว เมื่อกล่าวแก่พราหมณ์นั้น
 จึงกล่าว ๔ คาถาว่า

๙. “ท่านโกลิยะ ข้าพเจ้ามีบุตรน้อย
 เล็ก ๆ ที่ชนปีกยังไม่ขึ้น เขาอัน
 ข้าพเจ้าเลี้ยงแล้ว จักเลี้ยงข้าพเจ้า
 เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงให้หนี้แก่
 พวกเขา.

๑๐. ข้าพเจ้า มีมารดาบิดาผู้แก่เฒ่าชรา
 ล่วงวัยหนุ่มสาวแล้ว ข้าพเจ้าคาบ
 ข้าวสารไปให้ท่านทั้งสอง เปลื้อง-
 หนี้ที่ท่านทำไว้ก่อน.

๑๑. นกแม่เหล่านี ในที่นั้นไม่มีชนปีก
 แสนจะทุพพลาภาพมีอยู่ ข้าพเจ้า

คุณกิงกาญจน์ อารักษ์พุทธนันท์, คุณจตุรงค์ ขาวสุทธิ, คุณปรีดา ขาวสุทธิ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เตสํ ปุณฺณตฺติโก ทมฺมิ
ตํ นิธิ อากุ ปณฺชิตา.

ต้องการบุญ จึงให้ข้าวสาสิแก่เขา
เหล่านั้น บัณฑิตทั้งหลาย เรียก
การให้นั้นว่า ขุมทรัพย์.

๑๒. อีทิสํ เม อิตฺทานํ
อิตฺตโมกฺโข จ อีทิส
นิธินิธานมฺกฺขามิ
เอวํ ชานาหิ โกลิยา”ติ.

๑๒. การให้นี้ของข้าพเจ้า เป็นเช่นนี้
และการเปลื้องหนี้ของข้าพเจ้าเป็น
เช่นนี้ ข้าพเจ้าจึงเรียกการให้นั้น
ว่า ผังขุมทรัพย์ ท่านโกสิยะ ท่าน
จงทราบอย่างนี้เถิด”.

ตตฺถ หาทฺตนาติ หริตฺวา. ตํ
นิธินฺนุติ ตํ ปุณฺณกมฺมํ ปณฺชิตา
อนุกามิกํ นิธิ นาม กถนฺติ.

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า หาทุน
ได้แก่ นำไป. คำว่า ตํ นิธิ ความว่า
บัณฑิตทั้งหลาย เรียกบุญกรรมนั้นว่า
ขุมทรัพย์ อันติดตามตนไป.

นิธินิธานนฺติ นิธิโน นิธานํ นิธาน-
นิธินฺนุติปิ ปาโร. อยเมว อตฺตโก.

คำว่า นิธินิธานํ ได้แก่ การผัง
ขุมทรัพย์. พระบาลีว่า นิธานนิธิ ก็มี.
เนื้อความเหมือนกันนี้.

พฺรหฺมโณ มหาสตฺตสฺส ธมฺมกถํ
สฺสฺวา ปสนฺนจิตฺโต เทว คาคา
อภาสิ

พราหมณ์ลำดับธรรมกถา ของ
พระมหาสัตว์แล้ว มีจิตเลื่อมใส จึงได้
ภาษิต ๒ คาคาว่า

๑๓. “ภทฺทโก วตายํ^๑ ปกฺขี
ทิโช ปรมฺธมฺมิโก

๑๓. “นกนี้ดีหนอตั้งอยู่ในธรรมอย่างยิ่ง
ในมนุษย์บางคนๆ ยังไม่มีธรรมนี้

^๑ น. วตยํ.

คุณกึ่งกาญจน์ อารักษ์พุทธนันท์. คุณจตุรงค์ ขาวสุทธิ. คุณปรีนดา ขาวสุทธิ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๕-๒

เอกจเจสุ มนุสฺเสสุ
 อโย ฐโม น วิชฺชติ.

๑๔. ญชฺช สาลี ยถากามิ
 สห สพุเพหิ ชาติภิก
 ปุณฺณปี สุว ปสฺเสมุ
 ปิโย เม ตว ทสฺสนนฺ”ติ.

ตตฺถ ญชฺช สาลินฺนุติ อโธ
 ปญฺจาย นิพฺภโย หุตฺวา ญชฺชาติ
 กรีสฺสทสฺสมฺปิ ตสฺเสว นียฺยาเทฺนโธ
 เอวมาห. ปสฺเสมุติ อตฺตโน รุจิยา
 อาคตํ อญฺเญสุปิ ทิวเสสุ ตํ
 ปสฺเสยฺยามาติ.

เอวํ พุราหุมนฺ มหาสตฺถิ
 ยาจิตฺวา ปิยฺปุตฺตํ วิว มุทฺถิจิตฺเตน
 โอลฺเกนฺโธ ปาทโธ พนฺธนํ โมเจตฺวา
 สตฺปากเตเลน ปาทเ มกุเขตฺวา
 ภาทฺพีเจ นิสฺสีทาเปตฺวา กณฺจณตญฺญเกน
 มธฺธลาเช ขาทาเปตฺวา สกุขโรทกํ
 ปาเยสิ. อตฺตสฺ สุวราชา “อปฺปมตฺโต
 โหหิ มหาพุราหุมนฺา”ติ วตฺวา
 โอวาทํ เทนฺโธ อาห

เลข.

๑๔. เจ้าจงบริโภคน้ำสาลี ตามความ
 ต้องการ พร้อมด้วยพวกญาติทั้งปวง
 เกิด นกแขกเต้า เราต้องการ
 พบเจ้าอีก การเห็นเจ้าเป็นที่พอใจ
 ของเรา”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **จงจิก
 กินน้ำสาลี** ความว่า พร้าหมณฺ์ เมื่อ
 มอบนาพันกรีสแก่พญานกแขกเต้า จึง
 ได้กล่าวอย่างนี้ว่า จำเดิมแต่ขึ้นไป เจ้า
 อย่างกลัว จงบริโภคน้ำสาลี. คำว่า **พึงพบ
 ความว่า** เราพึงพบเจ้าผู้มาตามความ
 พอใจของตน แม้ในวันอื่น ๆ.

พร้าหมณฺ์อันวอนพระมหาสัตฺว์
 อย่างนั้นแล้วมองดูพระมหาสัตฺว์ดุจบุตร
 ที่รัก ด้วยมุทิตาจิต จึงแก้เครื่องผูกจาก
 เท้า แล้วทาน้ำมันเคี้ยวได้ ๑๐๐ ครั้งให้
 จับที่ตั้งภัทรบิฐ จึงให้บริโภคน้ำสาลี
 น้ำผึ้งด้วยจันทอง ให้ดื่มน้ำตาลกรวด.
 ครั้งนั้น พญานกแขกเต้าพูดว่า “ท่าน
 มหาพร้าหมณฺ์ ท่านอย่าประมาท” เมื่อ
 จะให้โอวาท จึงกล่าววาท

คุณกิงกาญจน์ อารักษ์พุทธนันท์, คุณจตุรงค์ ชาวสุทธิ, คุณปรินดา ชาวสุทธิ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๕. “ภุตตตญจ ปิตตญจ ตวสุสมมฺหิ
รตฺตติญจ^๑ โน โกลิย เต สกาเส
นิกฺขิตฺตทณฺฑเสสุ ททาหิ ทานํ
ชิตฺตเน จ มาตาปิตโร ภรสุสุ”ติ.

ตตฺต ตวสุสมมฺหิตฺติ ตว นิเวสเน.^๒

ตํ สุตฺวา พุราหฺมโณ ตฺวฺจฺจทโย
อุทานํ อุทาเนนฺโน คากมาห

๑๖. “ลภฺขี วัต เม อุทปาติ อชฺช
โยหํ^๓ อทสุสํ ปรมํ ทิฆานํ
สฺวสุส สุตฺวาน สฺภาสิตานิ
กาหามิ ปุณฺณานิ อนปฺปกานี”ติ.

ตตฺต ลภฺขิตฺติ สิริปิ ปุณฺณมฺปิ
ปณฺญาปิ.

๑๕. ”ข้าพเจ้าได้บริโภค และดื่มมาแล้ว
ในที่อยู่ของท่าน ท่านโกสิยะ ท่าน
เป็นที่พึ่งพำนักของพวกเราตลอด
คืนวัน ท่านจงให้ท่านในท่านผู้วาง
อาชญาแล้ว และท่านจงเลี้ยงดู
มารดาบิดาผู้แก่ชรา”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ในที่อยู่
ของท่าน ความว่า ในนิเวศน์ของท่าน.

พราหมณ์ครั้งนั้นดับโอวาทนั้นแล้ว
มีใจยินดี เมื่อจะเปล่งอุทาน จึงกล่าว
คาถาว่า

๑๖. “วันนี้โชคเกิดขึ้นแก่เราผู้ได้เห็น
ท่านผู้เป็นยอดแห่งฝูงนก เพราะ
ได้ฟังคำสุภาสิตของนกแขกเต้า
เราจักทำบุญให้มาก”.

สิริกิติ์ บุญกิติ์ ปัญญา กิติ์ ชื่อว่า
โชคในคาถานั้น.

^๑ ฉ. รติ จ.

^๒ อโศ ปฏฺจาย ฉ. รติติ อภิรติติ ทิสฺสติ.

^๓ ฉ. อทฺทาสี ปวริ.

คุณกึ่งกาญจน์ อารักษ์พุทธนันท์, คุณจตุรงค์ ขาวสุทธิ, คุณปรีนดา ขาวสุทธิ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มหาสตุโต พุราหุมนเนน อตตโน
 ทินุนี้ กรีสสหสุสมตตํ เขตตํ
 ปฏิกขิปิตวา อฏฺฐกรีสสมตตเมว กณฺหิ.
 พุราหุมนเณ ธมฺเม ขณฺิตฺวา ตสฺส
 เขตตํ นิยุทาเทตฺวา กนฺธมาลาทีหิ
 ปุเชตฺวา ขมาเปตฺวา “กัจฉ สามี,
 อสฺสุมุখে โรทมานเ มาตาปีตโร
 อสฺสาเสหิ”ติ วตฺวา ตํ อฺยุโยเชสี.

โส ตูฏฺฐมานโส สาลิสฺสี อาทาย
 กนฺตุวา มาตาปีตุนํ ปุโรโต นิกขิปิตฺวา
 “อมฺมตาตา อฏฺฐธา”ติ อาห. เต
 ตสฺส อสฺสุมุखा โรทมานา อฏฺฐหิสุ.
 ตาวเทว สุวคณา สนฺนินฺปีตฺวา “กถํ
 มุคฺโตสี เทวา”ติ ปุจฺฉิสฺสุ. โส เตสํ
 สพฺพํ วิตุถารโต กเถสี. โกลิโยปี
 สุวณฺโณ โอวาทํ สุตฺวา ตโต ปฏฺฐาย
 ฐมฺมิกสมณพฺุราหุมนานํ มหาทานํ
 ปฏฺฐเปสี.

ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต สตฺถา-
 ไอสานคาถมาห

พระมหาสัตว์ปฏิเสธนา ๑,๐๐๐ กรีส
 ที่พราหฺมณีให้แก่ตน รับเอานาเพียง ๘
 กรีสเท่านั้น. พราหฺมณีปักเสามอบที่นา
 แก่เธอ บุชฺชาขอขมาด้วยของหอมและ
 ดอกไม้เป็นต้น แล้วบอกว่า “นาย
 เจ้าจงไปปลอบมารดาและบิดา ผู้มีหน้า
 ชุ่มด้วยน้ำตาคร่ำครวญอยู่” แล้วได้ส่ง
 เธอกลับไป.

พญานกแซกเด้านั้นมีใจยินดี คาบเอา
 รวงข้าวสาลีบินไป วางไว้ข้างหน้าของ
 มารดาบิดาแล้วกล่าวว่า “พ่อแม่จงลุกขึ้น
 เกิด”. มารดาบิดาเหล่านั้นของเธอ ผู้มี
 หน้าชุ่มด้วยน้ำตา คร่ำครวญอยู่ที่ลุกขึ้น.
 ในขณะที่เดียวกันนั้นฝูงนกแซกเด้าประชุม
 กันถามว่า “ขอเดชะ พระองค์พ้นได้
 อย่างไร”. พญานกแซกเด้านั้นได้บอก
 เรื่องทั้งหมดโดยพิสดารแก่ฝูงนกแซกเด้า
 เหล่านั้น. แม่โกลิยพราหฺมณ พังโอวาท
 พญานกแซกเด้าแล้ว จำเดิมแต่นั้นมา
 บำเพ็ญมหาทาน แก่สมณพราหฺมณผู้ตั้ง
 อยู่ในธรรม (เป็นประจำ).

พระศาสดา เมื่อประกาศเนื้อความ
 นั้น จึงตรัสพระคาถาสุดท้ายว่า

คุณกิงกาณฺจนํ อารักษฺพุทฺธนันฺท, คุณจตุรงฺคํ ขาวสุทฺธิ, คุณปริณดา ขาวสุทฺธิ
 ๘สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๗. “โส โกสิโย อตตมโน อุทคุโค
อนนญจ ปานญจภิสงฺขริตฺวา
อนฺเนน ปาเนน ปสนฺนจิตฺโต
สนฺตปฺปยิ สมณฺเณ พุราหฺมณฺเณ จา”ติ.

ตตฺถ สนฺตปฺปยิตฺติ คหิตคหิต-
ภาชนานิ ปุเรนฺโต ตปฺเปสิ.

สตฺถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ อahrti ตฺวา
“เอวํ ภิกฺขุ มาตุโปสนํ นาม
ปณฺทิตานํ วโส”ติ วตฺวา สจฺจจานิ
ปกาเสตฺวา ชาตกํ สโมธานสิ.
(สจฺจปรีโยसानเ สโ ภิกฺขุ สโ ตา-
ปตฺติผลเ ปตฺติภูจฺหิ) “ตทา สุวคณา
พุทฺธปริสา อหฺสุ มาตาปิตโร
มหาราชกุลานิ อหฺสุ, เขตฺตปาโล
ฉนฺโน, พุราหฺมโณ อานนฺโท,
สุวราชา ปน อหฺเมวา”ติ.

สาติเกทราชาดกฺวณฺณนา ปจฺมา.

๑๗. “โกสิยพฺราหฺมณฺ์นั้น มีใจเบิกบาน
ร่าเริง รวบรวมข้าวและน้ำ มีจิต
ผ่องใส เลี้ยงสมณะและพฺราหฺมณฺ์
ทั้งหลายให้อิ่มเอิบด้วยข้าวและน้ำ”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เลี้ยง
ให้อิ่ม ความว่า เมื่อให้เต็มภาชนะที่ถือ
มา ๆ ชื่อว่าให้อิ่มแล้ว.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรม
เทศนาคำมาแล้ว ตรัสว่า “ดูกรภิกฺขุ
ขึ้นชื่อว่า การเลี้ยงมารดาบิดาเป็นวงศ์ของ
บัณฑิต” แล้วทรงประกาศสัจจะประชุม
ชาดก. (ในเวลาจบอริยสัจ ภิกฺขุ นั้น
ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล) “ผู้หนักแหกเต้า
ในครั้งนั้นได้เป็นพุทฺธบริษัท มารดา
บิดาได้เป็นมหาราชตระกูล คนรักษานา
ได้เป็นฉันทะ พฺราหฺมณฺ์ได้เป็นอานนท
ส่วนพญานกแหกเต้าเป็นเราเอง”.

พรรณนาสาติเกทราชาดก ที่ ๑ จบ.

คุณกิงกาณฺจนํ อารกัษฺพุทฺธนันทํ, คุณจตุรงค์ ขาวสุทฺธิ, คุณปรีนดา ขาวสุทฺธิ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทฺธบูชา

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๘-๒

๒. จันทกนิพนธ์ชาตก^๑ (๔๘๕)

๑๘. “อุปนียดิทั มณเฑ
 จนุเท โลหิตมทุทเน^๒
อชฺชชปิ วิชหามิ ชีวิต^๓
 ปาณา เม จนุเท นิรุชฺฌนฺติ.
๑๙. โอสธิ^๓ เม ทุกุขั หทยั
 เม ทยฺหเต นิตมฺมามิ
 ตว จนุทียา โสจนุติยา
 น นั อญฺเฑหิ โสเกหิ.
๒๐. ตินมิว วนมิว มิลายามิ
 นที อปริปฺณฺณา^๔ สฺสุสฺสามิ
 ตว จนุทียา โสจนุติยา
 น นั อญฺเฑหิ โสเกหิ.

๒. จันทกนิพนธ์ชาตก (๔๘๕)

๑๘. “จันทาจำ ชีวิตนี้ของพี่ใกล้จะขาด
อยู่แล้ว เพราะเมาโลหิต จันทาเอ๋ย
พี่เห็นจะละชีวิตไปในวันนี้แน่ ลม-
ปราณของพี่กำลังจะดับ.
๑๙. ชีวิตของพี่กำลังจะจม ความทุกข์
กำลังเผาผลาญหัวใจของพี่ พี่
ลำบากยิ่งนัก เมื่อจันทาจะเศร้า-
โศก นี่จัดเป็นความเศร้าโศก
ของเธอ เธอมิใช่เศร้าโศกถึงพี่นั้น
ด้วยความเศร้าโศกอย่างอื่น.
๒๐. พี่จะเหี่ยวแห้ง เหมือนต้นหญ้า
เหมือนต้นไม้ พี่จะเหือดหายเหมือน
แม่น้ำที่ขาดหางน้ำ เมื่อจันทาจะ
เศร้าโศก นี่จัดเป็นความเศร้าโศก
ของเธอ เธอมิใช่เศร้าโศกถึงพี่นั้น
ด้วยความเศร้าโศกอย่างอื่นเลย.

^๑ ฉ. จันทกนิพนธ์ชาตก.

^๒ ส. พ. โลหิตมเทน มชฺชามิ วิชหามิ ชีวิต ปาณา.

^๓ ฉ. โอสธิ.

^๔ ส. พ. อปริปฺณฺณิชาว.

คุณกึ่งกาญจน์ อารักษ์พุทธนันท์, คุณจตุรงค์ ขาวสุทธิ, คุณปรีดา ขาวสุทธิ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒๑. วสุสมิว สเร ปาเท
 อิมานิ อสุสูนิ วุตตเร มยุหัง
 ตว จนุทียา โสจนุตียา
 น นัง อญเณหิ โสเกหิตี.

๒๒. ปาโป โข ราชปุตุโต
 โย เม อิจฉิตปตี วรากียา
 วิชฺฌิ วนมุลลสมิ
 โสยัม วิทุโธ ฉมา เสติ.

๒๓. อิมัง มยุหัง หทยโสภัง
 ปฏิมุญจตุ ราชปุตุต ตว
 มาตา โย มยุหัง หทยโสโก
 กิปุริสํ อเวกขมานาย.

๒๔. อิมัง มยุหัง หทยโสภัง
 ปฏิมุญจตุ ราชปุตุต ตว ชายา
 โย มยุหัง หทยโสโก
 กิปุริสํ อเวกขมานาย.

๒๕. มา จ ปุตุตํ มา จ ปตี
 อทุทกฺขิ ราชปุตุต ตว มาตา

๒๑. น้ำตาของพี่ไหลออกเรื่อย เหมือน
 น้ำฝนที่ตกลงที่เชิง (บรรพต) ไหล
 ไปไม่ขาดสาย ฉะนั้น เมื่อจันทา
 เสร้าโศก นี้จัดเป็นความเศร้าโศก
 ของเธอ เธอมิใช่เศร้าโศกถึงพี่น้อง
 ด้วยความเศร้าโศกอย่างอื่นเลย.

๒๒. พระราชบุตรใจ ยิงสามีที่รักของ
 เราผู้เป็นหญิงอาภัพ คนนั้นเป็น
 คนเลวทรามแท้ สามีของเราถูก
 ยิงแล้ว นอนอยู่เหนือแผ่นดินที่
 ชายป่า.

๒๓. พระราชบุตรเอ๋ย ขอมารดาของ
 ท่านจงได้รับสนองความโศก ใน
 ดวงหทัยของข้า ผู้เฟื่องมองดูกนิพนธ์
 (ผู้สามี) เกิด.

๒๔. พระราชบุตรเอ๋ย ชายาของท่านจง
 ได้รับสนองความโศก ในดวงหทัย
 ของข้าผู้เฟื่องมองดูกนิพนธ์ (ผู้สามี)
 เกิด.

๒๕. พระราชบุตรเอ๋ย มารดาของท่าน
 ผู้ฆ่ากนิพนธ์ ผู้ไม่ประทุษร้าย

คุณกึ่งกาญจน์ อารักษ์พุทธนันท์, คุณจตุรงค์ ขาวสุทธิ, คุณปรินดา ขาวสุทธิ
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

- โย ก็ปุริส อวธิ
อทุสกัม มยุห์ กามาหิ.
เพราะความใคร่เรา อย่าได้พบเห็น
บุตรและผิวเลย.
๒๖. มา จ บุตุตฺตํ มา จ ปตี
อทุททุกฺขิ ราชบุตุตฺต ตว ซายา
โย ก็ปุริส อวธิ
อทุสกัม มยุห์ กามาหิ.
๒๖. พระราชบุตรเอ๋ย ชายาของท่าน
ผู้ฆ่ากิณนรผู้ไม่ประทุษร้าย เพราะ
ความใคร่เรา อย่าได้พบเห็นบุตร
และผิวเลย.
๒๗. มา ตวํ จนฺเท โรทฺธิ
มา โสจฺจิ วนฺติมิรมตฺตทุกฺขิ
มม ตวํ เหหิสฺสิ ภริยา
ราชกุเล ปุชฺชิตา นารีภิ.
๒๗. ดูกรนางจันทา ผู้มีนัยน์ตาปาน
ดอกไม้ไม้บานในป่า เธออย่าร้องให้
อย่าเศร้าโศกเลย เธอจักได้เป็น
อัครมเหสีของฉัน มีเหล่านารีใน
ราชสกุลบูชา.
๒๘. อปี นุนาหํ มริสฺสํ
นาหํ ราชบุตุตฺต ตว เหสฺสํ
โย ก็ปุริส อวธิ
อทุสกัม มยุห์ กามาหิ.
๒๘. พระราชบุตรเอ๋ย แม้ว่าฉันจักต้อง
ตายแน่ก็ตาม ฉันจักไม่ขอเป็นของ
ท่านผู้ฆ่ากิณนรผู้มีได้ประทุษร้าย
(ใคร)เพราะความใคร่ฉัน.
๒๙. อปี ภีรฺุเก อปี ชีวิตฺตคามิเก
ก็ปุริสฺสิ คจฺจนฺติ หิมวณฺตํ
ตาลีสตคฺคฺครโกชนา
อณฺเณ ตํ มิคา รมิสฺสนนฺติ.
๒๙. นี่แน่ะแม่กิณรีผู้ขลาด ผู้ปรารถนา
ชีวิต เชิญเจ้าไปสู่ป่าหิมพานต์เกิด
พวกมฤคเหล่าอื่นที่บริโภคมฤคชญา
และกลัมพัก จักยินดีเจ้าได้.
๓๐. เต ปพฺพตา ตา จ กนฺทรา
ตา จ คิริคฺุหาโย
๓๐. ข้าแต่กิณนร ฉันเมื่อไม่เห็นพี่ที่
เทือกเขา ซอกเขา และถ้ำแห่ง

คุณกึ่งกาญจน์ อารักษ์พุทธนันท์. คุณจตุรงค์ ขาวสุทธิ. คุณปรินดา ขาวสุทธิ
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตถ ตํ อปสฺสนฺตี
 กีปุริส กถํ อหํ กาสํ
 เยสุ ปพฺพเตสุ มยํ
 เอกโต อภิรมิมุหา
 ตตถ ตํ อปสฺสนฺตี
 กีปุริส กถํ อหํ กาสํ.

๓๑. เต ปณฺณสฺนถตา รมณียา
 วาพฺมิเคหิ อนุจฺฉินฺณา
 ตตถ ตํ อปสฺสนฺตี
 กีปุริส กถํ อหํ กาสํ.

๓๒. เต ปุพฺผสฺนถตา รมณียา
 วาพฺมิเคหิ อนุจฺฉินฺณา
 ตตถ ตํ อปสฺสนฺตี
 กีปุริส กถํ อหํ กาสํ.

๓๓. อจฺฉา สวณฺตี คิริวณฺนทโย
 กุสุมาภิกิณฺณโสตาโย
 ตตถ ตํ อปสฺสนฺตี
 กีปุริส กถํ อหํ กาสํ.

๓๔. นีลานิ หิมวโต ปพฺพตฺสฺส
 กุฏฺฐานิ ทสฺสนียานิ

ภูเขาเหล่านั้น ๆ จักกระทำอย่างไร
 เล่า ข้าแต่กนินร ฉันเมื่อไม่เห็นพี่
 ที่เทือกเขาเป็นที่ซึ่งเราทั้งสองเคย
 อภิรมย์ร่วมกันมา จักกระทำ
 อย่างไรเล่า.

๓๑. ข้าแต่กนินร ฉันเมื่อไม่เห็นพี่ที่
 แผ่นผา เป็นที่ลาดด้วยใบไม้ น้า
 รื่นรมย์ พวกมฤคร้ายไม่กล้ากราย
 จักกระทำอย่างไรเล่า.

๓๒. ข้าแต่กนินร ฉันเมื่อไม่เห็นพี่ที่
 แผ่นผา เป็นที่ลาดด้วยดอกไม้
 น้ารื่นรมย์ พวกมฤคไม่กล้ากราย
 จักกระทำอย่างไรเล่า.

๓๓. ข้าแต่กนินร ฉันเมื่อไม่เห็นพี่ที่
 ลำธาร ซึ่งเกิดจากป่าเขาลำเนา-
 ไพร มีน้ำใสไหลอยู่เรื่อย ๆ มี
 กระแสเกลื่อนกล่นไปด้วยดอกโกสุม
 จักกระทำอย่างไรเล่า.

๓๔. ข้าแต่กนินร ฉันเมื่อไม่เห็นพี่ที่
 ยอดขุนเขาหิมพานต์สีเขียวอันน่าชม

คณะพนักงาน บ.วิทย์คอร์ปเคมิคอดส์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตถ ตํ อปสฺสนฺตํ

กีปุริส กถํ อหํ กาสํ.

จักกระทำอย่างไรเล่า.

๓๕. ปีตานิ หิมวโต ปพฺพตสฺส

กุฏฺฏานิ ทสฺสนิยานิ

ตตถ ตํ อปสฺสนฺตํ

กีปุริส กถํ อหํ กาสํ.

๓๕. ข้าแต่กนิทร ฉันเมื่อไม่เห็นพีที่

ยอดขุนเขาหิมพานต์สีเหลือง อัน

นำชม จักกระทำอย่างไรเล่า.

๓๖. ตมฺพานิ หิมวโต ปพฺพตสฺส

กุฏฺฏานิ ทสฺสนิยานิ

ตตถ ตํ อปสฺสนฺตํ

กีปุริส กถํ อหํ กาสํ.

๓๖. ข้าแต่กนิทร ฉันเมื่อไม่เห็นพีที่

ยอดขุนเขาหิมพานต์สีแดงอันนำชม

จักกระทำอย่างไรเล่า.

๓๗. ตฺจฺจนานิ หิมวโต ปพฺพตสฺส

กุฏฺฏานิ ทสฺสนิยานิ

ตตถ ตํ อปสฺสนฺตํ

กีปุริส กถํ อหํ กาสํ.

๓๗. ข้าแต่กนิทร ฉันเมื่อไม่เห็นพีที่

ยอดขุนเขาหิมพานต์อันตระหง่าน

อันนำชม จักกระทำอย่างไรเล่า.

๓๘. เสตานิ หิมวโต ปพฺพตสฺส

กุฏฺฏานิ ทสฺสนิยานิ

ตตถ ตํ อปสฺสนฺตํ

กีปุริส กถํ อหํ กาสํ.

๓๘. ข้าแต่กนิทร ฉันเมื่อไม่เห็นพีที่

ยอดขุนเขาหิมพานต์สีขาวอันนำชม

จักกระทำอย่างไรเล่า.

๓๙. จิตฺรานิ หิมวโต ปพฺพตสฺส

กุฏฺฏานิ ทสฺสนิยานิ

ตตถ ตํ อปสฺสนฺตํ

กีปุริส กถํ อหํ กาสํ.

๓๙. ข้าแต่กนิทร ฉันเมื่อไม่เห็นพีที่

ยอดขุนเขาหิมพานต์ อันงามวิจิตร

อันนำชม จักกระทำอย่างไรเล่า.

คณะพนักงาน บ.วิทย์คอร์ปเคมิคอลส์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๔๐. ยุกุขคนเสวิตะ คณฐมาทเน
โอสเชหิ สณฺณนุเน
ตตถ ตํ อปสฺสนฺตํ
กีปฺริส กถํ อหํ กาสํ.

๔๑. กีปฺริสเสวิตะ คณฐมาทเน
โอสเชหิ สณฺณนุเน
ตตถ ตํ อปสฺสนฺตํ
กีปฺริส กถํ อหํ กาสํ.

๔๒. วนฺเท เต (ปาเท) อยิรพฺพหฺเม
โย เม อิจฺฉิตํ ปตฺติ วราภิกฺยา
อมเตน อภิสฺสิญฺจิ
สมาคตสฺสามิ ปิยตเมเน.

๔๓. วิจรามทานิ คิริวณฺนทโย
กุสฺสามภิกิณฺณโสตาโย
นนานาทุมวสนาโย
ปิยวทา อณฺณมณฺณสุสา”ติ.

๔๐. ข้าแต่กนิพนธ์ ฉันเมื่อไม่เห็นพี่ที่
ขุนเขาคันธมาทน์ อันหมู่เทพเจ้า
อาศัยอยู่ (ยักษ์) ดารดาษไปด้วย
ยาทั้งหลาย จักกระทำการอย่างไรเล่า.

๔๑. ข้าแต่กนิพนธ์ ฉันเมื่อไม่เห็นพี่ที่
ขุนเขาคันธมาทน์ อันหมู่กนิพนธ์
อาศัยอยู่ ดารดาษไปด้วยยาทั้ง-
หลาย จักกระทำการอย่างไรเล่า.

๔๒. ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ผู้ประเสริฐ
ดิฉัน ขอไหว้เท้าทั้งสองของท่าน
ผู้มีความเอ็นดู เอน้ำอมฤตมา
รดสามิ ที่ปรารภนาของดิฉัน
ซึ่งเป็นหญิงอำภยยิ่งนัก ดิฉันได้
ชื่อว่าเป็นผู้พร้อมเพรียงด้วยสามิ ผู้
เป็นที่รักที่สุดแล้ว.

๔๓. บัดนี้เราทั้งสองจะเที่ยวไปสู่ลำธาร
ซึ่งเกิดจากป่าเขาลำเนาไพร มี
กระแสน้ำเกลื่อนกล่นไปด้วยดอก
โกสุมอันปกคลุมอยู่ด้วยต้นไม้ชานา
ชนิด เราทั้งสองจะกล่าว (เฉพาะ)
วจา อันเป็นที่รักแก่กันและกัน
(เท่านั้น)”.
จันทกนิพนธ์ชาดก ที่ ๒.

จันทกนิพนธ์ชาดก ทุติย.

จันทกนิพนธ์ชาดก ที่ ๒.

เสียมยี่ แซ่ลิ่ม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒. จันทกนิรชาตกถา^๑

(๔๘๕)

อุปนิยติ^๑ มณฺเฑติ อิทํ สตุถา
กปิลวตฺตปุริ อุนิสฺสสาย นิโครธาราม
วิหรนฺโต ราชนิเวสเน ราชุลมาตริ
อารพฺภ กเถสิ.

อิทํ ปน ชาตกํ ทูเรนิตานโต
ปฏฺจาย กเถตพฺพิ.

สา ปเนสา นิตานกถา ยาว
ลฺภฺจิวเน อรุเวลกสฺสปสฺส สีหนาทา
อปณฺณชาตเก กถิตา.

โต ปริ ยาว กปิลวตฺตคฺคมนา
เวสฺสนุตรชาตเก อาวิภวิสฺสติ.

สตุถา ปน ปิตุ นิเวสเน นิสฺสิทิตฺวา
อนุตรามตฺตสมเย มหาธมฺมปาลชาตกํ
กเถตฺวา กตมตฺตทิกฺโข “ราชุลมาตฺ
นิเวสเน นิสฺสิทิตฺวา ตสฺสา กุณฺ

๒. พรรณนาจันทกนิรชาตก

(๔๘๕)

พระศาสดา เมื่อเสด็จเข้าไปอาศัย
กรุงกบิลพัสดุ์ประทับอยู่ ณ นิโครธาราม
ทรงปรารภพระมารดาของพระราหุลใน
พระราชนิเวศน์ ตรัสพระธรรมเทศนา
ว่า **ชีวิตนี้ใกล้จะขาดอยู่แล้ว** ดังนี้ เป็นต้น.

ก็ชาดกนี้ ควรจะกล่าวตั้งแต่ทูลเร-
นิตาน.

แต่ว่านิตานกถานี้ ท่านกล่าว
ไว้แล้วใน**อปณณชาตก** จนถึงตอนพระ
อรุเวลกัสสปะบ้นล้อสีหนาทในลัญจิวัน.

ต่อจากนั้นไปจนถึงเสด็จกรุงกบิล-
พัสดุ์ นิตานกถาจักมีแจ่มแจ้งใน**เวสสันดร
ชาตก**.

ก็พระศาสดาประทับนั่งในพระราชนิเวศน์
ของพระราชบิดา ในเวลากำลังฉัน
ภัตตาหาร ตรัส**มหาธมมปาลชาตก** ทรง
กระทำภักติกิจเสร็จแล้ว ทรงดำริว่า “เรา

^๑ ฉ. จันทกนิรชาตกถา.

เสียมยี่ แซ่ม

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กณฺเฑโต จนฺทกนินรชาดกํ กณฺเฑสฺสามิ”ติ
ราชานํ ปตฺตํ คหาเปตฺวา ทฺวิหิ
อคฺคสวาเกหิ สทฺธิ ราหุลมาตุ
นิเวสนฺภูจฺานํ ปายาสิ.

ตทา ตสฺสา ปมุขา จตฺตาศีส-
สทฺสสนาฏกิตฺติโย วสนฺติ. ตาสฺ
ขตฺติยกณฺณมานญฺเจว นฺวตฺติอฺธิกสทฺสสฺ.
สา ตถาคตฺสส อากมนํ ฅตฺวา
“สพฺพา กาสายาเนว นิวาเสนฺตุ”ติ
ตาสฺ อาโรเจสิ. ตา ตถา กริสิ.

สตฺถา อากนฺตฺวา ปณฺณตฺตาสเน
นีสิตฺติ. อถ ตา สพฺพทาปิ
เอกปฺปหาเรเนว วิรวีสิ. มหาปริเทว-
สทฺโท อโหสิ. ราหุลมาตาปิ
ปริเทวิตฺวา โสกํ วิโนเทตฺวา สตฺถารํ
วณฺทิตฺวา ราชคเตน พหุมาเนน
สการเวเน นีสิตฺติ.

จักนั่งในพระราชนิเวศน์ของมารดาราคูล
กล่าว(พรรณนา) ถึงคุณทั้งหลายของเธอ
แสดงจันทกนินรชาดก” แล้วให้พระราชา
ทรงถือบาตร เสด็จพระราชดำเนินไปยัง
ที่ประทับแห่งพระมารดา ของพระราหุล
กับพระอัครสาวกทั้งสอง.

ในคราวครั้งนั้น พวกนางนั้กพื่อนร่า
ประมาณ ๔๐,๐๐๐ นาง ของพระนาง
อยู่กันพร้อมหน้า. บรรดานางนั้กพื่อนร่า
เหล่านั้นเป็นผู้เป็นนางกษัตริย์นับได้ถึง๑,๐๕๐
นาง. พระนางทรงทราบว่พระตถาคต
เสด็จมา จึงตรัสบอกแก่นางกษัตริย์
เหล่านั้นว่ “ทั้งหมดจงพากันนุ่งผ้าที่
ย้อมน้ำฝาดเท่านั้น”. นางเหล่านั้นพากัน
ทำ (นุ่งผ้า) อย่างนั้น.

พระศาสดา เสด็จมาประทับเหนืออาสนะ
ที่ตระเตรียมไว้. ครั้งนั้นพวกนางเหล่านั้น
แม้ทั้งหมดพากันร้องไห้ระงมขึ้นพร้อม ๆ
กันทีเดียว. ได้มีเสียงร่ำไห้ใหญ่หลวง.
ฝ่ายพระมารดาของพระราหุลเล่าก็ทรง
กั้นแสง (เช่นเดียวกัน) ครั้นทรงบรรเทา
ความโศกลงได้แล้ว ก็ถวายบังคมพระ

ตทา ราชา ตสฺสา คุณกถํ อารพฺภ
 “ภนฺเต มม สฺวนิสํ”^๑ ‘ตุเมหิ
 กาสาวานิ นินฺตทานี’ติ สฺตฺวา
 กาสาวาเนว นินฺวาเสสิ, ‘มาลาทีนึ
 ปริจฺจตฺตานี’ติ สฺตฺวา มาลาทีนึ
 ปริจฺจชฺชि, ‘อุจฺจาสยนมมหาสยนา’^๒
 ปริจฺจตฺตานี’ติ สฺตฺวา ภูมีสยนา
 ขาตา, ตุมหากํ ปพฺพชิตกาเล วิชฺวา
 หุตฺวา อณฺเณหิ ราชฺฐหิ เปสิตํ
 ปณฺเณกาเรํ น กณฺหิ, เอวํ ตุมฺเหสุ
 อสฺหิรจิตฺตา เอสา’ติ นานปฺปกาเรน
 ตสฺสา คุณกถํ กเถสิ.

สตุถา “อนจฺฉริยํ มหาราช ยํ เอสา
 อิทานิ มม ปจฺฉินฺเม อตฺตภาเว มยิ

ศาสดา ประทับนั่งด้วยความนับถือมาก
 และด้วยความเคารพที่มีต่อพระราชา.

ครั้งนั้น พระราชาทรงเริ่มการพรรณนา
 คุณของพระนาง ทรงพรรณนาคุณของ
 พระนางโดยประการต่าง ๆ ว่า “ข้าแต่
 พระองค์ผู้เจริญ ลูกสะใภ้ของข้าพระองค์
 ฟังว่า ‘พระองค์ทรงนุ่งผ้ากาสาฬสตร์’
 ก็นุ่งผ้ากาสาฬสตร์เหมือนกัน ฟังว่า
 ‘พระองค์ทรงเลิการประดับดอกไม้
 เป็นต้น’ ก็เลิการประดับดอกไม้เป็นต้น
 ฟังว่า ‘พระองค์ทรงเลิการบรรทมเหนือ
 พระยี่ภู่อันสูงและใหญ่’ ก็เป็นผู้บรรทม
 เหนือพื้นเหมือนกัน ในระยะเวลาที่
 พระองค์ทรงผนวช พระนางยอมเป็น
 หญิงหม้าย ไม่ทรงรับเครื่องบรรณาการ
 ที่พระราชาเหล่าอื่นส่งมาให้เลย พระนาง
 เป็นผู้มึจิตใจมิได้เปลี่ยนแปลงในพระองค์
 ดังที่พรรณนามาอย่างนี้”.

พระศาสดาตรัสว่า “มหาบพิตร ไม่น่า
 อศจรรยฺเลย ที่พระนางมีความรัก มีจิต

^๑ ฉ. สุขหา.

^๒ ฉ. ภูมียํ สยถิติ สฺตฺวา.

สสิเนหา อสัหริจิตตา อนณฺณเนยฺยา
ภเวยฺย, ตีรจฺจนโยนียํ นิพฺพตฺตาปี
มยิ อสัหริจิตตา อนณฺณเนยฺยา
อโหสิ”ติ วตฺวา เตน ยาจิโต อตีตํ
อาหริ

ใจมิได้เปลี่ยนแปลงในเรา (และ) เป็นผู้ไม่
ไยดีในผู้อื่นเลย ในอรรถภาพครั้งสุดท้าย
ของเราในกาลบัดนี้ พระนางแม้บังเกิด
ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ก็เป็นผู้มีจิตใจ
มิได้เปลี่ยนแปลงในเรา (และ) เป็นผู้
“ไม่ไยดีในผู้อื่นเลย” อันพระราชาทูล
อาราธนา จึงนำอดีตนิทานมาว่า

อดีเต พาราณสียํ พุรหมทตฺเต
รชฺชํ กาเรนฺเต โพรสิสฺตโต หิมวฺนตฺป-
ปเทเส กิณฺทรโยนียํ นิพฺพตฺติ.
จนฺทหา นามสฺส ภริยา. เต อุโภปี
จนฺทนามเก รชฺฏปฺพเต วสฺสิสุ. ตทา
พาราณสีราชา อมจฺจันํ รชฺชํ
นียฺยาเทตฺวา เทว กาสาวานิ
นิวาเสตฺวา สนฺนทฺธปญฺจาจฺวุโธ เอกโกว
หิมวฺนตํ ปาวิสฺสิ.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
ครองราชสมบัติในพระนครพาราณสี
พระโพรสิสัต์ว์บังเกิดในกำเนิดกีนรใน
หิมวันตประเทศ. ภรรยาของพระโพรสิสัต์ว์
นั้นนามว่าจันทา. แม้ทั้งคู่นั้นก็อยู่ที่
ภูเขาดินชื่อว่าจันทะ. ครั้งนั้น พระเจ้า
พาราณสีทรงมอบราชสมบัติ ให้แก่
เหล่าอำมาตย์ ทรงฝ้ายอมน้ำฝนสองฝืน
ทรงสอดพระเบญจจาวุธ เข้าไปสู่ป่า
หิมพานต์ลำพังพระองค์เดียวเท่านั้น.

โส มิคมํสํ ขาทนฺโต เอกํ ชุทฺทกนฺที
อนฺุปฺพเพน^๑ สณฺุจฺรนฺโต อฺุทฺธํ อภิรุหิ.
จนฺทปฺพตฺตวาสิโน กิณฺนรา วสฺสา-
รตฺตสฺสมเย อโนตฺริตฺวา ปฺพเพเตยฺว

ท้าวเธอเสวยเนื้อมฤค เสด็จท่องเที่ยวไป
ถึงลำน้ำน้อยสายหนึ่งโดยลำดับ ก็เสด็จ
ขึ้นไปถึงต้นน้ำ. ผุ่กีนรที่อยู่ประจำ
จันทบรรพต เวลาฤดูฝนต่างก็ไม่ลงมา

^๑ ฉ. อนุสณฺุจฺรนฺโต.

วสนุติ นิทาสมสมเย โอตฺรณฺติ. ตทา
 โส จนฺทกีนฺนโร อตฺตโน ภริยาย
 สทฺธิ โอตฺริตฺวา เตสุ เตสุ จาเนสุ
 คนฺธะ วิสิมฺปนฺโต ปุพฺผเรณฺุ ชาทฺนฺโต
 ปุพฺผปฏฺเณ^๑ นิวาเสนฺโต ปารุปนฺโต
 ลตาโทลาหิ กิพฺนฺโต มธุรสเรน
 คายนฺโต ตํ ขุทฺทกนฺทึ ปตฺวา เอกสฺมิ
 นีวตฺตญฺจาเน โอตฺริตฺวา อุทฺเท
 ปุพฺผานิ วิกีริตฺวา อุทฺทกกีฬํ กิฬิตฺวา
 ปุพฺผปฏฺเณ นิวาเสตฺวา ปารุปีตฺวา
 รชฏฺปฏฺฏวณฺณาย วาลุกาย ปุพฺผสยนํ
 ปณฺญาเปตฺวา เอกํ เวพฺพทณฺุทกํ
 คเหตฺวา สยเน นิสิตฺติ.

ตโต จนฺทกีนฺนโร เวพฺุ วาเทนฺโต
 มธุรสทฺเทเน คายิ. จนฺทกีนฺนรี
 มุทฺหตฺเต นามेतฺวา ตสฺสาวิทฺูเร
 จิตา นจฺจิ เจว คายิ จ. โส
 ราชาน เตสํ สทฺทํ สุตฺวา ปทสทฺทํ
 อสาเวนฺโต สณฺิกํ คนฺธฺวา ปฏฺิจฺจนฺเน
 จตฺวา เต กีนฺนเร ทิสฺวา กีนฺนรียา
 ปฏฺิจฺพทฺฐจิตฺโต หุตฺวา “ตํ กีนฺนรํ
 วิชฺฌิตฺวา ซีวิตฺกฺขยํ ปาเปตฺวา อิมาย

มักอยู่เฉพาะที่ภูเขาเท่านั้น(แต่) พอถึงฤดู
 ร้อนจึงพากันลงมา. ครั้งนั้น จันทกีนนร
 นั้นลงมากับภรรยาของตน ลูปล้ำของหอม
 ในที่นั้น ๆ กินแกสรดอกไม้นุ่มหอมสำหรับ
 ดอกไม้เล่นชิงช้าแถววัลย์ พลองขับร้อง
 ด้วยเสียงไพเราะ จนลู่ถึงลำน้ำน้อย
 สายนั้นหยุดลงตรงค้ำน้ำแห่งหนึ่ง โปรย
 ดอกไม้ลงในน้ำแล้วเล่นน้ำ นุ่มหอมสำหรับ
 ดอกไม้ จัดแจงปูที่นอนดอกไม้เหนือ
 หาดทรายซึ่งมีสีดุกแผ่นเงิน นั่งถือขลุ่ย
 อันหนึ่งเหนือที่นอน.

ต่อแต่นั้น จันทกีนนรก็เป่าขลุ่ยขับร้อง
 ด้วยเสียงไพเราะ. จันทกีนรีก็กรี๊ด (นิ้ว)
 มือที่อ่อนช้อย ยืนพอนไปบ้าง ขับร้องไป
 บ้างใกล้ ๆ กีนนร(สามี)นั้น. พระราชา
 นั้นทรงสดับเสียงของกีนนรกีนรีเหล่านั้น
 แล้วก็ค่อย ๆ ย่องเข้าไปไม่ให้พวกเขา
 ได้ยินเสียงพระบาท ยืนแอบทอดพระ-
 เนตรเห็นกีนนรเหล่านั้น ก็มีจิตปฏิพัทธ์
 นางกีนรี ทรงดำริว่า “เราจักยังกีนนร

^๑ ฉ. ปุพฺผปฏฺ.

สทุธิ์ ส้วาส์ กปฺเปสฺสามิ”ติ จินฺเตตฺวา
จนฺทกนิฺนรํ วิชฺฌมิ. โส เวทนาปฺปตฺโต
ปริเทวมาโน จตฺสฺโส คากา อภาสิ

นั้นเสียให้สิ้นชีวิต แล้วสำเร็จการอยู่
ร่วมกับกนิรนี้” แล้วทรงยิงจันทกนินร.
กนิรนั้นได้รับความเจ็บปวด คร่ำครวญ
กล่าว ๔ คากาว่า

๑๘. “อุปฺนียติทํ มณฺเฑ
จนฺเท โลหิตมฺทุกฺเณ
อชฺชปิ วิชฺหามิ ชีวิตํ
ป้าณา เม จนฺเท นิรุชฺฌนฺติ.

๑๘. “จันทกจ่า ชีวิตนี้ของพี่ใกล้จะขาด
อยู่แล้ว เพราะเมาโลหิต จันทก
เอ๋ย พี่เห็นจะละชีวิตไปในวันนี้
แน่ ลมปราณของพี่กำลังจะดับ.

๑๙. โอสฺธิ เม ทุกฺขํ หทยํ
เม ขยฺหเต นิตมฺมามิ
ตว จนฺทียา โสจนฺทียา
น นํ อณฺเฎหิ โสเกหิ.

๑๙. ชีวิตของพี่กำลังจะจม ความทุกข์
กำลังเผาผลาญหัวใจของพี่ พี่
ลำบากยิ่งนัก เมื่อจันทกจะเสรำ-
โคก นี้จัดเป็นความเสรำโคกของ
เธอ เธอมิใช่เสรำโคกถึงที่นั่นด้วย
ความเสรำโคกอย่างอื่น.

๒๐. ตินฺมิว วนฺมิว มิลายามิ
นทึ อปริปฺนฺณาว สฺสฺสามิ
ตว จนฺทียา โสจนฺทียา
น นํ อณฺเฎหิ โสเกหิ.

๒๐. พี่จะเหี่ยวแห้ง เหมือนต้นหญ้า
เหมือนต้นไม้ พี่จะเหือดหายเหมือน
แม่น้ำที่ขาดหัวน้ำ เมื่อจันทก
เสรำโคก นี้จัดเป็นความเสรำโคก
ของเธอ เธอมิใช่เสรำโคกถึงที่นั่น
ด้วยความเสรำโคกอย่างอื่นเลย.

๒๑. วสฺสมิว สเว ปาเท
อิมา นิ อสฺสุนิ วตฺตเว มยฺหํ

๒๑. น้ำตาของพี่ไหลออกเรื่อย เหมือน
น้ำฝนที่ตกลงที่เชิง (บรรพต) ไหล

ตว จนุทียา โสจนุตียา
น นํ อญฺเณหิ โสเกหิ”ติ.

ไปไม่ขาดสาย ฉะนั้น เมื่อจันทา
เศร้าโศก นี้จัดเป็นความเศร้าโศก
ของเธอ เธอมิใช่เศร้าโศกถึงที่นั้น
ด้วยความเศร้าโศกอย่างอื่นเลย”.

ตตฺถ อุปนียตฺติ สนฺตวิจฺเจทฺถ^๑ อุปนียติ.
อิทฺหนฺติ ชีวิทํ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ไกลจะขาด
อยู่แล้ว ได้แก่ ถูกลำบากการตัดที่ต่อ.
คำว่า อิท์ ได้แก่ ชีวิต.

ปาณา เมติ ภาทเท จนฺเท มม
ชีวิทปาณา นิรุชฺฌนฺติ. โอสีหิ เมติ
ชีวิทํ เม โอสีหติ.

คำว่า ลมปราณของพี ความว่า จันทา
ที่รักเอ๋ย ลมปราณ คือชีวิตของพีกำลัง
จะดับ. คำว่า (ชีวิต)ของพีกำลังจะจม
ความว่า ชีวิตของพีกำลังจะจม.

นิตมฺมามีติ อตฺติกลมามี. ตว จนฺทียาติ
อิมํ^๒ มม ทุกฺขํ.

คำว่า ลำบากยิ่งนัก คือ ลำบากอย่างยิ่ง.
คำว่า เมื่อจันทาของเธอ ความว่า
นี่เป็นความทุกข์ของพี.

น นํ อญฺเณหิ โสเกหิติ อถ ไซ
ตาว จนุทียา โสจนุตียา โสเกเหตุ
ยสฺมา ตวํ มม วิโยเคน โสจิสฺสสิ
ตสฺมาติ อตฺโต.

คำว่า เธอมิใช่เศร้าโศกถึงที่นั้นด้วยความ
เศร้าโศกอย่างอื่นเลย ความว่า โดยที่แท้
เพราะเมื่อจันทาเศร้าโศก เหตุแห่งความ
เศร้าโศกของเธอ เพราะเธอจักเศร้าโศก
เพราะพลัดพรากจากพี (เท่านั้น).

^๑ ฉ. สนตติวิจเจท.

^๒ ฉ. อิท์ มม ทุกฺขํ, น นํ อญฺเณหิ โสเกหิ. อถ ไซ...

ติณมิว วนมิว มิลายามิติ ตตตปาสาณ
ชิตตติณมิว มูลฉินฺนนวนมิว มิลายามิติ
วทติ. สร ปาเทติ ยถา นาม
ปพฺพตปาเท ปติตวสุสฺสํ สรริตฺวา
อจฺฉินฺนธวํ วตฺตติ.

คำว่า พี่จะเหยี้ยวแห้งเหมือนต้นหญ้า
เหมือนต้นไม้ จันทกีนรพูดว่า พี่จะ
เหยี้ยวแห้ง เหมือนต้นหญ้าที่ถูกทิ้งไว้บน
แผ่นดินร้อน เหมือนต้นไม้(ป่าไม้)ที่ราก
ขาดฉะนั้น. คำว่า ตกกลงที่เชิง (บรรพต)
ความว่า เหมือนน้ำฝนที่ตกลงที่เชิงภูเขา
ไหลหลากไปให้ลำธารไม่ขาดสายฉะนั้น.

มหาสตุโต อิมานิ จตุหิ คามาหิ
ปริเทวิตฺวา ปุณฺณสยเน นิปนฺโนว สติ
วิสขุเขตฺวา ปรีวตฺติ. ราชาปิ จิตฺว.
อิตฺรา มหาสตุเต ปรีเทวนฺเต อตฺตโน
รติยา มตฺตา หุตฺวา ตสฺส วิทฺฐภาวํ
น ชานาติ, วิสณฺณํ ปน นํ
ปรีวตฺติตฺวา นิปนฺนํ ทิสฺวา “กิณฺนุ
โข เม ปิยสามิกสฺส ทุกฺขนฺ”ติ
อุปฺชาเรนฺตี ปหารมฺขโต ปคฺฆมฺรนฺตํ
โลหิตํ ทิสฺวา ปิยสามิกเก อุปฺปนฺนํ
พลวโสภํ สนฺธาเรตฺถํ อสฺสโกนฺหฺติ
มหาสทฺเทน ปรีเทวิ.

พระมหาสัตว์คร่ำครวญด้วยคาถา
ทั้ง ๔ เหล่านี้ นอนบนที่นอนดอกไม้
นั่นเอง ชักดินสิ้นสติไป. ฝ่ายพระราช
ยังคงประทับยืนอยู่เฉย ๆ. ฝ่ายนาง
จันทากีนรี เมื่อพระมหาสัตว์คร่ำครวญ
อยู่ ตนมัวแต่รีนเรงมิได้รู้ว่าพระมหาสัตว์
ถูกยิง แต่ครั้นเห็นพระมหาสัตว์นั้นไว้
สัจญานอนชักดิน จึงใคร่ครวญดูว่า
“ทุกข์ของสามีสุดที่รักของเราเป็นอย่างไร
หนอ” พอเห็นเลือดไหลออกจากปากแผล
ที่ถูกยิง(ประหาร) ก็ไม่สามารถจะกลั้น
ความโศกอันรุนแรง ที่เกิดขึ้นในสามี
สุดที่รักได้ ร่ำไห้ด้วยเสียงดัง.

ราชา “กิณฺนโร มโต ภวิสฺสตี”ติ
นิกฺขมิตฺวา อตฺตानํ ทสฺเสสิ. จนฺทา
ตํ ทิสฺวา “อิมินา เม โจเรน

พระราชาทรงดำริว่า “กีนรคงตายแล้ว”
จึงปรากฏพระองค์ออกมา. นางจันทา
เห็นท้าวเธอแล้ว สิ้นนั่งนงพร้อมทั้งคิดว่า

คุณมัลลิกา มุนีพิระกุล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปิยสามิโก วิทูโร ภวิสฺสตี^๑ติ “เจ้าโจรคนนี้ คงยิงสามีสุดที่รักของเรา
กมุปมานา ปลายิตฺวา ปพฺพตมตฺตเก (แน่)” จึงหนีไปยืนอยู่บนยอดเขา เมื่อ
จตุวา ราชานํ ปริภาสนฺตี ปณฺจ จะ ปรึภาษท้าวเธอ จึงกล่าว ๕ คาทาว่า
คาถา อภาสิ

๒๒. “ปาโป โข^๒ ราชปุตฺโต
โย เม อิจฺฉิตปตี วรากิยา
วิฑฺฒิ^๒ วณฺมุลสมิ
ไสยํ วิทูโร จมา เสติ.

๒๒. “พระราชบุตรใด ยิงสามีที่รักของ
เราผู้เป็นหญิงอาภัพ พระราชบุตร
นั้นเป็นคนเลวทรามแท้ สามีของ
เราถูกยิงแล้วนอนอยู่เหนือแผ่นดินที่
ชายป่า.

๒๓. อิมํ มยฺหํ หทยโสภํ
ปฏิมุญฺจตุ ราชปุตฺต ตว
มาตา โย มยฺหํ หทยโสโก
กีปริสํ อเวกฺขมานาย.

๒๓. พระราชบุตรเอ๋ย ขอมารดาของท่าน
จงได้รับสนองความโศก ใน
ดวงหทัยของข้า ผู้เพ่งมองดูกินนร
(ผู้สามี)เกิด.

๒๔. อิมํ มยฺหํ หทยโสภํ
ปฏิมุญฺจตุ ราชปุตฺต ตว ชายา
โย มยฺหํ หทยโสโก
กีปริสํ อเวกฺขมานาย.

๒๔. พระราชบุตรเอ๋ย ชายาของท่าน
จงได้รับสนองความโศก ในดวงหทัย
ของข้าผู้เพ่งมองดูกินนร (ผู้สามี)
เกิด.

๒๕. มา จ ปุตฺตํ มา จ ปตี
อทุทฺทขิ ราชปุตฺต ตว มาตา

๒๕. พระราชบุตรเอ๋ย มารดาของท่าน
ผู้ฆ่ากินนร ผู้ไม่ประทุษร้าย

^๑ ฉ. โขสิ.

^๒ ฉ. วฑฺฒสิ.

โย ก็ปุริส อวธิ
อทุสกั มยุห้ กามาหิ.

เพราะความใคร่เรา อย่าได้พบเห็น
บุตรและผิวเลย.

๒๖. มา จ ปุตุตฺ มา จ ปตี
อทุทกฺขิ ราชปุตุต ตว ซายา
โย ก็ปุริส อวธิ
อทุสกั มยุห้ กามาหิ”ติ.

๒๖. พระราชบุตรเอ๋ย ซายาของท่าน
ผู้ฆ่ากีนนรผู้ไม่ประทุษร้าย เพราะ
ความใคร่เรา อย่าได้พบเห็นบุตร
และผิวเลย”.

ตตุถ วรากิยาติ กปณาย.
ปฏิมุจฺจตุติ ปฏิภตฺตุ ฝุสฺสตุ ปาปฺณาตฺ.
มยุห้ กามาหิติ มยิ กาเมน.”^๑

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า หญิง
อภัพ ได้แก่ หญิงกำพร้า. คำว่า
จงได้รับสนอง ความว่า จงกลับได้ คือ
จงถูกต้อง ได้แก่ จงถึง. คำว่า เพราะ
ความใคร่เรา ความว่า เพราะความใคร่
ในเรา.

ราชา ตํ ปญฺจหิ คากาหิ
ปริเทวิตฺวา ปพฺพตมตฺตเก จิตฺยเว
อสุสาเสนฺโต คากมาห

พระราชามือจะทรงปลอบโยน
นางจันทากีนรีผู้ยื่นรำไห้อยู่เหนี่ยวอดเขา
ด้วย ๕ คากา จึงกล่าวคากาว่า

๒๗. “มา ตฺวํ จนฺเท โรทฺติ
มา โสจฺจิ วนติมิรมตฺตกฺขิ
มม ตฺวํ เหหิสิ ภริยา
ราชกุเล ปุชิตา นารีภี”ติ.

๒๗. “ดูกรนางจันทา ผู้มีนัยน์ตาปาน
ดอกไม้บานในป่า เธออย่าร้องไห้
อย่าเศร้าโศกเลย เธอจักได้เป็น
อัศวมเหสีของฉันท มีเหล่านารีใน
ราชสกุลบูชา”.

^๑ ฉ. มยุห้ กามาเมน.

ตตถ จนุเทติ มหาสตุตสสุ
ปริเทวนกาเล นามสสุ สุตตดา เอวมาห.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ดูกรนางจันทา** พระราชาตรัสอย่างนี้ เพราะได้ทรงสดับชื่อ (จันทา) ในเวลาที่พระมหาสัตว์ทรงคร่ำครวญ.

วนติมิรมตตทุขีติ วณติมิรปุพฺพสมานกุขิ.
ปุชิตา นารีภีติ โสพสนนุ อิตฺถิ-
สหัสสุสานํ เขฏฺฐกา อคฺคฺคมเหสี เหฺสฺสสิ.

คำว่า **ผู้มีนัยน์ตาปานดอกไม้บานในป่า** ได้แก่ **ผู้มีนัยน์ตาเหมือนดอกไม้บานในป่า**. คำว่า **มีเหล่านารีบุขา** ความว่า เธอจักเป็นอัศรมเหสีผู้ประเสริฐกว่าหญิง ๑๖,๐๐๐ นาง.

จนฺทา ตสฺส วจันํ สุตฺวา “ตฺวํ
กี วทสี”ติ สีหนาทํ นทนฺติ อนนฺตรํ
คากมาห

นางจันทาก็นรีฟังคำของท้าวเธอ แล้วทูลถามว่า “ท่านพูดอะไร” เมื่อจะบันลือสีหนาท จึงกล่าวคาถาติดต่อกันว่า

๒๘. “อปี นุนาหํ มริสฺสํ
นาหํ ราชปฺตฺต ตว เหฺสฺสํ
โย กีปฺริสํ อวธิ
อทฺฐกํ มยฺหํ กามาหี”ติ.

๒๘. “พระราชบุตรเอ๋ย แม้ว่าฉันจักต้องตายแน่ก็ตาม ฉันจักไม่ขอเป็นของท่านผู้ฆ่ากษัตริย์ผู้มีได้ประทุษร้าย (ใคร) เพราะความใคร่ฉัน”.

ตตถ อปี นุนาหนฺติ อปี
เอกํเสเนว อหํ มริสฺสํ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **แม้ว่าฉัน... แน่ก็ตาม** ความว่า แม้ว่าฉันจักต้องตายแน่ก็ตาม คือโดยส่วนเดียว.

โส ตสฺสา วจันํ สุตฺวา
นิจฺฉนฺทราโค หุตฺวา อิตฺรํ คากมาห

ท้าวเธอฟังคำของนางแล้ว **หมดความรักใคร่พอใจ** จึงกล่าวคาถาอื่นต่อไปว่า

คุณมัลลิกา มุนีพิระกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒๙. “อปี ภีรูกเก อปี ชีวิตุกามเก
ก็ปริสิ คจจ ्हิมานต์
ตาลีสตครโภชนา
อญเฒ ต่ มิกา รมิสฺสนฺติ”ติ.

ตตถ อปี ภีรูกเกติ ภีรูกชาติเก.
ตาลีสตครโภชนาติ ตฺวํ ตาลีสปตตตคร-
ปตฺตโภชนา มิกี, ตสฺมา อญเฒ ตํ
มิกา รมิสฺสนฺติ, น ตฺวํ ราชกุเล
รหา คจฺจนาติ นํ อวจ. วตฺวา จ
ปน นีรเปกฺโข ्हุตฺวา ปกุกามี.

สา ตสฺส คตภาวํ ฃตฺวา โอรุยฺห
มหาสตุตํ อาลิ่งฺกิตฺวา ปพฺพตมตฺถกํ
อาโรเปตฺวา ปพฺพตตเล นิปชฺชาเปตฺวา
สีสมสฺส อตฺตโน อฺรุสฺสุ จเปตฺวา
พลวปริเทวํ ปรีเทวมานา ्हวาทส
คาถา อภาสิ

๓๐. “เต ปพฺพตา ตา จ กนฺทรา
ตา จ คิริคุหาโย^๑

๒๙. “นี่แน่ะ แม็กินรีผู้ขลาด ผู้ปรารถนา
ชีวิต เชิญเจ้าไปสู่ป่าหิมพานต์เกิด
พวกมฤคเหล่าอื่น ที่บริโภคกฤษณา
และกลัมพัก จักยินดีเจ้าได้”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า นี่แน่ะ
แม็กินรีผู้ขลาด ได้แก่ ผู้มีชาติแห่ง
คนขลาด. คำว่า ผู้บริโภคกฤษณาและ
กลัมพัก ท้าวเธอได้ตรัสกับนางจันทา-
กินรีนั้นว่า เธอเป็นนางเนื้อผู้บริโภค
กฤษณาและกลัมพัก เพราะฉะนั้นมฤค
เหล่าอื่น จักยินดีเธอ เธอเป็นผู้ไม่สมควร
ที่จะไปในราชตระกูล. ก็แลท้าวเธอครั้ง
ตรัสแล้ว จึงเสด็จหลีกไปอย่างไม่เยื่อใย.

นางทราบวาท้าวเธอเสด็จไปแล้ว
จึงลงมาทอดพระมหาสัจด์ว อุ่มขึ้นไปสู่
ยอดเขาให้นอนเหนือพื้นเขา วางศีรษะ
พระมหาสัจด์วไว้เหนือขาของตนพลางรำให้
สะอึกสะอื้น ได้กล่าวคาถา ๑๒ คาถาว่า

๓๐. “ข้าแต่กีนร ฉันทเมื่อไม่เห็นพี่ที่
เทือกเขา ซอกเขา และถ้ำแห่ง

^๑ น. คณว คิฏจนติ.

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๕๘-๓

ตตฤๅ^๑ ตํ อปสฺสฺสนฺตึ
 กึปฺริส กถํ อหํ กาสํ^๒
 เยสุ^๓ ปพฺพเตสุ มยํ
 เอกโต อภิรมิมฺหา
 ตตฤๅ ตํ อปสฺสฺสนฺตึ
 กึปฺริส กถํ อหํ กาสํ.

๓๑. เต ปณฺณสฺสฺนฺตฺตา รณฺเณยา
 วาหฺมิเกหิ อนุจฺฉินฺณา
 ตตฤๅ ตํ อปสฺสฺสนฺตึ
 กึปฺริส กถํ อหํ กาสํ.

๓๒. เต ปุพฺพสฺสฺนฺตฺตา รณฺเณยา
 วาหฺมิเกหิ อนุจฺฉินฺณา
 ตตฤๅ ตํ อปสฺสฺสนฺตึ
 กึปฺริส กถํ อหํ กาสํ.

๓๓. อจฺฉา สวณฺตี ทิรฺวณฺทโย
 กุสุมาภิกิณฺณสฺสฺตาโย
 ตตฤๅ ตํ อปสฺสฺสนฺตึ
 กึปฺริส กถํ อหํ กาสํ.

ภูเขา จักกระทำอะไรเล่า
 ข้าแต่กนิทร ฉันทเมื่อไม่เห็นพีที่
 เทือกเขา เป็นที่ซึ่งเราทั้งสองเคย
 อภิรมย์ร่วมกันมา จักกระทำ
 อย่างไรเล่า.

๓๑. ข้าแต่กนิทร ฉันทเมื่อไม่เห็นพีที่
 แผ่นผาเป็นที่ลาดด้วยใบไม้ น้า
 รื่นรมย์ พวกมฤคร้ายไม่กล้ากราย
 จักกระทำอะไรเล่า.

๓๒. ข้าแต่กนิทร ฉันทเมื่อไม่เห็นพีที่
 แผ่นผา เป็นที่ลาดด้วยดอกไม้
 น้ารื่นรมย์ พวกมฤคไม่กล้ากราย
 จักกระทำอะไรเล่า.

๓๓. ข้าแต่กนิทร ฉันทเมื่อไม่เห็นพีที่
 ลำธาร ซึ่งเกิดจากป่าเขาลำเนา-
 ไพร มีน้ำใสไหลอยู่เรื่อย ๆ มี
 กระแส เกือบกล่นไปด้วยดอก
 โกสุม จักกระทำอะไรเล่า.

^๑ น. ตตฺเตว, เหวมฺปริปี.

^๒ น. กสฺสํ, เหวมฺปริปี.

^๓ น. อหํ คาลา น ทิสฺสตี.

๓๔. นีลानी हिमवतो पपुपत्सुस
गुणानी तसुसनीयानी
तदुदु तं अपसुसनुती
गीपुरिसु गदं ओहं गालं.
๓๕. पीतानी हिमवतो पपुपत्सुस
गुणानी तसुसनीयानी
तदुदु तं अपसुसनुती
गीपुरिसु गदं ओहं गालं.
๓๖. तमुपानी हिमवतो पपुपत्सुस
गुणानी तसुसनीयानी
तदुदु तं अपसुसनुती
गीपुरिसु गदं ओहं गालं.
๓๗. तुङ्गानी हिमवतो पपुपत्सुस
गुणानी तसुसनीयानी
तदुदु तं अपसुसनुती
गीपुरिसु गदं ओहं गालं.
๓๘. सेतानी हिमवतो पपुपत्सुस
गुणानी तसुसनीयानी
तदुदु तं अपसुसनुती
गीपुरिसु गदं ओहं गालं.
๓๔. ข้าแต่กีนร ฉันเมื่อไม่เห็นพี่ที่
ยอดขุนเขาหิมพานต์สี่เขี้ยวอันน่าชม
จักกระทำอย่างไรเล่า.
๓๕. ข้าแต่กีนร ฉันเมื่อไม่เห็นพี่ที่
ยอดขุนเขาหิมพานต์สี่เหลี่ยม อัน
น่าชม จักกระทำอย่างไรเล่า.
๓๖. ข้าแต่กีนร ฉันเมื่อไม่เห็นพี่ที่
ยอดขุนเขาหิมพานต์สี่แดงอันน่าชม
จักกระทำอย่างไรเล่า.
๓๗. ข้าแต่กีนร ฉันเมื่อไม่เห็นพี่ที่
ยอดขุนเขาหิมพานต์ อันตระหง่าน
อันน่าชม จักกระทำอย่างไรเล่า.
๓๘. ข้าแต่กีนร ฉันเมื่อไม่เห็นพี่ที่
ยอดขุนเขาหิมพานต์สี่ขาวอันน่าชม
จักกระทำอย่างไรเล่า.

๓๙. จิตฺวานิ หิมวโต ปพฺพตสฺส
 ภูฏานิ ทสฺสนีนยานิ
 ตตฺถ ตํ อปสฺสนฺตึ
 กิปรุส กถํ อหํ กาสํ.

๔๐. ยกฺขคณฺเสวิตฺ คณฺฐมาทเน
 โอสเรหิ สญฺจนฺเน
 ตตฺถ ตํ อปสฺสนฺตึ
 กิปรุส กถํ อหํ กาสํ.

๔๑. กิปรุสเสวิตฺ คณฺฐมาทเน
 โอสเรหิ สญฺจนฺเน
 ตตฺถ ตํ อปสฺสนฺตึ
 กิปรุส กถํ อหํ กาสนฺ”ติ.

ตตฺถ เต ปพฺพตาดิ เยสุ มย
 เอกโต อภิรมิมฺหา อิเม เต ปพฺพตา
 จ กนฺธรา ตา จ คิริคุหาโย ตตฺถเว
 จิตา, เตสํ อหํ อิทานิ ตํ อปสฺสนฺตึ
 กถํ กาสํ, กิ กริสฺสามิ เตสุ
 ปุပ္ผผลปลฺลวาทิโสภํ ตํ อปสฺสนฺตึ
 กถํ อธิวาเสตฺถํ สกฺขิสฺสามิติ ปรีเทวติ.

๓๙. ข้าแต่กนิทร ฉันเมื่อไม่เห็นพืที่ยอดขุนเขาหิมพานต์ อันงามวิจิตรอันน่าชม จักกระทำการอย่างไรเล่า.

๔๐. ข้าแต่กนิทร ฉันเมื่อไม่เห็นพืที่ยอดขุนเขาคันธมาทน์ อันหมู่เทพเจ้า (ยักษ์) อาศัยอยู่ ดารดาษาไปด้วยยาทั้งหลาย จักกระทำการอย่างไรเล่า.

๔๑. ข้าแต่กนิทร ฉันเมื่อไม่เห็นพืที่ยอดขุนเขาคันธมาทน์ อันหมู่กนิทร อาศัยอยู่ ดารดาษาไปด้วยยาทั้งหลาย จักกระทำการอย่างไรเล่า”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เต ปพฺพตา นางจันทากนิรี ไร่ให้ว่า เทือกเขาทั้งหลายก็ดี ซอกเขาทั้งหลายก็ดี ถ้ำแห่งภูเขาทั้งหลายก็ดี ที่เราทั้งสองเคยอภิรมย์ร่วมกันมา ยังตั้งอยู่ในที่เดิมนั่นเอง บัดนี้ฉันไม่เห็นพื ณ สถานที่เหล่านั้น จักกระทำการอย่างไรเล่า คือจักกระทำประการไร ได้แก่ เมื่อไม่เห็นพืซึ่งงดงามเหมือนรุกขชาติมีดอกไม้ ผลไม้ และใบอ่อนเป็นต้น ณ สถานที่เหล่านั้น จักสามารถอดกลั้นได้อย่างไร.

คุณศิริลักษณ์ บ.พรภัทรเคมี จก.

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปณฺณสนฺนตฺตาทิ ตาสิสปตฺตาทิกนฺธ-
ปณฺณสนฺนตฺตรา. อจฺจนฺตติ วิปฺปสนฺนโนทกา.

คำว่า ลาดด้วยใบไม้ ได้แก่ อันลาด
ด้วยใบไม้หอมมีใบกฤษณาเป็นต้น. คำว่า
อันใส ได้แก่ น้ำที่ใสแจ๋ว.

นีถานีติ มณฺนิมยยานิ. ปีตานิติ
โสวณฺณมยยานิ.

คำว่า สีเขียว ได้แก่ ที่สำเร็จแล้วด้วย
แก้วมณี. คำว่า สีเหลือง ได้แก่ ที่สำเร็จ
แล้วด้วยทอง.

ตมฺพฺพานีติ มโนสิลามยยานิ. ตฺวจฺจนานีติ
อฺจุจฺจานิ ติชิณฺนคฺคฺคานิ. เสถานีติ
รชฏมยยานิ.

คำว่า สีแดง ได้แก่ ที่สำเร็จแล้วด้วย
มโนศิลา. คำว่า อันตระหง่าน ได้แก่
อันสูงตระหง่าน คือมียอดแข็งแรง. คำว่า
สีขาว ได้แก่ ที่สำเร็จแล้วด้วยเงิน.

จิตรฺพานีติ สตฺตตรตฺนมิสฺสตีตานิ. ยกฺขคณฺ-
เสวิตฺเตติ ฎุมฺมเทวตฺตาทิ เสวิตฺเต.

คำว่า งามวิจิตร ได้แก่ อันเจือปนด้วย
รัตนะ ๗ อย่าง. คำว่า อันหมู่เทพเจ้า
อาศัยอยู่ ได้แก่ อันภุมเทวดาทั้งหลาย
อาศัยอยู่.

อิตฺติ สฺวา ทฺวาทสฺสทฺติ คาทาทิ
ปริเทวิตฺตวา มหาสตฺตสฺส อฺรุเร หตฺถํ
จเปตฺตวา สนฺนตฺตปภาวํ ฅตฺตวา “จฺนฺโท
ชีวติเยว, เทวตฺตาอฺชฺชฅานกมฺมํ” กตฺตวา
ชีวติมสฺส ทสฺสสามิ”ติ จินฺนเตตฺตวา “กิณฺนุ
โข โลกปฺลาธา นาม นตฺถติ, อฺกฺทาหุ

นางจันทกีนรินั้น ไร่ให้ด้วยคาถา
๑๒ คาถา ด้วยประการฉะนี้แล้ว วางมือ
ลงตรงพระอุระของพระมหาสัตว์ รู้ว่า
ยังอ่อน ๆ อยู่ จึงคิดว่า “พี่จันทยังมีชีวิต
อยู่แน่นอน เราจักต้องกระทำการกรรมคือ
การยกโทษ(โจทก์)เทวดา แล้วให้ชีวิต

๑ ฉ. เทวชฺชานกมฺม.

วิบุปฺพุตตา, อาทุ^๑ มตา, เต เม
 ปิยสามิกํ น รกฺขนฺตี”ติ เทวชฺชฌาน-
 กมฺมํ อกาสิ. ตสฺสา โสภเวเคน
 สกฺกสฺส อาสนํ อุดฺدหํ อโหสิ.

สกฺโก อวชฺชเชนฺโต ตํ การณํ
 ฌตฺวา พุราหมณฺวณฺเณน เวเคนเว
 อาคนฺตฺวา กุณฺตฺกิตโต อุกกํ กเหตุวา
 มหาสตฺตํ. อาสิญฺจิ.

ดาวเทว วิสํ อนฺตรธาปิ.

วโณ รุหิ อิมสฺมี จาเน วิทุโรปิ น
 ปญฺญาปิ. มหาสตฺโต สฺขิตโต อฏฺฐจาสิ.
 จนฺทา ปิยสามิกํ ตํ อโรคํ ทิสฺวา
 โสมนสฺสปฺปตฺตา สกฺกสฺส ปาเท
 วนฺทนฺตี อนนฺตรํ คาถมาห

แก่พี่จันทน์นั้น” ได้กระทำการคือการ
 ยกโทษ (โจทก์) เทวดาว่า “เทพเจ้า
 นามว่า ท้าวโลกบาล ไม่มีหรืออย่างไร
 หนอ หรือว่าหลบหน้าไปเสียหมดแล้ว
 หรือว่าตายหมดแล้ว เทพเจ้าเหล่านั้น
 ช่างไม่ดูแลรักษาสามีสุดที่รักของเราเลย”.
 ด้วยแรงความโศกของนางจันทากินรีนั้น
 แทนประทัยนึ่งของท้าวสักกเทวราชเกิด-
 ร้อน.

ท้าวสักกเทวราชจึงอยู่ ทราบเหตุนั้นแล้ว
 แปลงเพศเป็นพราหมณ์มาโดยเร็วทีเดียว
 ถือเอาน้ำจากคนโทหลังรถพระมหาสัตว์.

ทันใดนั้นเองพิษก็หายสิ้น.

แผลก็งอกเต็ม(ตามเดิม) ไม่ปรากฏบ้าง
 เลยว่า ตรงนี้ถูกยิง แม้ด้วยประการ
 ฉะนี้. พระมหาสัตว์สบายดีแล้วก็ลุกขึ้น
 ได้. นางจันทาเห็นสามีสุดที่รักนั้น
 หายโรคแล้ว แสนจะดีใจ ไหว้เท้าของ
 ท้าวสักกเทวราช จึงกล่าวคาถาตามลำดับว่า

^๑ น. อท.

๔๒. “วณฺเฑ เต ปาเท อยิรพฺรหฺเม
โย เม อิจฺฉิตฺ ปตี วราภิกยา
อมเตน อภิสินฺนิจิ
สมาคตสฺมี^๑ ปียตเมนา”ติ.

๔๒. “ข้าแต่ท่านพราหมณ์ผู้ประเสริฐ
ดิฉันขอไหว้เท้าทั้งสองของท่าน
ผู้มีความเอ็นดู เอน้ำอมฤตมารด
สามี ที่ปรารถนาของดิฉัน ซึ่งเป็น
หญิงอาภัพยิ่งนัก ดิฉันได้ชื่อว่าเป็น
ผู้พร้อมเพรียง ด้วยสามีผู้เป็นที่รัก
ที่สุดแล้ว”.

ตตฺถ อมเตนาติ อุทกํ อมตฺนฺติ
มณฺณมานา เอวมาห. ปียตเมนาติ
ปียตเรน อยเมว วา ปาโจ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **น้ำอมฤต**
นางจันทาสาคัญหน้า (ของท้าวสักกะนั้น)
ว่าเป็นน้ำอมฤต จึงกล่าวอย่างนั้น. อีก-
อย่างหนึ่ง มีพระบาลีดังต่อไปนี้ คำว่า
ปียตเมน คือผู้เป็นที่รักกว่า.

สกุโก เตสํ โอวาทํ อทาสิ
“อิโต ปฏฺฐาย จนฺทปพฺพโต โอรุยฺห
มนุสฺสสฺสํ มา คมิตฺถ, อิเชว
วสธา”ติ เอวญฺจ ปน เต โอวทิตฺวา
สกุฏจานเมว คโต.

ท้าวสักกะได้ประทานโอวาทแก่
กนินรทั้งคู่นั้นว่า “ตั้งแต่บัดนี้ไป เธอ
ทั้งสองอย่าลงจากจันทบรรพตไปสู่ถิ่น
มนุษย์เลย จงพากันอยู่เฉพาะที่นี้เท่านั้น”
ก็แลครั้นท้าวเธอได้โอวาทเธอทั้งสองแล้ว
ก็เสด็จไปสู่ที่ประทับของพระองค์ทันที.

จนฺทปปี “กึ โน สามิ อิมินา
สปริปนฺนุฏฺฐาเนน เอहि จนฺทปพฺพตเมว
คมิสฺสามา”ติ วตฺวา โอสานคาถมาห

ฝ่ายนางจันทาก็กล่าวว่า “พี่จ๋า ประโยชน์
อะไรด้วยสถานที่ที่มีภัยรอบด้านแก่เรา
ทั้งสอง จงมาเถิด เราทั้งสองไปจันท-

^๑ ฉ. สมาคตาสฺมี.

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๕-๓

๔๓. “วิจรามทานิ คิริวนนทโย
 กุสุมาภิกิณฺณโสตาโย
 นานาทุมวสนาโย
 ปิยวทา อญฺญมญฺญสุสา”ติ.

สตถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ อahrti วา
 “น ภิกฺขเว อิทาเนว ปุพฺเพเปสํ
 มยิ อสฺสิหริจิตฺตา อนญฺญเนยฺยาเอว”ติ
 วตฺวา ชาตกํ สโมชาเนสิ “ตทา
 ราชชา เทวทตฺโต อโหสิ, สกุโก
 อนุรุทฺโธ, จนฺททา ราชูลมาตา,
 จนฺทกิณฺนโร ปน อหเมว”ติ.

จนฺทกิณฺนรชาตกาวณฺณนา ทุตฺติยา.

บรรพตกันเถอะ” แล้วกล่าวคาถาสุดท้าย
 ว่า

๔๓. “บัดนี้เราทั้งสองจะเที่ยวไปสู่ลำธาร
 ซึ่งเกิดจากป่าเขาลำเนาไพร มี
 กระแสน้ำกลื่อนกล่นไปด้วยดอก
 โกสุม อันปกคลุมอยู่ด้วยต้นไม้
 นานาชนิด เราทั้งสอง จะกล่าว
 (เฉพาะ) วาจาอันเป็นที่รักแก่กัน
 และกัน(เท่านั้น)”.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรม
 เทศนาเข้ามาแล้ว ตรัสว่า “ดูกรภิกษุ
 ทั้งหลายมิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น แม้ใน
 กาลก่อนนางก็เป็นผู้มีจิตใจมิได้เปลี่ยนแปลง
 (ออกห่าง) เป็นผู้ไม่ใ้ยดีในผู้อื่น
 (มิใช่หญิงที่ผู้อื่นจะนำไปได้) เหมือนกัน”
 ทรงประชุมชาดกว่า “พระราชาใน
 ครั้งนั้นได้มาเป็นเทวทัต ท้าวสักกะได้
 มาเป็นอนุรุทธะ นางจันทากิณรีได้มา
 เป็นมารดาราชูล ส่วนจันทกิณนรได้มา
 เป็นเรือดกาคดแล”.

พรรณนาจันทกิณนรชาดก ที่ ๒ จบ.

๓. มหาอุกกุสชาดก (๔๘๖)

๔๔. “อุกกา มิลจา^๑ พนฺธนฺติ ทีเป
ปชา มม ขาทิตฺตํ ปตฺถยฺนฺติ
มิตฺตํ สหายญจ วเทหิ เสนก
อจิกฺข ฌาติพฺยสนฺนํ ทิฆานํ.

๔๕. ทิโข ทิฆานํ ปวโรสิ ปกุขิ จ^๒
อุกกุสฺสราช สรณํ ตํ อุเปมิ^๓
ปชา มม ขาทิตฺตํ ปตฺถยฺนฺติ
ลฺลทฺทา มิลจา^๑ ภว เม สุขาย.

๔๖. มิตฺตํ สหายญจ กโรนฺติ ปณฺทิตา
กาเล อกาเล สุขเมสมานา
กโรมิ เต เสนก เอตมตฺถํ
อริโย หิ อริยสฺส กโรติ กิจฺจํ.

๓. มหาอุกกุสชาดก (๔๘๖)

๔๔. “ชาวชนบท พวกมันผูกคบเพลิงที่
เกาะน้อย ปรารถนาจะกินบุตร-
น้อยของเรา ท่านเสนกะท่านจง
บอกมิตรและสหาย จงแจ้งความ
พินาศแห่งญาติของพวกนกก.

๔๕. ท่านพญานกออก ท่านเป็นนกกและ
ประเสริฐกว่านกกทั้งหลาย ข้าพเจ้า
ยึดถือท่านเป็นที่พึ่ง พวกพราน
ชาวชนบท ปรารถนาจะกิน
ลูกน้อยของข้าพเจ้า ท่านจงเป็น
ที่พึ่งของข้าพเจ้า เพื่อความสุขเกิด.

๔๖. บัณฑิตทั้งหลาย ผู้แสวงหาความ
สุขในกาล และมีไช้กาล ย่อมทำ
การคบมิตรและสหายไว้ ดูกร
เสนกะ เราจะทำประโยชน์นี้แก่
ท่าน เพราะอริยชนย่อมทำกิจของ
อริยชน.

๑ น. จิลจา.
๒ น. ปกุขิม. ส. อ. จสทโท น ทิสฺสติ.
๓ น. อุเปม.

๔๗. ยํ โหติ กิจจํ อนุกมฺปนฺน
 อริยสฺส อริเยน กตํ ตยิทํ
 อุตตานุภุชชี ภว มา อหฺยหิ
 ลจฺฉาม ปุตุเต ตยิ ชีวมาเน.

๔๘. ตเมว^๑ รกฺขาวรณํ กโรนฺโต
 สรริรเกทาปิ น สนฺตสฺสามิ
 กโรนฺติ เหน๒ สขีนํ สขาโร
 ปาณํ จชฺนฺตา^๓ สตเมส ฆมฺโม.

๔๙. สุทฺถุภํ กมฺมมกาสิ
 อนุทฺทโย^๔ วิหฺงฺคโม
 อุตฺถาย กุรุโร ปุตุเต
 อหฺมฺรตฺเต อนาคเต.

๕๐. จุตฺตาปี เหน กขลิตา สกมฺมฺนา
 มิตฺตฺตานุกมฺปาย ปติภฺจฺหนฺติ
 ปุตุตา มมฺภฺญา คติมาคโตสฺมิ
 อตฺถํ จเรถ มม วาริจร.

๔๗. กิจอันใดอันอริยชน ผู้อนุเคราะห์
 จะทำแก่อริยชน กิจอันนั้น ท่าน
 ทำแล้ว ท่านจงคอยรักษาดน อย่า
 ให้เดือดร้อน เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่
 พวกเราคงจะได้บุตร.

๔๘. ข้าพเจ้า จะทำการรักษาป้องกัน
 เหตุนั้นให้ได้ แม้ตัวตายก็จักไม่
 สะดุ้ง เพราะว่า สหายทั้งหลายนี้
 ต้องสละชีวิตกระทำการกิจของตน แก่
 เหล่าสหาย นี่เป็นธรรมดาของ
 สัตบุรุษ.

๔๙. พญานกออกชื่อว่า กุรุระ ซึ่งเกิด
 ในฟองไข่นี้ ได้ทำกรรมซึ่งทำได้
 แสนยาก เพื่อต้องการช่วยเหลือ
 ลูกเหยี่ยว เกือบจะถึงเที่ยงคืน.

๕๐. บุคคลบางคน แม้เคลื่อนคลาด
 พลาดพลั้ง จากการทำงานของตน
 ย่อมกลับตั้งตนได้ ด้วยความ
 อนุเคราะห์ของมิตร ลูกทั้งหลาย

^๑ น. ตเวว.

^๒ น. เหนก.

^๓ ส. ย. จชฺนฺติ.

^๔ น. อณฺทชาขํ.

ของข้าพเจ้าเดือดร้อน ข้าพเจ้า
จึงรีบมาพึ่งท่าน ท่านพญาเต่า
ขอท่าน จงช่วยบำเพ็ญประโยชน์
แก่ข้าพเจ้า.

๕๑. ธเนน ธนุณเณ จ อตุตนา จ
मितฺตํ สหายณฺจ กโรนฺติ ปณฺหิตา
กโรมิ เต เสนก เอตมตฺถํ
อริโย หิ อริยสฺส กโรติ กิจฺจํ.

๕๑. บัณฑิตย่อมทำบุคคลให้เป็นมิตรและ
ให้เป็นสหาย ด้วยทรัพย์ ข้าพเปลือก
และด้วยตน เหี้ยวเอ้ย ข้าพเจ้า
จะทำประโยชน์นี้แก่ท่าน เพราะ
อริยชนย่อมทำกิจให้อริยชน.

๕๒. อปฺโปสฺสุกุโก ตาต ตฺวํ นิสีห
ปฺตุโต ปิตุ จรติ อตุตฺถจริยํ
อหํ จริสฺสามิ ตเวว อตุตฺถ^๑
เสนสฺส ปฺตุเต ปฺริตฺตายมาโน.

๕๒. พ่อ พ่อจงชวนชวายน้อย นั่งอยู่
เกิด ลูกย่อมบำเพ็ญสิ่งที่เป็น
ประโยชน์แก่บิดา ลูกจะป้องกัน
ลูกของพญาเหี้ยว บำเพ็ญ
ประโยชน์เพื่อพ่อจริง ๆ.

๕๓. อทฺฐา หิ ตาต สตเมส ฐมฺโม
ปฺตุโต ปิตุ จเร^๒ อตุตฺถจริยํ
อปฺเปว มํ ทิสฺวาน ปวทฺฐมฺกาย
เสนสฺส ปฺตุตานิ น เทรเยยฺยํ.

๕๓. แน่ะพ่อ ลูกควรบำเพ็ญสิ่งที่เป็น
ประโยชน์แก่บิดา นี่เป็นธรรมดา
ของสัตว์บุรุษแน่ บางทีพราณชาว
ชนบท เห็นพ่อผู้มีร่างกายใหญ่
อาจจะไม่เบียดเบียนลูกเหี้ยว ก็
เป็นได้.

^๑ ฉ. ตเวตมตฺถํ.

^๒ ฉ. ปิตุ ชฺ จเร. สี.ย. ปิตุ ชยฺจเรถ.

๕๔. ปสู มนุสฺสา มิควีรเสฏฺฐ
 ภยภูฏิตา^๑ เสฏฺฐมฺปพฺพชนฺติ
 ปุตฺตา มมภฺฐา คติมากโตสฺมิ
 ตฺวํ โนสิ ราชา ภว เม สุขาย.

๕๕. กโรมิ เต เสนก เอตมตฺถํ
 อายามิ เต ตํ ทิสตํ วธาย
 กถํ หิ วิญญู พหุสมฺปชาโน
 น วายเม อตฺตชนฺสฺส กุตฺติยา.

๕๖. มิตฺตํ กยิราถ สุหทยณฺจ
 อยิรณฺจ กยิราถ สุขาคมาย
 นีวตฺถโกไชว สเรภินฺทฺวา
 โมทาม ปุตฺเตหิ สมงฺคิภูตา.

๕๗. สกมิตฺตสฺส กมฺเมน
 สหายสฺสาปฺลาโยโน

๕๔. ท่านพญาเนื้อผู้กล้าหาญ ผู้
 ประเสริฐ สัตว์และมนุษย์ถูกภัย
 เบียดเบียนแล้ว ย่อมเข้าหาผู้
 ประเสริฐ ลูกของข้าพเจ้าเดือดร้อน
 แล้ว ข้าพเจ้าจึงรีบมาพึ่งท่าน
 ท่านเป็นพระราชาของข้าพเจ้า
 โปรดช่วยข้าพเจ้าให้มีความสุขเกิด.

๕๕. เหยี่ยวเอ๋ย ข้าพเจ้าจะทำประโยชน์
 นี้แก่ท่าน เรามาไปฆ่าศัตรูนั้น
 ของท่าน ก็วิญญูชนผู้สามารถ
 เมื่อรู้ จะไม่พยายามคุ้มครองคน
 ของตนได้อย่างไร.

๕๖. บุคคลควรคบมิตรสหาย ผู้มีใจดี
 และคบเจ้านายไว้ เพื่อให้เกิด
 ความสุข เรากำจัดศัตรูได้ เพราะ
 กำลังมิตรพร้อมเพียง บันเทิง
 ด้วยบุตร เหมือนบุคคลสวมเกราะ
 แล้ว ป้องกันลูกศรได้ฉะนั้น.

๕๗. ลูกน้อยของเราส่งเสียงร้องไห้เพราะ
 จับใจ ยิ่งร้องรับกะเราผู้ร้องหาอยู่ได้

^๑ สี. ย. ภยภูฏิตา.

กุชฌุตมุปกุชฌุตติ

โลมหัสสา หทยงฺกมฺ.

เพราะการกระทำของมิตรของตน
ผู้สหายไม่หนีไป.

๕๘. มิตฺตํ สหายํ อธิคมฺม ปณฺหิโต
โส ภูณฺชติ ปุตุตํ ปสฺสุ ธนํ วา
อหฺนฺจ ปุตุตา จ ปตี จ มยฺหํ
มิตฺตานุภุมฺปาย สมฺภุคฺคิภูตา.

๕๘. บัณฑิตได้มิตรสหายแล้ว ย่อม
ปกครองบุตร ปศุสัตว์หรือทรัพย์
ได้ เราก็คติ บุตรทั้งหลายก็ดี สามี
ของเราก็คติ เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน
ได้ เพราะความอนุเคราะห์ของ
มิตร.

๕๙. ราชวตา สุรวตา จ อตุโถ
สมฺปนฺนสขิสฺส ภาวนฺติ เทเต
โส มิตฺตวา ยสฺวา อุกฺกตตฺโต
อสุมิญฺจ โลกเ โมหติ กามกามิ.

๕๙. บุคคลผู้เป็นพระราชา และผู้กล้า-
หาญ ย่อมสามารถให้บรรลु
ประโยชน์ได้ ก็สหายเหล่านั้น
ย่อมมี แก่บุคคลผู้มีมิตรธรรม
สมบูรณ์ ข้าแต่ท่านผู้ปรารถนา
ความรัก ก็บุคคลมีมิตร มียศ
มีตนอันสูงส่ง ย่อมบันเทิงอยู่ใน
โลกนี้.

๖๐. กรณียานิ มิตฺตานิ
ทลิตฺทเณนาปี เสนก
ปสฺส มิตฺตานุภุมฺปาย
สมฺภุคฺคมหา สฉาตเก.

๖๐. พี่เหี้ยม แม้ผู้ยากจนก็ควรคบมิตร
ไว้ ท่านจงดู เราพร้อมเพรียงกัน
กับบุตรผู้เป็นญาติ ก็เพราะความ
อนุเคราะห์ของมิตร.

๖๑. สุเรน พลวนุเตน

โย มิตฺต^๑ คุรุเต ทิโช
 เอวํ โส สุขิโต โหติ
 ยถาหํ ตวญฺจ เสนกา”ติ.

มหาอุกกุสชาดกั ตติยั.

๖๑. พี่เหี่ยวเอย นกตัวโตผูกมิตร ด้วย
 ผู้กล้าหาญ ผู้มีกำลัง นกตัวนั้น
 เป็นผู้ถึงความสุขเหมือนดิฉันและพี่
 ฉะนั้น”.

มหาอุกกุสชาดก ที่ ๓.

^๑ น. มิตฺเต. สී. เมตฺเต.

๓. มหาอุกกุสชาตกถณณา

(๔๘๖)

อุกกา มิลาจา พนฺธนฺตฺติ อิทํ
สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต มิตฺตคณฺถก-
อุปาสกํ^๑ อารพฺภ กถสิ.

โส กิร สวตฺถิยํ ปริชิตฺตณฺทูลสฺส
ปฺตุโต สหายํ เปเสตฺวา อณฺเฑตรํ
กฺลธิตฺรํ วาราเปติ. “อตฺถิ ปนฺสฺส
อุปฺปนฺนํ กิจจํ นิตฺถรณสมฺตฺโต มิตฺโต
วา สหาโย วาติ. “นตฺถิ”ติ. “เตนฺหิ
มิตฺเต ตาว คณฺเฑตุ”ติ^๒ วุตฺเต ตสฺมี
โอวาเท จตฺวา ปจฺมํ ตาว จตฺตฺหิ
โทวาริเกหิ สทฺธิ เมตฺติ อกาสิ,
อนฺพุพฺเพน นครคฺคฺคิกกมฺหามิตฺตาทิหิ
สทฺธิ เมตฺติ อกาสิ. เสนาปตินาปิ
อุปราเชนาปิ สทฺธิ เมตฺติ อกาสิ,
เตหิ ปน สทฺธิ เอกโต หุตฺวา

๓. พรรณนามหาอุกกุสชาดก

(๔๘๖)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ที่พระ
เชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภอุปาสก
ผู้ผูกมิตร ได้ตรัสพระธรรมเทศานี้ มี
คำเริ่มต้นว่า ชาวชนบทพากันผูกคบเพลิง
ดังนี้.

ได้ยินว่า อุปาสกนั้นเป็นบุตรของ
ตระกูลเก่าแก่ในเมืองสาวัตถี ส่งสหาย
ให้ไปขอมันนางกุลธิดาคนหนึ่ง. นาง
กุลธิดา ถามว่า “ก็มีมิตรหรือสหายผู้
สามารถให้สำเร็จกิจซึ่งเกิดขึ้นแก่อุปาสก
นั้น มีอยู่หรือ”. สหายตอบว่า “ไม่มี”.
เมื่อนางกุลธิดากล่าวว่า “ถ้าเช่นนั้น ท่าน
จงไปผูกมิตรเสียก่อน” อุปาสกยอมอยู่ใน
โอวาทนั้น ครั้งแรกได้ผูกไมตรีกับ
นายประตุ ๔ คนก่อน ต่อไปจึงผูกไมตรี
กับคนรักษาพระนคร นักรบและมหา-
อำมาตย์ โดยลำดับ แม้เสนาบดี อุปราช

^๑ ฉ. มิตฺตพฺนฺธกอุปาสกํ.
^๒ ฉ. พนฺธค.
^๓ ฉ. นครคฺคฺคิกกมฺหามิตฺตาทิหิ.

๕-๕๓-๑๓๕-๕

รณฺญา สหฺฐี เมตฺตี อกาสิ, ตโต
อสีติยา มหาเถเรหิ สหฺฐี อานนฺท-
เถเรน สหฺฐี เอกโต หุตฺวา
ตถาคเตน สหฺฐี เมตฺตี อกาสิ.

อถ นํ สตุถา สรณฺสุ จ สีเลสุ
จ ปติฏฺฐาเปสิ. ราชานํ อุตฺตม
อิสฺสรียมทาสิ. โส มิตฺตคณฺโถโกเววาติ^๑
ปากฏฺฐ ชาติ. อถสฺส ราชาน
มหนฺตํ เคะหํ ทตฺวา อวามฺหงฺค
การสิ. ราชานํ อาทิ กตฺวา
มหาชนํ ปณฺณากาเร ปหิณฺนิ.

อถสฺส ภริยา “รณฺญา ปหิตํ
ปณฺณาการํ อูปราชสฺส อูปราชน
ปหิตํ ปณฺณาการํ เสนาปติสฺสา”ติ
เอเตเนวฺปาเยน สกเลนควาสิโน
อาพนฺธิตฺวา กณฺหิ. สตุตฺเม ทิวเส
มหาสกุการํ กตฺวา ทสพฺลํ นิมนฺเตตฺวา
ปณฺจสตภิกฺขุสงฺฆมฺสส พุทฺธปฺปมฺขมฺสส
มหาทานํ ทตฺวา ภตฺตคิจฺจาวสาเน

เขาก็ได้ทำไมตรีด้วย เขาได้เป็นพวก
เดียวกับคนเหล่านั้นแล้ว ทำไมตรีกับ
พระราชชา ต่อมาเขาได้เป็นพวกเดียวกับ
พระมหาเถระ ๘๐ รูปกับพระอานนทเถระ
และได้ผูกไมตรีกับพระตถาคตเจ้า.

ครั้งนั้น พระศาสดาให้เขาดังอยู่ในสภะ
และศีล. แม้พระราชาก็ได้พระราชทาน
ความเป็นใหญ่แก่เขา. เขาจึงปรากฏ
ชื่อว่า “มิตตคณฺโถ”. ครั้นต่อมา
พระราชชาพระราชทานเรือนหลังใหญ่แก่
เขา ทรงให้ทำการอวามหงค. มหาชน
เริ่มตั้งแต่พระราชชาได้ส่งเครื่องบรรณา-
การไปให้เขา.

ลำดับนั้น ภรรยาของเขาจึงจัดให้เครื่อง
บรรณาการที่พระราชชาทรงส่งมา แก่
อุปราช ให้เครื่องบรรณาการที่อุปราช
ส่งมาแก่เสนาบดี ได้ยึดเหนี่ยวหน้าใจของ
ชาวพระนครทั้งสิ้น ด้วยอุบายอย่างนี้
ด้วยประการฉะนี้. ในวันที่ ๗ เขาได้ทำ
สักการะเป็นอันมาก นิมนต์สมเด็จพะ
ทศพล ถวายมหาทานแก่พระภิกษุสงฆ์

^๑ ฉ. มิตฺตพฺนฺธโกเววาติ.

สตถารา กถิต์ อนุโมทนา สุตวา
อุโภปี ชายปติกา โสตาปตติผล
ปติฏฐหีสุ.

๕๐๐ รูปมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ใน
เวลาเสร็จภักติก ทั้งสองสามีภรรยาสดับ
อนุโมทนา ที่พระศาสดาตรัสแล้ว ได้
ตั้งอยู่ในโสตาปตติผล.

ภิกขุ ฆมมสภาย์ กถิ์ สมุฏจาเปสฺ
“อาวุโส มิตตคณฺถกอุปาสโก อตฺตโน
ภริยิ์ นิสฺสาย ตสฺสา วจนิ์ สุตวา
สพฺเพหิ เมตฺติ กตฺวา รณฺเวย
สนฺติกา มหนฺตํ สมฺปตฺติ^๑ ลภิ,
ตถาคเตน สทุธิ เมตฺติ กตฺวา อุโภปี
โสตาปตติผล ปติฏฐิตา”ติ.

พวกภิกษุได้สนทนากัน ใน
โรงธรรมสภาว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
มิตตคณฺถกอุปาสกได้อาศัยภรรยาของตน
เชื้อคำพูดของเธอ ผมไม่ตรีกับคนทั้ง-
หลายทั้งปวงแล้ว ได้สมบัติใหญ่จากสำนัก
ของพระราชา ได้ผมไม่ตรีกับพระ
ตถาคตเจ้า แม้เขาทั้ง ๒ ก็ได้ตั้งอยู่ใน
โสตาปตติผล.

สตถา อาคณฺตฺวา “กาย นฺตถ
ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา”ติ
ปุจฺฉิตฺวา “อิมาย นามา”ติ วุตฺเต
“น ภิกฺขเว อิทาเนวส เอตํ
มาตฺตคามิ์ นิสฺสาย มหนฺตํ ยสํ
สมฺปตฺโต ปุพฺเพปิ ติรจฺจณานิโย^๒
นิพฺพตฺโตปิ ปเนส เอติสฺสา วจเนน
พฺหุหิ จ เมตฺติ กตฺวา ปุตฺตโสภโต

พระศาสดาเสด็จมา ตรัสถามว่า “ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอสนทนากันด้วย
เรื่องอะไร ในบัดนี้ เมื่อพวกภิกษุ
กราบทูลว่า “เรื่องชื่อนี้” จึงตรัสว่า
“ภิกษุทั้งหลาย มิตตคณฺถกอุปาสกนี้
ได้อาศัยมาตฺตคามนี้ ได้ยศใหญ่ในบัดนี้
เท่านั้น หามิได้ แม้ในครั้งก่อน เธอ
บังเกิดในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ได้ทำ

^๑ ฉ. สกการ.
^๒ ฉ. นิวาเสตฺวา.

ธนาคารกสิกรไทย สำนักงานใหญ่
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรธกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๘-๔

มุตโตเยวา”ติ วตฺวา เตหิ ยาจิโต
อติตํ อหาริ

อติเต พาราณสียํ พุรหมทตเต
รชฺชํ การนฺเต เอกจฺเจ ปจฺจนฺตวาสิโน
ยตฺถ ยตฺถ พหุํสํ ลภฺนฺติ, ตตฺถ
ตตฺถ คามํ อาพฺนฺติวฺวา อรณฺญํ
จริตฺวา มิคาทโย มาเรตฺวา มํสํ
อาหริตฺวา ปุตฺตทาเร โปเสนฺติ. เตสํ
คามโต อวิทฺุเร มหาชาติสโร อตฺถิ.
ตสฺส ทกฺขิณฺปสฺเส เอกิ เสนสฺสกุณฺ
ปจฺฉิมปสฺเส เอกา เสนสฺสกุณิกา
อุตฺตรปสฺเส สีหมิคฺราชา, ปาจิณปสฺเส
อุกฺกุสสฺสกุณฺราชา วสฺติ, ชาติสฺรมชฺเช
ปนฺ อุนฺณตฺถฺจฺจเน กจฺฉนฺไป วสฺติ,
ตทา เสนโน เสนี “ภริยา เม
โหหิ”ติ วตฺติ.

อต นํ สา อ่าห “อตฺถิ ปน เต
โกจิ มิตฺโต”ติ. “นตฺถิ ภทฺเท”ติ.
“อมฺหากํ อูปฺปนฺนํ ภัย วา ทฺกฺขํ

ไมตรีกับสัตว์ทั้งหลายมาก ก็เพราะคำ
ของภรรยาฉันนั้น จึงพ้นจากความโศก
เพราะบุตรได้” อันภิกษุเหล่านั้นนั้น ทูล
อาราธนา จึงทรงนำอดีตนิทานมาว่า

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมกัต
ครองราชสมบัติในพระนครพาราณสี
คนผู้อยู่ชายแดนบางพวกได้เนื้อเป็นอัน
มากในที่ใด ๆ เขาก็ผูกไมตรีกับชาวบ้าน
ในที่นั้น ๆ เทียวไปป่าฆ่าเนื้อเป็นต้น นำ
เนื้อมาเลี้ยงบุตรและภรรยา. มีสระใหญ่
ธรรมชาติสระหนึ่งอยู่ในที่ไม่ไกลจากบ้าน
ของคนเหล่านั้น. ในด้านทิศทักษิณของ
สระนั้น เขี้ยวตัวหนึ่งอาศัยอยู่ ในด้าน
ทิศปัจฉิม นางเขี้ยวตัวหนึ่งอาศัยอยู่
ในด้านทิศอุดร พญาน้ำหนึ่งอาศัยอยู่ ใน
ด้านทิศปราจิณ พญานกออกอยู่ แต่ใน
ที่ดอนตรงกลางสระ เต่าอาศัยอยู่ เวลา
นั้น เขี้ยวพูดกับนางเขี้ยวว่า “เจ้า
จงเป็นภรรยาของข้าเถิด”.

ครั้งนั้น นางเขี้ยวนั้นพูดกับนกเขี้ยว
ว่า “ท่านมีใคร ๆ เป็นเพื่อนบ้างไหม?”.
นกเขี้ยวตอบว่า “ไม่มีเลย นางผู้เจริญ”.

ธนาคารกสิกรไทย สำนักงานใหญ่
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วา นิตถรณสมตถิ^๑ มิตถํ วา สหาย
 วา ลทฐํ ฏฏฐติ มิตเตเต ตาว
 คณฺหาหิ”ติ. “เกณ สทฺธิ เมตฺติ กโรม
 ภาเท”ติ. “ปาจันปสฺเส วสนฺเตน
 อุกกุสราเชน อุตฺตรปสฺเส สีเห
 สรมชฺเฒ กจฺจนเปเน สทฺธิ เมตฺติ
 กโรหิ”ติ. โส ตสฺสา วจฺนํ สุตฺวา
 สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา ตถา อกาสิ. ตทา
 เต อุโปปี วาสํ กปะเปตฺวา ตสฺมีเยว
 สเร เอกสฺมี ทีปะเก กทมฺพรฺกฺโข
 อตฺถิ, สมฺนุตา อุกฺเกน ปรีกฺขิตฺโต,
 ตสฺมี กุลาวกํ กตฺวา ปฏฺิวสึสุ.

เตสํ อปรภาเค เทว ปโตกา
 ชายึสุ. เตสํ ปกฺเขสุ อสณฺชาเตสุเยว
 เอกทิวสํ เต ชานปะทา พิวสํ อรณฺญํ
 จรฺนฺตา กิณฺจิ มํสํ อลภิตฺวา “น
 สกฺกา ตุจฺจนฺตเถหิ ฆรํ คณฺตุ,
 มจฺจนฺเต วา กจฺจนเป วา คณฺหิสฺสามา”ติ
 สรํ โอตริตฺวา ตํ ทีปะ คณฺตุวา
 ตสฺส กทมฺพสฺส มฺลเ นิปฺชฺชิตฺวา
 มกฺสาทีหิ ชชฺชมานา เตสํ

นางจึงพูดว่า “เราควรได้มิตรหรือสหาย
 ผู้สามารถช่วยเหลือเปลื้องภัยหรือทุกข์ซึ่ง
 เกิดขึ้นแก่เรา ท่านจงคบมิตรเสียก่อน”.
 มันจึงถามว่า “นางผู้เจริญ เราจะผูก
 มิตรกับใครเล่า”. นางจึงตอบว่า “ท่าน
 จงผูกมิตรกับพญานกออก ผู้อยู่ที่ค
 ปราจีน จงผูกมิตรกับราชสีห์ตัวอยู่
 ด้านทิศอุดร ผูกมิตรกับเต่าที่ท่ามกลาง-
 สระ”. มันได้ฟังคำของนาง แล้วก็
 รับทำตามอย่างนั้น. ในกาลนั้น มัน
 ทั้งสองได้อยู่ร่วมกัน ช่วยกันทำรังบน
 ต้นกระทุ่ม ซึ่งล้อมด้วยน้ำ โดยรอบ
 ซึ่งอยู่ที่เกาะน้อยแห่งหนึ่งในสระนั่นเอง.

ในกาลต่อมา มันบังเกิดลูกน้อย
 สองตัว. เมื่อชนปีกของลูกนกเหล่านั้น
 ยังไม่ออกนั่นเอง ในวันหนึ่ง ชาวชนบท
 เหล่านั้นไปเที่ยวป่าตลอดวัน ไม่ได้เนื้อ
 ะไร ๆ เลย จึงกล่าวว่า “เราไม่อาจ
 กลับบ้านมือเปล่าได้ เราจะจับเอาปลา
 หรือเต่าไป” จึงพากันลงสระเดินไปถึง
 เกาะนั้น นอนใกล้โคนต้นกระทุ่มนั้น
 ถูกยุงเป็นต้นกัด จึงสื้ไม้สื้ไฟก่อไฟทำให้

^๑ ฉ. ธรรมสมตถิ.

ปลาปนตถาย อรณี มตถเตตวา^๑ อคฺคิ
 นิพฺพตเตตวา ฐมฺ ํ กรีสฺสุ. ฐโม
 อุกฺคนตฺวา สกฺุณ ปหฺริ, สกฺุณโปตกา
 วิรวีสฺสุ. ชาชนปทา ตํ สุตฺวา “อมฺโห
 สกฺุณโปตกาณํ สทฺุโท อุกฺกุเจต, อุกฺกา
 พนฺุชต, ฉาตา สยิตฺ ุ น สกฺุโกม,
 สกฺุณมฺสํ ขาทิตฺวาว สยิสฺสามา”ติ
 วตฺวา อคฺคิ ชาเลตฺวา อุกฺกา พนฺุชิสฺสุ.

สกฺุณิกา เตสํ สทฺุทํ สุตฺวา
 “อิเม อมฺุหากํ โปตกํ ขาทิตฺุกามา,
 มยฺ ํ เอวรูปฺสฺส ุภยฺสฺส นิหรณตฺถาย
 มิตฺเต คณฺุหาม, สามิกํ อุกฺกุสฺราชฺส
 สนฺุติกํ เปเสสฺสามิ”ติ จินฺุเตตฺวา
 “คจฺุจ สามิ, โน ปุตฺตานํ ุภยฺ ํ
 อฺุปฺปนฺุณํ อุกฺกุสฺราชฺส อาโรเจหิ”ติ
 วตฺวา ปจฺุมํ คากฺมาห

๔๔. “อุกฺกา มิลาจา^๒ พนฺุชฺญติ ที่เป
 ปชา มม^๓ ขาทิตฺุ ปุตฺถยฺญติ
 มิตฺตํ สหายญฺจ วเทหิ เสนก
 อาจิกฺข ุฉาติพฺยสนฺ ุ ทิชาชน”ติ.

มีควน เพื่อไล่ยงเหล่านั้น ควนพุงขึ้นไป
 กระทบนก. ลูกนกพากันร้อง. ชาวชนบท
 ได้ยินเสียงนั้น จึงพูดกันว่า “สหาย
 นั้นเป็นเสียงลูกนก พวกท่านจงลุกขึ้น
 ช่วยกันผูกคอบเพลิง พวกเราหิวไม่อาจ
 จะนอนได้ เรากินเนื้อนกแล้วจึงจะนอน”
 แล้วช่วยกันก่อไฟผูกคอบเพลิง.

นางนกได้ยินเสียงคนเหล่านั้น แล้ว
 คิดว่า “พวกมันต้องการจะกินลูกน้อย
 ของเรา เราผูกมิตรไว้ เพื่อช่วยบำบัดภัย
 เช่นนั้น เราจะส่งสามิไปยังสำนักพญานก
 ออก” แล้วบอกว่า “นายจงไปบอกเรื่อง
 ภัยที่จะเกิดแก่ลูกของเราแก่พญานกออก
 ที่เถอะ” แล้วจึงกล่าวคาถาที่ ๑ ว่า

๔๔. “ชาวชนบท พากันผูกคอบเพลิงที่
 เกาะน้อย ปรารถนาจะกินบุตร
 น้อยของเรา ท่านเสนกะ ท่าน
 จงบอกมิตรและสหาย จงแจ้งความ
 พิณาศแห่งญาติของพวกนก”.

^๑ ฉ. มนฺุเตตฺวา.

^๒ ฉ. จิลาจา. เอวมุปรีปี.

^๓ ฉ. มม.

ตตถ มิลาจาติ ชานปทา. ทีเปติ
ทีปภุมหิ. ปชา มมาติ มม ปุตตเก.
เสนกาติ เสนกสกุณฺ์ นามาเน อาลปติ.

ฉาติพยุสนํ ทิชานนุติ อมฺหากํ ฉาตีนํ
ทิชานํ อิทํ พยุสนํ อุกกุสราขสฺส
คณฺตุวา อาจิกฺขาหิตี วทติ.

โส เวเคน ตสฺส วสฺฐจฺานํ
คณฺตุวา วสฺสิตฺวา อตฺตโน อาคตภาวํ
ชานาเปตฺวา กโศกาโส ปวีสิตฺวา
วณฺุทิตฺวา “กึการณา อาคโศสึ”ติ
ปฺญฺุโจ อาคตการณํ ทสฺเสนฺุโต ทฺุติยํ
คาถมาห

๔๕. “ทีโช ทิชานํ ปวโรสิ ปภุชิจิ จ^๑
อุกกุสราข สรณํ ตํ อฺุเปมิ^๒
ปชา มม^๓ ขาทิตฺุํ ปตฺถยฺนุติ
ลฺุทฺธา มิลาจา ภว เม สฺุชยาธา”ติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มิลาจา
คือ ชาวชนบท. คำว่า ทีเป ได้แก่
ที่เกาะน้อย. คำว่า บุตรน้อยของเรา
ได้แก่ ลูกน้อยของเรา. นางเหยี่ยว
ร้องเรียกนกเหยี่ยว โดยออกชื่อว่า เสนกะ.

คำว่า ความพินาศแห่งญาติของพวกเขา
ความว่า นางนกเหยี่ยวบอกว่า ท่าน
จงไปบอกความพินาศของนกทั้งหลายนี้
ผู้เป็นญาติของพวกเขา แก่พญานกออก.

เหยี่ยวนั้น ได้บินไปถึงที่อยู่ของ
พญานกออกนั้นโดยเร็ว แล้วร้อง(ขัน)
ให้พญานกทราบว่าได้มาแล้ว ได้โอกาส
แล้วจึงเข้าไปทำความเคารพ ถูกถามว่า
“ท่านมาทำไม ?” เมื่อจะแสดงเหตุที่
ตนมา จึงกล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

๔๕. “ท่านพญานกออก ท่านเป็น
นก และประเสริฐกว่านกทั้งหลาย
ข้าพเจ้ายึดถือท่านเป็นที่พึ่ง พวก
พรานชาวชนบท ประารถนาจะ
กินลูกน้อยของข้าพเจ้า ท่านจง

^๑ ฉ. ปภุจิม.

^๒ ฉ. อฺุเปม.

^๓ ฉ. มม.

เป็นที่พึงของข้าพเจ้า เพื่อความสุข
ที่เกิด”.

ตตถ ทิโชติ ตูว์ ทิโช เจว
ทิวานัน ปวโร จ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **นก**
ความว่า ท่านเป็นนกและประเสริฐกว่า
ฝูงนก.

อุกกุสราชา เสนกั “มา ภาयी”ติ
อสุสาเสตวา ตติยั คาทมาห

พญานกออกปลอบเหยี่ยวให้เบาใจ
ว่า “ท่านอย่าวิตกไปเลย” จึงกล่าว
คาถาที่ ๓ ว่า

๔๖. “มิตฺตํ สหายญจ กโรนฺติ ปณฺทิตา
กาเล อกาเล สุขเมสมานา
กโรมิ เต เสนก เอตมตฺถํ
อริโย हि อริยสฺส กโรติ กิจฺจนฺ”ติ.

๔๖. “บัณฑิตทั้งหลาย ผู้แสวงหาความ-
สุข ในกาล และมีไช้กาล ย่อมทำ
การคบมิตร และสหายไว้ ดูกร
เสนกะ เราจะทำประโยชน์แก่ท่าน
เพราะว่าอริยชนย่อมทำกิจแก่
อริยชน”.

ตตถ กाले อกาเลติ ทิวา จ
รตฺติ จ. อริโยติ อิธ อจาโร
อริโย อิธิปฺเปโต. อาจารย์สมฺปนฺโน हि
อาจารย์สมฺปนฺนสฺส กิจฺจํ กโรเตว,
กิเมตฺถ กรณียนฺติ วทติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ในกาล**
และมีไช้กาล ความว่า กลางวันและ
กลางคืน. คำว่า **อริยชน** นี้ ท่าน
ประสงค์เอาอริยชน ผู้มีมรรยาทดี.
จริงอยู่ ผู้สมบุรณด้วยมรรยาท ย่อม
ทำกิจแก่ผู้สมบุรณด้วยมรรยาทด้วยกัน.
และพูดว่า มีอะไรที่ควรทำในเรื่องนี้อีก.

ออก น้ ปุจฉิ “ก็ สมม รุกข์
 อภิรุหีสู มิลาจา”ติ. “น ตาว
 อภิรุหนติ, อุกกาเยว พนุทธติ”ติ.
 “เตนหิ ตวั สิมฺ ฌนตุวา มม
 สหายิกิ อสฺสาเสตฺวา มมาคณนภาว
 อาจิกฺขชา”ติ. โส ตถา อภาสิ.
 อุกกุสราชาปิ อาคณฺตุวา กทมฺพส
 อวิทุเร มิลาจานํ อภิรุหนํ โอลเณฺโต
 เอกสมฺมิ รุกฺขคฺเค นิสฺสิตฺวา เอกส
 มิลาจสฺส อภิรุหนกาเล เอตสมฺมิ
 กุลาวกสฺส อวิทุเร อภิรุเพหฺ สเร
 นิมุชฺชิตฺวา ปกฺเขหิ จ มุเขน จ
 อุทกํ อาหริตฺวา อุกฺกาย อุปฺริ
 อาสิณฺจฺ, สา นิพฺพายิ.

มิลาจา “อิมญจ เสนกสกฺกณฺ โปตเก
 จสฺส ขาทิสฺสามา”ติ. โอตริตฺวา ปฺน
 อุทกํ ชาลาเปตฺวา อภิรุหีสู. ปฺน
 โส อุทกํ วิชฺฐาเปสิ. เอเตนฺปาเยน
 พนุทฺพนุทฺ นิพฺพาเปนฺตสฺเสวสฺส
 อทฺพรตฺโต ขาโต. โส อติวฺย กิลมิ.
 เหฏฺฐา อุทเร กิโลมกํ ตนฺตุ คตฺ.
 อกฺขิณี รตฺตานิ ขาตานิ. ตํ ทิสฺวา
 สกฺกณิกา สามิกิ อาห “สามิ อติวฺย

ครั้งนั้น นกออกจึงถามเหยี่ยวนั้นว่า
 “สหาย ชาวชนบทขึ้นต้นไม้แล้วหรือ?”
 เหยี่ยวตอบว่า “ยังไม่ขึ้น กำลังผูก
 คบเพลิง”. นกออกกล่าวว่า “ถ้าเช่นนั้น
 ท่านจงรีบไปปลอบใจนางนกผู้สหาย
 ของเราแล้ว จงบอกว่าเรากำลังมา”.
 เหยี่ยวได้กระทำอย่างนั้น. ฝ่ายพญานก
 ออกบินไปจับยอดไม้ต้นหนึ่ง มองดูขณะ
 ชาวชนบทกำลังขึ้น ในที่ไม่ไกลต้น
 กระทุ่ม ในขณะที่ชาวชนบทคนหนึ่งขึ้น
 ไป ได้ตำลงในสระ ซึ่งอยู่ในที่ไม่ไกล
 รังนกนั้น นำน้ำมาด้วยปีกทั้งสองและ
 ปาก แล้วรดลงบนคบเพลิง, คบเพลิงนั้น
 ก็ดับ.

ชาวชนบทปรึกษากันว่า “เราจักกิน
 เหยี่ยวตัวนี้ และลูกของมัน” จึงลงมา
 จับคบเพลิงแล้วขึ้นไปอีก. พญานก
 ออกนั้นก็ใช้น้ำดับอีก. เมื่อนกนั้นดับ
 คบเพลิงที่ผูกขึ้น ๆ แล้ว ด้วยอุบายนี้
 เวลาผ่านไป ถึงเที่ยงคืน. มันเมื่อยล้า
 เหลือเกิน. พังสึดในท้องตอนล่างบางไป.
 นัยน์ตาก็แดง. นางเหยี่ยวครั้นเห็น
 อาการนั้น จึงพูดกับสามีว่า “นาย

ธนาคารกสิกรไทย สำนักงานใหญ่
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กิลนุโต อุกกุสราชา เอตสฺส โลกํ พญานกออก เมื่อยล้าเหลือเกิน ท่านจึง
 วิสมตฺถาย คนฺตุวา กจฺจปราชสฺส ไปบอกพญาเต่า เพื่อให้พญานกออกนั้น
 กเถहि”ติ. โส ตสฺส วจฺนํ สุตฺวา พักผ่อนเหนื่อยหนึ่งเกาะ”. มันได้ฟังคำ
 อุกกุสํ อุปสงฺกมิตฺวา คากาย ของนางแล้วก็เข้าไปหาพญานกออก
 อชฺฌภาสิ กล่าวคาถาว่า

๔๗. “ยํ โหติ กิจฺจํ อนุภฺมุเปเน
 อริยสฺส อริเยเน กตํ ตยิทํ
 อตฺตานุรฺกฺขี ภาว มา อหฺยฺหิ
 ลจฺจาม ปุตฺเต ตยิ ชีวมาเน”ติ.

ตตฺถ ตยิทนฺติ ตยา อิทํ. อยมเว
 ปาโจิตฺติ.

โส ตสฺส วจฺนํ สุตฺวา สีหนาทํ
 นทฺนุโต ปญฺจมํ คากฺกมาห

๔๘. “ตเมว^๑ รกฺขาวรณํ กโรนฺุโต
 สรีเรภทปิ น สนฺตสामी
 กโรนฺุติ เหน๒ สขีนิ สขาโร
 ปาณํ จขนฺุตา สตเมส ฐมฺโม”ติ.

๔๗. “กิจอันใดอันอริยชน ผู้อนุเคราะห์
 จะทำแก่อริยชน กิจอันนั้นท่าน
 ทำแล้ว ท่านจงคอยรักษาตน อย่า
 ให้เดือดร้อน เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่
 พวกเราคงจะได้บุตร”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ตยิทํ จัดเป็น
 ตยา อิทํ (กิจนี้ท่านทำแล้ว). บาลี
 เหมือนกันนี้.

พญานกออกนั้น ได้ฟังคำของเหยี่ยว
 นั้นแล้ว เมื่อจะบินลือสีหนาท จึงกล่าว
 คาถาที่ ๕ ว่า

๔๘. “ข้าพเจ้า จะทำการรักษาป้องกัน
 เหตุนั้นให้ได้ แม้ตัวตายก็จักไม่
 สะดุ้งกลัว เพราะว่าสหายทั้งหลาย
 นี้ ต้องสละชีวิตกระทำการกิจของตน

^๑ ฉ. ตาว.

^๒ ฉ. เหน.

แก่เหล่าสหาย นี่เป็นธรรมของ
สัตบุรุษ”.

ฉฏฐิ ปน สตุถา อภิสมุพฺพุโ
หุตฺวา ตสฺส คุณฺหิ วนฺณเณฺหโต อาห

ฝ่ายพระศาสดา ตรัสรู้ยิ่งแล้ว
เมื่อจะทรงพรรณนาคุณของนงกนั้น จึง
ตรัสพระคาถาที่ ๖ ว่า

๔๘. “สุทฺถุภฺกัรํ กมฺมมกาสึ
อณฺุชฺไชยํ^๑ วิหฺงคโม
อตุถาย คุรุโร ปุตุเต
อชฺุฒฺรตุเต อนาคเต”ติ.

๔๘. “พญานกออกชื่อว่าคุรุระ ซึ่งเกิด
ในฟองไข่นี้ ได้ทำกรรมที่ทำได้
แสนยาก เพื่อต้องการช่วยเหลือ
ลูกเหยี่ยว เกือบจะถึงเที่ยงคืน”.

ตตุถ คุรุโรติ อุกฺกุสราชา.
ปุตุเตติ เสนสฺส ปุตุเต รกฺขนฺโต
เตสํ อตุถาย.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า คุรุโร
คือพญานกออก. คำว่า ลูก ความว่า
รักษาลูกเหยี่ยว เพื่อประโยชน์แก่ลูกเหยี่ยว
เหล่านั้น.

อชฺุฒฺรตุเต อนาคเตติ ยาว ทิยชฺุฒ-
ยามา วายามํ กโรนฺโต ทฺถุภฺกัรํ
อกาสิ.

คำว่า เกือบจะถึงเที่ยงคืน ความว่า
กระทำความพยายามอยู่ จนถึงยามครึ่ง
ชื่อว่า ได้ทำกรรมอันยากจะทำได้.

เสโนปิ “อุกฺกุสราช โถกํ
วิสมาคี สมฺมา”ติ วตุวา กจฺจปสฺส
สนฺติกํ กนฺตุวา ตํ อฏฺฐจาเปตุวา “กึ
สมฺม อาคโตสิ”ติ วุตฺโต “เอวรูปิ

แม้เหยี่ยวก็พูดว่า “ท่านพญานก
ออกผู้สหาย ท่านจงพักสักหน่อยเถิด”
แล้วได้ไปหาเต่าปลุกเต่านั้นให้ลุกขึ้น
ถูกเต่าถามว่า “แน่ะ สหาย มาธุระ

^๑ น. อชฺุชฺไชย.

อรรถกถาชาดก บททุกในกาย ป-ท.๑๘-๔

นาม ภยํ อุปฺปนฺนํ อุกกุสราชา
 ปจฺมยामโต ปฏฺจาย วายมนฺโต กิลมตี
 เตนหิ ตว สนฺตึกั อากโตสฺมิมิ^๑ติ
 วตฺวา สุตฺตมํ คาถมาห

๕๐. “จตุตฺถปิ เหนก ขลิตา สกมฺมฺนา
 มิตฺตนาณุกมฺปาย ปติฏฺจหนฺตึ
 ปุตฺตา มมฏฺฐา คตฺติมากโตสฺมิมิ
 อตฺถํ จเรถ^๑ มม วาริจฺรา”ติ.

ตสฺสตุโก สามิ เอกจฺเจ หิ
 ยสโต วา ธนโต วา จตุตฺถปิ
 สกมฺมฺนา ขลิตาปิ มิตฺตนาณุกมฺปาย
 ปติฏฺจหนฺตึ, มม จ ปุตฺตา อฏฺฐา
 อาตุรา, เตนหาํ ตํ คตฺติ ปฏฺฐิสรณํ
 กตฺวา อากโตสฺมิมิ, ปุตฺตนาณํ ชีวิตทานํ
 ททฺนโต อตฺถํ เม จราหิ วาริจฺราติ.

อะไร” จึงตอบว่า “ภัยเห็นปานนี้เกิดขึ้น
 แล้ว พญานกออกพยายามอยู่ตั้งแต่
 ปฐมยามจนเมื่อยล้า เพราะเหตุนั้น
 ข้าพเจ้าจึงมายังสำนักท่าน” แล้วกล่าว
 คาถาที่ ๗ ว่า

๕๐. “ก็บุคคลบางคน แม้เคลื่อนคลาด
 พลาดพลั้ง จากการทำงานของตน
 ย่อมกลับตั้งตนได้ ด้วยความ
 อนุเคราะห์ของมิตร ลูกทั้งหลาย
 ของข้าพเจ้าเดือดร้อน ข้าพเจ้า
 จึงรีบมาพึ่งท่าน ท่านพญาเต่า
 ขอท่านจงช่วยบำเพ็ญประโยชน์แก่
 ข้าพเจ้า”.

เนื้อความพระคาถานั้นว่า นาย
 ก็คนบางพวก แม้เคลื่อนคลาดจากยศ
 หรือจากทรัพย์ แม้พลาดพลั้งจากการทำงาน
 ของตนก็ตั้งตนได้ ด้วยความอนุเคราะห์
 ของพวกมิตร ก็บุตรทั้งหลายของข้าพเจ้า
 เดือดร้อน คืออาตุร เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้า
 จึงรีบมาพึ่งท่าน คือทำให้เป็นที่พึ่ง ท่าน
 พญาเต่า ขอท่านให้ชีวิตเป็นทานแก่บุตร

^๑ ฉ. จเรโก.

ทั้งหลาย จงช่วยบำเพ็ญประโยชน์ แก่
ข้าพเจ้า.

ดี สุตฺวา กจฺจโป อิตฺรํ คาถมาห

แต่ครั้งนั้นดับคำนั้นแล้ว จึงกล่าวคาถา
ต่อไปว่า

๕๑. “ธเนน ธณฺเณน จ อตฺตนา จ
มิตฺตํ สหายญฺจ กโรนฺติ ปณฺฑิตา
กโรมิ เต เสนก เอตมตฺถํ
อริโย हि อริยสฺส กโรติ กิจฺจนฺ”ติ.

๕๑. “บัณฑิต ย่อมทำบุคคลให้เป็นมิตร
และสหาย ด้วยทรัพย์ ข้าวเปลือก
และด้วยตน เหยี่ยวเอ๋ย ข้าพเจ้า
จะทำประโยชน์นี้แก่ท่าน เพราะ
อริยชนย่อมทำกิจให้อริยชน”.

อกฺกสฺส ปุตุโต อวิหฺวเร นิปนฺโน
ปิตุ วจนํ สุตฺวา “มา เม ปิตา
กิลมตฺถุ, กิจฺจํ กริสฺสามิ”ติ จินฺเตตฺวา
นวมํ คาถมาห

ลำดับนั้น ลูกของเด่านั้นนอนอยู่
ในที่ไมไกล ได้ฟังคำของพ่อ จึงคิดว่า
“บิดาของเราอย่าลำบากเลย เราจักช่วย
ทำกิจ” จึงกล่าวคาถาที่ ๕ ว่า

๕๒. “อโปปฺสสุกฺโก ตาต ตฺवं นิสีท
ปุตุโต ปิตุ จรติ อตฺถจฺริยํ
อหํ จริสฺสามิ เตวว^๑ อตฺถํ
เสนสฺส ปุตุเต ปรีตายนฺโน”ติ.

๕๒. “พ่อ พ่อจึงเป็นผู้ชวนชวายน้อย
นั่งอยู่เกิด ลูกยอมบำเพ็ญสิ่งที่เป็น
ประโยชน์แก่บิดา ลูกจะป้องกัน
ลูกของพญาเหยี่ยว บำเพ็ญ
ประโยชน์เพื่อพ่อจริง ๆ”.

อถ นํ ปิตา คาถาย อชฺชฌภาสิ

ครั้งนั้น บิดาได้กล่าวกับบุตร ด้วย
คาถาว่า

^๑ ฉ. ศเวตมตฺถํ.

๕๓. “อทฐา หิ ตาต สตเมส ธมฺโม
 ปุตุโต ปิตุ จเร^๑ อตฺถจิริยํ
 อปฺเปว มํ ทิสฺวาน ปวตฺตมกายํ
 เสนสฺส ปุตุตา น วิเหจฺยยุณฺ”ติ.

ตตฺถ สตเมส ธมฺโมติ ปณฺหิตานํ
 เอส ธมฺโม. ปุตุตา นาคี เสนปุตุเต
 มิลาจฺา น เหจฺยยุณฺ.

เอวํ วตฺวา มหากจฺจโป “สมฺมุ
 มา ภาโย, ตฺวํ ปุโรโต จจฺจ,
 อิทานานํ คมิสฺสามิ”ติ^๒ ตํ อฺยุโยเชตฺวา
 อุกฺเก ปตฺติตฺวา กลลณฺจ เสवालณฺจ
 สงฺกทฺตฺมิตฺวา อาทาย ทิปกํ คนฺตุวา
 อคฺคิ วิชฺฌาเปตฺวา นิปฺชฺชิ. มิลาจฺา
 “กิ โน เสนโปตฺเทหิ, อิมํ
 กานฺนจฺจปํ”^๓ ปริวตฺติตฺวา มาเรสฺสาม,
 อยํ โน สพฺเพสํ ปโหสฺสตี”ติ วรฺุลิโย

๕๓. “นะพ่อ ลูกควรบำเพ็ญสิ่งที่ เป็น
 ประโยชน์แก่บิดา นี่เป็นธรรมดา
 ของสัตว์บุรุษแน่ ๆ บางทีพราน
 ชาวชนบทเห็นพ่อผู้มีร่างกายใหญ่
 อาจจะไม่เบียดเบียนลูกเหยี่ยว ก็
 เป็นได้”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า นี่เป็น
 ธรรมดาของสัตว์บุรุษ ความว่า นี่เป็นธรรม
 ของบัณฑิตทั้งหลาย. คำว่า ไม่ (เบียด-
 เบียน) ลูก (ของเหยี่ยว) ความว่า พราน
 ชาวชนบททั้งหลาย ไม่เบียดเบียนลูก
 เหยี่ยวก็ได้.

แต่ใหญ่ ครั้นพูดอย่างนั้นแล้ว
 จึงปลอบว่า “ดูกรสหาย ท่านอย่ากลัว
 เลย จงไปก่อนเถอะ เราจักไปเดี๋ยวนี้”
 ส่งเหยี่ยวนั้นไปแล้ว กลานลงน้ำ กวาด
 เอาโคลนและสาหร่ายไปยังเกาะ แล้ว
 นอนทับให้ไฟดับ. ชาวชนบทประกาศ
 ว่า “ประโยชน์อะไรกับลูกเหยี่ยวสำหรับ
 พวกเรา พวกเราเปลี่ยนฆ่าเต่าบอดตัวนี้
 แหละ เต่าบอดนี้เพียงพอแก่พวกเรา

^๑ น. ปิตุ ชฺ จเร.

^๒ น. อากมิสสามิ.

^๓ น. กาสกจฺจปํ.

อุทฺธิริตฺวา ชยํ คเหตฺวา นิวตฺตปิโถติกํ ทั้งหมด” จึงจุดเกววัลย์ จับพันเชือก
 วิโมเจตฺวา^๑ เตสฺสุ เตสฺสุ จาเนสฺสุ เปลื้องผ้าถุงผ้าห่มออก ผูกมัดในที่นั้น ๆ
 พนฺธิตฺวา กจฺจปปี ปรีวตฺเตตฺตํ น ก็ยังไม่อาจจะจุดเต่าให้เขยื้อนได้.
 สกฺโกนฺหิตี.

กจฺจปปี เต อากขุณฺโณโต คนฺตฺวา ฝ่ายเต่าจุดพวกเขาลงไปในน้ำลึก. แม้
 คมฺภีรฏฺฐจาเน อุทฺเท ปติ. เตปิ พวกเขาชาติไปเพราะความโลภอยากได้เต่า
 กจฺจปโลเภเน สทฺธิ คนฺตฺวา อุทฺท- ลำบากเพราะน้ำเข้าท้องเต็ม ออกไปแล้ว
 ปุณฺณนาย กุจฺฉิยา กิลฺมฺนฺตา บอกกันว่า “ผู้เจริญ ไม่ใช่ชนออก
 นิทฺทมิตฺวา “โภ เอเกน โน อุกฺกุเสน ตัวเดียวดับเพลิงของเราจนถึงเที่ยงคืน
 ยาว อสุทฺตฺตา อุทฺทา วิชฺฌาปีตา, บัดนี้ เต่าตัวนี้จุดพวกเราให้ตกน้ำ ให้
 อิทานี อิมินา กจฺจเปเน อุทฺเท ตีมน้ำจนท้องโต พวกเราจักก่อไฟอีก
 ปาเตตฺวา อุทฺทํ ปาเยตฺวา มโหทฺรา จักกินลูกเหี้ยวเหล่านี้ เมื่ออรุณขึ้นแล้ว”
 กตฺมฺหา ปุณฺ อคฺคิ กตฺวา อรุณฺเ ช่วยกันก่อไฟ.
 อุคฺคเตปิ อิเม เสนโปตฺเท ขาทิสฺสา-
 มา”ติ อคฺคิ กาทฺถ อารภิสฺสุ.

สกฺกฺณี เตสํ กถํ สุตฺวา “สามี นางนกกิ้งค้ำของพวกนั้นแล้ว จึงพูดว่า
 อิเม ยาย กายจิ เวลาย อมฺหากํ “นาย ชาวชนบทเหล่านี้ จักกินลูก
 ปุตฺเต ขาทิตฺวา คมิสฺสนฺติ, สหายสฺส ของเราเวลาใดเวลาหนึ่ง แล้วจึงจะไป
 โน สีสฺส สนฺติกํ กจฺฉา”ติ อาห. ทำนงไปหาราชสีห์ ผู้สหายของเรา
 โส ตฺจขณฺณเวยว สีสฺส สนฺติกํ เกอะ”. ในขณะนั้นนั่นเอง เหี้ยวนั้น
 คนฺตฺวา “กึ อเวลาย อาคโตสิ”ติ ก็บินไปยังสำนักราชสีห์ เมื่อราชสีห์

นางนกกิ้งค้ำของพวกนั้นแล้ว จึงพูดว่า
 “นาย ชาวชนบทเหล่านี้ จักกินลูก
 ของเราเวลาใดเวลาหนึ่ง แล้วจึงจะไป
 ทำนงไปหาราชสีห์ ผู้สหายของเรา
 เกอะ”. ในขณะนั้นนั่นเอง เหี้ยวนั้น
 ก็บินไปยังสำนักราชสีห์ เมื่อราชสีห์

^๑ ฉ. นิวตฺตปิโถติกาปี โมเจตฺวา.

วุดเต อาทิตโต ปฏุจาย ตัม ปวตฺตี
อาโรเจตฺวา เอกาทสมํ คาถมาห

๕๔. “ปสฺสุ มนุสฺสา มิควีรเสฏฺฐ
ภยภูฏิตา เสฏฺฐมุปฺพชนฺติ
ปุตฺตา มมฺภุฏา คติมากโตสฺสมิ
ตฺวํ โนสิ ราชา ภว เม สฺขายา”ติ.

ตตฺถ ปสฺสูติ สพฺพติรจฺฉาน
อาห. อิทํ วุตฺตํ โหติ “สามิ มิเคสุ
วีริเยน เสฏฺฐโจะ สพฺพโลกสฺสมิณฺหิ สพฺเพ
ติรจฺฉานาปิ มนุสฺสาปิ ภยภูฏิตา
หุตฺวา เสฏฺฐจํ อุปคจฺฉนฺติ, มม จ
ปุตฺตา อมฺภุฏา อาตุรา สุวาหฺ”ติ
คตี กตฺวา อากโตสฺสมิ, ตฺวํ อมฺหากํ
ราชา สฺขาย เม ภวา”ติ.

ถามว่า “ทำไมท่านมาผิดเวลา” จึง
เล่าเรื่องนั้นให้ฟังตั้งแต่ต้น แล้วกล่าว
คาถาที่ ๑๑ ว่า

๕๔. “ท่านพญาเนื้อผู้ประเสริฐกล้าหาญ
สัตว์และมนุษย์ ถูกภัยเบียดเบียน
แล้ว ย่อมเข้าถึงผู้ประเสริฐ ลูกของ
ข้าพเจ้าเดือดร้อนแล้ว ข้าพเจ้า
จึงรีบมาพึ่งท่าน ท่านเป็นพระ
ราชาของข้าพเจ้า โปรดช่วย
ข้าพเจ้าให้มีความสุขเกิด”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า สัตว์
ท่านกล่าวหมายถึงสัตว์ดิรัจฉานทั้งหมด.
มีคำอธิบายว่า “นาย ท่านเป็นผู้ประเสริฐ
ที่สุด ด้วยความกล้าหาญ ในบรรดา
มิคชาติแม้พวกสัตว์ดิรัจฉานทั้งพวกมนุษย์
ทั้งหมดในโลกทั่วไป ถูกภัยเบียดเบียน
ย่อมเข้าไปใกล้ผู้ประเสริฐ อหนึ่ง บุตร
ของเราก็ถูกภัยเบียดเบียน คือเดือดร้อน
ข้าพเจ้านั้นจึงมาหาท่าน ให้เป็นที่พึ่ง
ท่านจงเป็นพระราชาของพวกเรา ชื่อว่า
ช่วยข้าพเจ้าให้มีความสุขเกิด”.

๑ น. คสม่าห.

ตํ สุตฺวา สีโห คาถมาห

ราชสีห์ครั้นสดับคํานั้นแล้ว จึง
กล่าวคาถาว่า

๕๕. “กโรมิ เต เสนก เอตมตฺถํ
อายามิ เต ตํ ทิสตํ วรชาย
กถํ หิ วิญญู พหุ สมฺปชาโน^๑
น วายเม อตฺตชนสฺส คฺคตฺติยา”ติ.

๕๕. “เหยี่ยวเอ๋ยข้าพเจ้าจะทำประโยชน์
นี้แก่ท่าน เรามาไปฆ่าศัตรูนั้น
ของท่าน ก็วิญญูชนผู้สามารถ
เมื่อรู้จะไม่พยายามคุ้มครอง คน
ของตนได้อย่างไร”.

ตตฺถ ตํ ทิสตฺนฺติ ตํ ทิสานํ
สมฺหํ,^๒ ตํ ตว ปจฺจตฺถิกกณฺณตฺติ อตฺโถ.

บรรดาคําเหล่านั้น คํ่าว่า ศัตรูนั้น
ความว่า หมูศัตรูนั้น อธิบายว่า หมู
ข้าศึกของท่านนั้น.

ปฺหฺติ อมิตฺเต หนฺตุํ สมตฺโถ.
สมฺปชาโนติ มิตฺตสฺส ภยฺปปตฺติ
ชานฺนฺโต.

คํ่าว่า ผู้สามารถ ความว่า ผู้
สามารถจะฆ่าเหล่าอมิตร. คํ่าว่า เมื่อรู้
ความว่า เมื่อรู้ว่าภัยเกิดขึ้นแก่มิตร.

อตฺตชนสฺสาติ อตฺตสมสฺส
อํกสมสฺส ชนสฺส, มิตฺตสฺสาติ อตฺโถ.

คํ่าว่า ชนของตน ความว่า
คนมีตนเสมอกัน คือมีอวัยวะเท่ากัน
อธิบายว่า มิตร.

เอวญฺจ ปน วตฺวา “จฺจ
ตฺวํ, ปฺตฺเต สมสฺสาเสหิ”ติ ตํ

ราชสีห์ครั้นกล่าวอย่างนั้นแล้ว จึง
บอกว่า “ท่านจงไปช่วยปลอบขวัญลูก

^๑ น. ปหุสมปชาโน. ปาพิขมปน พหุสมปชาโนติ
ทิสตติ.

^๒ น. ตํ ทิสสมุหํ.

คุณดวงสุนนมาลัย วงศ์บุปผา
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุยโยเชตวา มณีนวณฺณํ อุทกํ
 มทุทมาโน ปายาสี. มิลาจา ตํ
 อากจฺจนฺตํ ทิสฺวา “กฺุเรน ตาว
 อมหากํ อุทกา วิชฺฌาปีตา,
 กจฺจนฺตมฺหากํ” นิวตฺตปิไลติกานํ
 อสฺสามิกา กตา, อิทานิปี สีโห โน
 ชีวิตกฺุขยเมว ปาเปสฺสตี”ติ มรณ-
 ภยตฺทชฺชิตา เยน วา เตน วา
 ปลายีสฺสุ. สีโห ตสฺส^๒ มุลํ อากนฺตวา
 รุกฺขมฺมูลे น กิญฺจิ อทฺทส.

อถ นํ กุรุโร จ กจฺจนฺโต จ
 เสโน จ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทีสุ โส
 เตสํ มิตฺตานิสฺสํ กเถตฺวา “อิโต
 ปฏฺจาย มิตฺตตฺถมฺมํ อภินฺทิตฺวา
 อปุปฺมตฺตา โหถา”ติ โอวทิตฺวา
 ปกฺกามิ. เตปิ สกฺกฺุจฺจานานิ กตา.
 เสนสฺกฺุณี อตฺตโน ปุตฺเต โอโลเกตฺวา
 “มิตฺเต นิสฺสาย อเมหิ ทารกา
 ลทฺธา”ติ สฺขนิสินฺนสมเย เสนเน

เกิด” ครั้นส่งเหยี่ยวนั้นไปแล้ว ก็เดิน
 ท่องน้ำมีสีดังแก้วมณีไป. ชาวชนบท
 ครั้นเห็นราชสีห์นั้นเดินมาจึงบอกกันว่า
 “นกออกจับคบเพลิงของพวกเรา ตอนแรก
 เต่าทำพวกเราไม่ให้เป็นเจ้าของผ้าห่ม
 แม้บัดนี้ราชสีห์ก็จงจักทำให้
 พวกเราถึงความสิ้นชีวิตเป็นแน่” พวกกัน
 สะดุ้งกลัวต่อมรณภัย ต่างคนต่างหนีไป
 คนละทิศละทาง. ราชสีห์มาถึงโคนต้นไม้
 แล้ว ไม่ได้เห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่โคนต้นไม้.

จากนั้น นกออก เต่า และเหยี่ยว
 เข้าไปทำความเคารพราชสีห์. ราชสีห์
 นั้นได้กล่าวอานิสงส์การคบมิตรแก่สัตว์
 เหล่านั้นว่า “จำเดิมแต่นี้ไป ท่านทั้ง-
 หลายจงอย่าทำลายมิตรธรรม อย่า
 ประมาท” ครั้นกล่าวสอนแล้วก็หลีกไป.
 แม้สัตว์เหล่านั้นก็ไปยังสถานที่ของตน.
 นางนกเหยี่ยวมองดูลูกของตนแล้ว เมื่อ
 จะสนทนากับพ่อเหยี่ยวเวลาตอนเล่นว่า

^๑ อิตฺ ปฏฺจาย ฉ. ตตา กจฺจนฺตมฺหากํ
 นิวตฺตปิไลติกานมฺปิ, อิทานิ ปน นฏฺจมฺหา, สีโห.
^๒ ฉ. ตสฺส มฺลนฺติ อิทํ น ทิสฺสตี.

สทุธิ สลลปนฺตี มิตฺตฺธิมฺมปกาสนา “พวกเราได้เด็กไว้ เพราะอาศัยมิตร”
นาม ฉ คาคา อภาสิ จึงกล่าวคาคาทั้ง ๖ เป็นการประกาศ
มิตรธรรมว่า

๕๖. “มิตฺตํ กยิราถ สุหทยณฺจ
อยิรณฺจ กยิราถ สุขาคมาย
นิวตฺตโกโจว^๒ สเรภินฺหุตฺวา
โมทาม ปุตฺเตหิ สมฺมุคฺคิภูตา.

๕๖. “บุคคลควรคบมิตร สหายผู้มีใจดี
และคบเจ้านายไว้ เพื่อให้เกิด
ความสุข เรากำจัดศัตรูได้ เพราะ
อาศัยกำลังมิตร พร้อมเพรียง
บันเทิงด้วยบุตร เหมือนบุคคล
สวมเกราะแล้ว ป้องกันลูกศรได้
ฉะนั้น.

๕๗. สกมิตฺตสฺส กมุเมน
สหายสุสาปลาโยโน
กุขนตฺมปฺกุขนฺติ^๓
โลมหฺสา^๔ หทยงฺคมิ.

๕๗. ลูกน้อยของเรา ส่งเสียงร้อง
ไพลเพราะจับใจ ยังร้องรับกะเราผู้
ร้องหาอยู่ได้ เพราะการกระทำ
ของมิตรของตน ผู้สหายไม่หนีไป.

๕๘. มิตฺตํ สหายํ อธิคมฺม ปณฺธิโต
โส ภูณฺชติ ปุตฺตํ ปสฺสุ ฐนํ วา
อหฺมยฺจ ปุตฺตา จ ปติ จ มยฺหํ
มิตฺตานุกฺมฺปาย สมฺมุคฺคิภูตา.

๕๘. บัณฑิตได้มิตรสหายแล้ว ย่อม
ปกครองบุตร ปศุสัตว์หรือทรัพย์
ได้ เรากิติ บุตรทั้งหลายกิติ สามิ
ของเรากิติ เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน

^๑ ฉ. มิตฺตฺธิมฺม ปกาสนา ฉ คาคา อภาสิ.

^๒ ฉ. นิวตฺตโกโจว.

^๓ ฉ. กุขนตฺมปฺกุขนฺติ.

^๔ ฉ. โลมสา.

คุณปริชา-คุณกนกวรรณ โรจนวงค์ และบุตร-ธิดา
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๕๙. ราชวตา สุรวตา จ อตโก
สมปนฺนสขิสฺส ภวนฺติ เหเต
โส มิตฺตวา ยสฺวา อุกฺกตฺตโต
อสุมิญฺจ โลกเก โมหติ กามกามิ.
๕๙. บุคคลผู้เป็นพระราชา และผู้กล้า-
หาญ ย่อมสามารถให้บรรลु
ประโยชน์ได้ ก็สหยาเหล่านั้น
ย่อมมีแก่บุคคล ผู้มีมิตรธรรม
สมบูรณ์ ข้าแต่ท่านผู้ปรารถนา
ความรัก ก็บุคคลมีมิตร มียศ
มีตนอันสูงส่ง ย่อมบันเทิงอยู่ใน
โลกนี้.
๖๐. กรณียานิ มิตฺตานิ
ทลิตฺทเณนาปี เสนก
ปสฺส มิตฺตานุกมฺปาย
สมคฺคุมฺหา สฉาตเก.
๖๐. พี่เหยี่ยว แม้ผู้ยากจนก็ควรคบมิตร
ไว้ ท่านจงดู เราพร้อมเพียงกัน
กับบุตรผู้เป็นญาติ ก็เพราะความ
อนุเคราะห์ของมิตร.
๖๑. สุเรน พลวนฺเตน
โย มิตฺต^๑ กุรุเต ทิโช
เอวํ โส สุขิโต โหติ
ยถาหํ ตฺวญฺจ เสนกา^๒ติ.
๖๑. พี่เหยี่ยวเอ๋ย นกตัวใดผูกมิตร ด้วย
ผู้กล้าหาญ ผู้มีกำลัง นกตัวนั้น
เป็นผู้ถึงความสุขเหมือนดิฉันและพี่
ฉันนั้น".
- ตตฺถ มิตฺตญฺจาติ ยํกญฺจิ อตฺตโน
มิตฺตญฺจ. สฺสุทฺถญฺจาติ สฺสุทฺถสหายญฺจ
- บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มิตร
ความว่า มิตรของตนคนใดคนหนึ่ง.

^๑ น มิตฺเต

สามิกกุจ้าน^๑ อธิรณจ กโรถเว.

คำว่า **สหายผู้มีใจดี** ความว่า พึงคบ
สหายผู้มีใจดี และคบเจ้านายผู้มีฐานะ
เป็นนาย.

นิวัตถโกไชว สเรทินุตวาติ เอตถ
โกโชติ^๒ กวโจ ยถา นาม
ปฏิมุกกกวโจ สเร อภินนติ นินวาเรติ
เอว มยมุปี มิตตพเลน ปจฺจตฺติเก
อภินนตฺวา ปุตฺเตหิ สหุธี โมทามาติ
วทติ.

ในคำว่า **สวมเกราะแล้วป้องกันลูกศรได้**
เครื่องป้องกัน ชื่อว่าเกราะ นางเหยี่ยว
กล่าวว่า บุคคลสวมเครื่องป้องกันแล้ว
ย่อมขจัด คือย่อมป้องกันลูกศรทั้งหลาย
ได้ ฉนฺใด แม้เราทั้งหลายก็ฉนฺนั้น
กำจัดพวกข้าศึก ด้วยกำลังมิตร ย่อม
บันเทิงพร้อมกับบุตร ฉะนั้น.

สกมิตฺตสฺส กมฺเมนาติ สกสฺส
มิตฺตสฺส ปฺรกกฺกเมน. **สหายสุสา-**
ปฺลาโยโนติ สหายสฺส อปฺลาโยโน
มิกฺรราชสฺส.

คำว่า **เพราะการกระทำของมิตร**
ของตน ความว่า ด้วยความพยายาม
ของมิตรของตน. คำว่า **สหายผู้ไม่หนีไป**
ความว่า สหายผู้ไม่หนี ได้แก่ พญาเนื้อ.

โลมฺหฺสาติ ปกฺชิโน อมฺหากํ ปุตฺตกา
มณฺจ ตณฺจ กุขนฺตํ หทยจฺคม
มตฺตรสรํ นิจฺจวเรตฺวา อุกฺกขนฺติ.
สมฺจฺกิตฺตาคติ เอกกุจ้าน จิตา.

คำว่า **โลมหฺสา** คือสัตว์มีปีก ได้แก่
ลูกน้อยของพวกเรา เปล่งเสียงไพเราะ
จับใจ ร้องรำดีฉนฺ และพี่ผู้ร้องหาอยู่.
คำว่า **พร้อมเพรียงกัน** ความว่า ตั้งอยู่
ในที่เดียวกัน.

^๑ ฉ. สามิกสงฺฆาคํ.

^๒ ฉ. โกโจติ.

ราชวตา สุรวตา จ อตุโถติ
ยสฺส สีหสทิสฺส ราชชา อุกกุสกจฺจนป-
สทิสสา จ สุรวา มิตฺตทา โหนฺติ,
เตน ราชวตา สุรวตา จ อตุโถ
สกุภา ปาปฺพณฺตี.

คำว่า ราชวตา สุรวตา จ อตุโถ
ความว่า พระราชาเช่นราชสีห์ก็ดี ผู้
กล่าวหาญเช่นนกออกและเต่าก็ดี เป็น
มิตรของผู้ใด ผู้นั้นผู้เป็นพระราชาและ
ผู้กล่าวหาญ ก็จะสามารถให้บรรลु
ประโยชน์ได้.

ภวนฺติ เหตุติ โย จ สมฺปนฺนสฺส
ปริปฺพณฺณมิตฺตตฺถมฺโม ตสฺส เหตุ
สหายา ภวนฺติ.

คำว่า สหายเหล่านั้นย่อมมี ความว่า
ด้วยว่า คนใดมีสหายสมบูรณ์และมีมิตร
ธรรมบริบูรณ์ สหายทั้งหลายย่อมมีแก่
คนนั้น.

อุกฺกตฺตโตติ สิริโสภคฺเคน อุกฺกตภาโว.
อสมฺมิจฺจ โลกฺเกติ อิทฺลโลกสงฺฆาเต อสมฺมि
โลกเ โมทติ.

คำว่า มีตนสูงส่ง ความว่า มีความ
สูงส่งด้วยความสง่างาม. คำว่า ในโลกนี้
ความว่า บันเทิงใจ ในโลกนี้ กล่าวคือ
อิธโลก.

กามกามิตี สามิกํ อาลปตี. โส
หิ กามเ กามยฺนฺโต^๑ กามกามิ
นาม. สมฺกฺกมฺหาติ สมฺกฺกคา ชาตมฺหา.
สวาทเกติ. ฅาตเกหิ ปฺตุเตหิ สทฺธิ.

นางนกเหยี่ยว เรียกเหยี่ยวผู้สามีว่า
กามกามิ เพราะว่า เหยี่ยวนั้นยัง
ปรารถนากามทั้งหลายอยู่ จึงชื่อว่า
กามกามิ. คำว่า เราพร้อมเพรียงกัน
ได้แก่ เกิดเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน. คำว่า
บุตรผู้เป็นญาติ คือ กับบุตรทั้งหลาย
ผู้เป็นญาติ.

^๑ ฉ. กามนโต.

เอวี่ สา ฉหิ คาถาหิ
 มิตฺตธมฺมสุสฺส คุณฺโณ กเถสิ. เต สพุเพปิ
 สหายกา มิตฺตธมฺมํ อภินฺทิตฺวา
 ยาวตายุกั จตุวา ยถากมฺมํ คตา.

นางเหยี่ยวนั้น กล่าวคุณของมิตร-
 ธรรม ด้วยคาถาทั้ง ๖ คาถาอย่างนี้แล้ว.
 สัตว์สหายเหล่านั้น แม้ทั้งหมด ไม่
 ทำลายมิตรธรรม ดำรงอยู่ตลอดอายุ
 แล้วไปตามยถากรรม.

สตฺถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ
 อาหริตฺวา “น ภิกฺขเว อิทาเนวส
 ภริยํ นิสุสาย สุขปฺปตฺโต ปุพฺเพปิ
 สุขปฺปตฺโตเยวา”ติ วตฺวา ชาตกั
 สโมชานะสิ “ตทา เสนโน จ เสนี
 จ ชายปติกา^๑ อหะสุ, ปุตฺตจฺจนโป
 ราหุโล ปิตา มหาโมคคัลลาโน
 อุกฺกุโส สารีปฺตฺโต สีโห ปน
 อหเมวา”ติ.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรม
 เทศนานี้มาแล้ว ตรัสว่า “ดูกรภิกษุ
 ทั้งหลาย อุบาสกนี้ ถึงความสุขแล้ว
 เพราะอาศัยภรรยาในบัดนี้เท่านั้น หามีได้
 แม้ในครั้งก่อน อุบาสกนี้ ถึงความสุข
 (เพราะอาศัยภรรยา) เหมือนกัน” ทรง
 ประชุมชาดกว่า “เหยี่ยวและนางเหยี่ยว
 ในครั้งนั้น ได้เป็นภรรยาและสามี
 เต่าตัวเป็นลูกเป็นราหุล ตัวบิดาเป็น
 มหาโมคคัลลานะ นกออกเป็นสารีบุตร
 ส่วนราชสีห์เป็นเราเอง ดังนี้แล”.

มหาอุกกุสชาดกวรรณณา ตติยา.

พรรณนามหาอุกกุสชาดก ที่ ๓ จบ.

^๑ ฉ. คุณฺณกั.

^๒ ฉ. ชยมฺปติกา.

ศ.ฉฉวย มະกธสาร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อฉฉวยเป็นพุทธบูชา

๔. อุททาถกชาตก (๔๘๗)

๖๒. “ขราชินา ชฎิลา ปงฺกทนฺดา
ทุมฺมกฺขรฺฐปา เย มนฺต^๑ ชปฺนฺติ
กจฺจि นฺ เต มาณฺสเก ปโยเค
อิทฺ วิกฺขุ ปริมฺตฺตา อปายา.

๖๓. ปาปาณี กมฺมานิ กเรยฺย^๒ ราช
พหุสฺสุโต เจ น จเรยฺย ฌมฺมํ
สฺหสฺสเวโทปิ น ตํ ปฏิจฺจ
ทุกฺขา ปมฺฤเจ^๓ จรณํ อปตฺวา.

๖๔. สหสฺสเวโทปิ น ตํ ปฏิจฺจ
ทุกฺขา ปมฺฤเจ^๓ จรณํ อปตฺวา
มณฺณามิ เวทา อผลา ภาวนฺติ
สสํมํ จรณณฺเณว สจฺจํ.

๕. อุททาถกชาตก (๔๘๗)

๖๒. “เหล่าชฎิลผู้ครองหนั่งเสื่อมีเล็บครบ-
ครัน มีพินสกรปรก มีร่างกาย
เศร้าหมอง ร่ายมนต์อยู่ เป็นผู้รู้
มนต์นี้ ในความเพียรอันเป็นของ
มนุษย์ จะรอดพ้นจากอบายไปได้
ละหรือ.

๖๓. ข้าแต่พระราชา ถ้าบุคคลผู้เป็น
พหูสูต ไม่ประพฤติธรรม พึ่ง
กระทำการชั่วทั้งหลายได้ แม้
จะมีเวทตั้งพัน อาศัยแต่ความเป็น
พหูสูต ยังไม่บรรลुจรณธรรม
จะพ้นจากทุกข์ไปไม่ได้เลย.

๖๔. แม้บุคคลมีเวทตั้งพัน อาศัยแต่
ความเป็นพหูสูตนั้น ถ้ายังไม่บรรลु
จรณธรรม จะพึ่งพ้นจากทุกข์ไป
ไม่ได้ อาตมภาพย่อมสำคัญว่าเวท
ทั้งหลาย ย่อมไม่มีผล จรณธรรม
อันมีความสำรวมเท่านั้นเป็นความ-
จริง.

^๑ ส. ช. ทุมฺมกฺขรฺฐปา เย เม.

^๒ น. กเรถ.

^๓ น. ปมฺฤเจ.

ศ.ฉลวย มะกรสาร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๖๕. นแหเวหา อผลา ภวนุติ
 สสัยัม จรณญเเวว สจจัม
 กิตติตญจ ปปุโปติ อธิจจ เวเท
 สนตตี ปุณตตี^๑ จรณน ทนุโต.
๖๕. เวททั้งหลาย จะไม่มีผลก็หาไม่ได้
 จรณธรรมอันมีความสำราญนั้นแล
 เป็นความจริง แต่บุคคลเรียนเวท
 ทั้งหลายแล้ว ย่อมได้รับเกียรติคุณ
 ท่านผู้ฝึกฝนตนด้วยจรณธรรมแล้ว
 ย่อมบรรลुकความสงบ.
๖๖. ภจจา มาตา ปิตา พนุฑุ^๒
 เยน ชาโต สุเวยว^๓ โส
 อุททาลโก อหัง โภโต
 โสตุถียกุลวัสโต.^๔
๖๖. บุตรที่เกิดจากมารดาบิดา และ
 เผ่าพันธุ์ ซึ่งบุตรจะต้องเลี้ยงดู
 อาตมภาพเป็นคน ๆ นั้นแหละ มี
 ชื่อว่า อุททาลกะ เป็นเชื้อสายของ
 วงศ์สกุลโสตุถียะ แห่งท่านผู้เจริญ.
๖๗. กถัง โภ พุราหุมนโณ โหติ
 กถัง ภวติ เกวลี
 กถญจ ปรีนิพพานัง
 ธมฺมฏโจ กิณฺติ วุจฺจติ.
๖๗. ท่านผู้เจริญ บุคคลเป็นพราหมณ์
 ได้อย่างไร เป็นพราหมณ์อย่าง
 สิ้นเชิงได้อย่างไร การดับโดยไม่มี
 อะไรเหลือมีได้อย่างไร ผู้ตั้งอยู่ใน
 ในธรรม บัณฑิตเรียกว่ากระไร.
๖๘. นิรั กตุวา อคฺคิมาทาย พุราหุมนโณ
 อาโปสิญจัม ยชัง อสุเสติ ยุปิ
 เอวญฺจโร พุราหุมนโณ โหติ เขมิ
 ธมฺเม จิตฺเต เตน อมาปยีสฺสุ.
๖๘. บุคคลผู้เป็นพราหมณ์ ต้องบูชาไฟ
 เนื่องนิตย์ ต้องรดน้ำ เมื่อจะบูชา
 ยัญญ์ ต้องยกเสายัญญ์ บุคคลผู้กระทำ
 อย่างนี้ จึงจะเป็นพราหมณ์ ผู้มี

^๑ ฉ. ปุณตตี.

^๒ ฉ. พนุฑุ.

^๓ ฉ. สเวว.

^๔ ฉ. โสตุถียกุลวัสโต.

ศ.ฉฉวย มะกรสาร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อฉฉวยเป็นพุทธบูชา

- ความเกษม ด้วยเหตุนั้น ชนทั้ง-
หลายจึงได้พากันสรรเสริญเขาว่า
เป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม.
๖๙. น สุทธิ เสงจนตติ
นาปี เกวลี พุราหุมนโณ
น^๑ เจว ขนฺติ โสรจฺจํ
นาปี โส ปรินิพฺพุโต.
๖๙. ความสะอาดหมดจด จะมีได้ด้วย
การรดน้ำ ก็หาไม่ได้ จะเป็น
พราหมณ์อย่างสิ้นเชิง ด้วยการ
รดน้ำ ก็หาไม่ได้ ขันติและโสรัจจะ
ย่อมมีไม่ได้ ทั้งบุคคลนั้น จะเป็น
ผู้ดับสนิทด้วยการดับกิเลสก็หาไม่ได้.
๗๐. กถํ โภ^๒ พุราหุมนโณ โหติ
กถํ ภวติ เกวลี
ภคณฺจ ปรินิพฺพวนํ
ธมฺมฏฺโจะ กิณฺติ วุจฺจติ.
๗๐. ท่านผู้เจริญ บุคคลเป็นพราหมณ์
ได้อย่างไร และเป็นพราหมณ์
อย่างสิ้นเชิงได้อย่างไร ความดับ-
สนิทจะมีได้อย่างไร ผู้ที่ตั้งอยู่ใน
ธรรม บัณฑิตเรียกว่า กระจะไร.
๗๑. อเขตฺตพฺนฺธ^๓ อมโม นิราโส
นิลฺโลภปาโป ภวโลกิโน
เอวํกุโร พุราหุมนโณ โหติ เขมิ
ธมฺเม จิตฺเต เณ อมาปยีสฺสุ.
๗๑. บุคคลผู้มีไร่นา ไม่มีพวกพ้อง ไม่มี
ความยึดถือว่าเป็นของเรา ไม่มี
ความหวัง ไม่มีบาปคือความโลภ
สิ้นความละโมภในภพแล้ว ผู้กระทำ

^๑ น. น ขนฺติ นาปี โสรจฺจํ.

^๒ น. โส.

^๓ น. เขตฺตพฺนฺธ.

อย่างนี้ ชื่อว่าเป็นพราหมณ์
ผู้เกษม เพราะเหตุนั้น ชนทั้งหลาย
จึงได้พากันสรรเสริญเขาว่า ผู้ตั้ง
อยู่ในธรรม.

๗๒. ขตุติยา พุราหุมนา เวสุสา
สุทฺทา จณฺทาลปุกฺกุสา
สพฺเพว โสฺรตา ทนฺดา
สพฺเพว ปรีนฺนิพฺพตา
สพฺเพสํ สีตฺติฏฺฏตาณํ
อตุถิ เสยฺโยถ^๑ ปาปิโย.

๗๒. กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ สุทร
คนจันทาล คนเทขยะทั้งปวง เป็น
ผู้สงบเสงี่ยมฝึกฝนตนแล้ว ทุกคน
ล้วนดับสนิท (ปรีนิพพาน) เมื่อ
ทุกคนเป็นผู้เย็นแล้ว จะยังมีคนดี
คนเลวอยู่หรือ.

๗๓. ขตุติยา พุราหุมนา เวสุสา
สุทฺทา จณฺทาลปุกฺกุสา
สพฺเพว โสฺรตา ทนฺดา
สพฺเพว ปรีนฺนิพฺพตา
สพฺเพสํ สีตฺติฏฺฏตาณํ
นตุถิ เสยฺโยถ^๑ ปาปิโย.

๗๓. กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ สุทร
คนจันทาล คนเทขยะทั้งปวง เป็น
ผู้สงบเสงี่ยมฝึกฝนตนแล้ว ทุกคน
ล้วนดับสนิท (ปรีนิพพาน) เมื่อ
ทุกคนเป็นผู้เย็นแล้ว ย่อมไม่มีคนดี
คนเลว.

๗๔. ขตุติยา พุราหุมนา เวสุสา
สุทฺทา จณฺทาลปุกฺกุสา
สพฺเพว โสฺรตา ทนฺดา
สพฺเพว ปรีนฺนิพฺพตา.

๗๔. กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ สุทร
คนจันทาล คนเทขยะทั้งปวงเป็น
ผู้สงบเสงี่ยมฝึกฝนตนแล้ว ทุกคน
ล้วนดับสนิท (ปรีนิพพาน).

^๑ ส. ย. เสยฺโยว.

๗๕. สพฺเพสํ สีตฺถุตานํ
 นตฺถิ เสยฺโยถ^๑ ปาปิโย
 ปสตุถ^๒ จรสิ พุราหฺมณฺณํ
 โสตุถิยาภุสวํสํ.^๓

๗๖. นานารตฺเตหิ วตฺเตหิ
 วิมานํ ภวติ ฉาทิตํ
 น เตสํ ฉายา วตฺถานํ
 โส ราโค อนุปฺชชถ.

๗๗. เอวเมว มนุสฺเสสุ
 ยทา สุขุฉนฺตฺติ มาถนา
 น เตสํ ชาตี ปุจฺจนฺตฺติ
 ธมฺมมณฺเฑาย สุพฺพตา^๓ติ.

อุทฺทาลกชาตกํ จตฺตุถํ.

๗๕. เมื่อทุกคนเป็นผู้เขินแล้ว ย่อมไม่มี
 ทั้งคนดีคนเลว เมื่อเป็นเช่นอย่างนี้
 ท่านชื่อว่าทำลายความเป็นเชื้อสาย
 แห่งตระกูลโสตุถิยะ ประพฤติตน
 เป็นพราหมณ์ ที่เขาสรรเสริญ
 กันอยู่ทำไม.

๗๖. วิมานที่เขาแดดด้วยผ้ามีสีต่างๆกัน
 เงามแห่งผ้าเหล่านั้น ย่อมเป็นสีเดียว
 กันหมด สีที่ย้อมนั้น ย่อมไม่เกิด
 ฉันท.

๗๗. ในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย ฉันทนั้น
 เมื่อใดมาพบวิสุทธิ เมื่อนั้นบุรุษ
 ผู้เป็นบัณฑิต ผู้มีความประพฤติดี
 รู้ทั่วถึงธรรม จะไม่ถามถึงชาติ
 ของมาณพเหล่านั้นเลย^๓.

อุทฺทาลกชาตก ที่ ๔.

^๑ ส. ย. เสยฺโยว.

^๒ ฉ. ปนตฺถ.

^๓ ฉ. โสตุถิยาภุสวํส.

๔. อุททาลกชาตกถาณณา

(๔๘๗)

ขราชีนา ชฎิลา ปงฺกทนฺตาทิ
อิทํ สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต เอกํ
กุกฺกํ ภิกขุํ อารพฺภา กเถสิ.

โส หิ นียยานิกสาสนเน
ปพฺพชิตฺวาปิ จตฺตปจฺจยตฺถาย ติวริํ
กุกฺกวัตถุํ ปุเรติ. อถสฺส อคฺคณํ
ปกาสเนนฺตา ภิกขุ ฐมฺมสภายํ กถํ
สมฺภูจาเปสุ “อาวฺโส อสุโก นาม
ภิกขุ เอวรูป นียยานิกสาสนเน
ปพฺพชิตฺวา กุหนํ นิสฺสาย ชีวิตํ
กปฺเปตี”ติ. สตุถา อาคณฺตฺวา “กาย
นฺตุถ ภิกขเว เอตฺรหิ กถาย
สนฺนินฺสินฺนา”ติ ปุจฺฉิตฺวา “อิมาย
นามา”ติ วุตฺเต “น ภิกขเว
อิทาเนเวส, ปุพฺเพปิ กุกฺโกเยวา”ติ
วตฺวา อตีตํ อหริ.

๔. พรรณนาอุททาลกชาดก

(๔๘๗)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุ
ผู้โกหกรูปหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศนา
ว่า เหล่าชฎิลผู้ครองหนั่งเสื่อมีเล็บครบ-
ครัน มีพื้นมีมูลพื้นจับเขลอะ เป็นต้น.

ความย่อมีว่า ภิกษุผู้โกหกรูปนั้น
แม้บวชแล้วในศาสนาซึ่งประกอบด้วยคุณ
อันช่วยสัตว์ให้ออกไป (จากวัฏทุกข์)
เรียนรู้อะไรเรื่องโกหกไว้ ๓ อย่าง จนเชี่ยวชาญ
เพื่อต้องการปัจจัย ๔ (อาหาร เครื่อง
นุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค). ครั้งนั้น
พวกภิกษุประกาศโทษของภิกษุรูปนั้น
สนทนากันขึ้นในธรรมสภาว่า “ท่าน
ทั้งหลาย ภิกษุชื่อโน้น บวชแล้วใน
ศาสนา ประกอบด้วยคุณอันช่วยสัตว์
ให้ออกไป (จากวัฏทุกข์) อาศัยการ
โกหกเลี้ยงชีวิต”. พระศาสดาเสด็จมา
ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เวลานี้
พวกเธอนั่งสนทนาเรื่องอะไรกัน” พวก
ภิกษุกราบทูลว่า “เรื่องนี้พระเจ้าข้า”
ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลายมิใช่แต่ในบัดนี้

MAM DESIGN & SON

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๘-๖

เท่านั้น แม้ในชาติก่อนภิกษุรูปนั้นก็เป็นผู้โง่ทึบเช่นเดียวกัน” แล้วทรงนำเรื่องอดีตมาตรัสว่า

อดีตเต พาราณสียัม พุรหมทตเต
รชชัม การเนเต โพรสิตโต ปุโรหิตโต
อโหสิ ปณฺหิตโต พยตฺโต โส
เอกทิวสํ อุตฺตยานทิวสํ โคโต เอกํ
อภีรูปกัม คณิกัม ทิสฺวา ปฏิพทฺชจิตฺโต
ตาย สทฺธิ สํวสํ กปฺเปสิ. ส
ตัม ปฏิจฺจ คพฺภัม ลภี คพฺภสฺส
ปฏิลทฺทฐภาวํ ฌตฺวา ตํ ออาห “สามิ
คพฺภโก เม ปติฏฺฐจิตฺโต, ชาตกาเล นามํ
กโรนฺติ อสฺส กิณฺติ นามํ กโรมี”ติ.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติ ณ พระนครพาราณสี พระโพรสิตว์ได้เป็นปุโรหิต (อาจารย์ที่ปรึกษาของพระเจ้าแผ่นดิน) เป็นผู้เฉลียวฉลาดมีปัญญาเฉียบแหลม. วันหนึ่งปุโรหิตนั้นไปยังสถานที่เล่นกีฬาในสวนอุทยาน พบหญิงคนใดคนหนึ่งรูปร่างงดงามมากคนหนึ่ง มีใจรักใคร่ผูกพัน จึงได้อยู่ร่วมกันกับนาง. นางมีครรภ์เพราะอาศัยปุโรหิตนั้น พอรู้ว่าตัวมีครรภ์ จึงพูดกับปุโรหิตนั้นว่า “คุณพี่ ดิฉันตั้งครรภ์แล้วในเวลาเด็กเกิด ฉันเมื่อจะตั้งชื่อ จะตั้งชื่อเด็กนั้น ว่าอย่างไรดี”.

โส “วณฺณทาสียา กุจฺฉิสฺมี
นิพฺพตฺตตฺตา น สกฺกา กุลนํ
กาดนฺ”ติ จินฺเตตฺวา “ภทฺเต อัย
วาทฆาตฺรฺกฺโข อุตฺททาลโก นาม อิช
ปฏิลทฺทตฺตา ‘อุตฺททาลโก’ติสฺส นามํ
กเรยฺยาสี”ติ วตฺวา องฺคุลิมฺหุทิกํ
อทาสี “สเจ ฐิตา โหติ, อิมาย น

ปุโรหิตนั้นคิดว่า “เราไม่สามารถจะตั้งชื่อของตระกูล เพราะเด็กเกิดในห้องของหญิงงามเมือง” จึงพูดว่า “นางผู้เจริญ ต้นไม้ที่ถูกลมพัดนี้ ชื่ออุททาลกะ (ต้นราชพฤกษ์) เธอพึงตั้งชื่อเด็กนั้นว่า ‘อุททาลกะ’ เพราะเธอมีท้องที่ต้นอุททาลกะนี้” แล้วได้ถอดแหวนที่นิ้วมือ

ไปเสยยาสิ, สเจ ปุตโต อถ นั
วยปุตตัม มยหํ ทสเสยยาสิ”ติ. ส
อปรภาเค ตํ ปุตตัม วิชายิตวา
“อุททาลโก” ติสฺส นามํ อกาสิ.

มอบให้ ด้วยสั่งว่า “ถ้าหากเด็กเป็น
ผู้หญิง เธอพึงเลี้ยงดูเด็กนั้น ด้วยมูลค่า
ของแหวนวงนี้ ถ้าเป็นผู้ชาย เวลานั้น
เธอพึงให้บุตรนั้นผู้เติบโตแล้วแก่เรา”.
เวลาต่อมา นางคลอดบุตรชาย ได้ตั้งชื่อ
บุตรชายนั้นว่า “อุททาลกะ (ตัน
ราชพฤษ์)”.
เด็กอุททาลกะนั้น เติบโตแล้ว

โส วยปุตโต มาตรํ ปุจฺฉิ
“อมฺม โโก เม ปิตา”ติ. ปุโรหิต
ตาตา”ติ. “ยถิ เอวํ เวเท
อฺคุณฺณหิสฺสามิ”ติ. มาตุ หตฺถโต
มฺหุทิกณฺจ อจาริยภาคณฺจ กเหตุวา
ตฺกุกสิลฺลํ ฅนฺตฺวา ทิสฺวาปาโมกฺขสฺส
อจาริยสฺส สนฺติเก สิปปิ ฅนฺหนฺโต
เอกํ ตาปสฅณฺํ ทิสฺวา “อิเมสฺ
สนฺติเก วรํ สิปปิ ภาวิสฺสติ, ตํ
อฺคุณฺณหิสฺสามิ”ติ สิปปโลเกน ปพฺพชิตฺวา
เตสํ วตฺตปฏิวตฺตํ กถฺวา “อจาริยา
มํ ตุมฺหากํ ชานนสิปปิ สิฏฺษาเปถา”ติ
อาห. เต อตฺตโน ชานนนิยาเมน ตํ
สิฏฺษาเปสฺสุ. ปณฺจนฺนํ ตาปสสฺตานิ
เอโกปิ เตน อติเรกปณฺโณ นวาโหสิ.
เสวฺว เตสํ ปณฺณาย อฺคุโ.

ถามมารดาว่า “แม่จำ ใครเป็นพ่อของ
ฉัน”. มารดาตอบว่า “ปุโรหิต นะชิ
ลูกรัก”. เด็กอุททาลกะพูดว่า “ถ้า
เช่นนั้นฉันจะเรียนคัมภีร์ไตรเพท” จึงขอ
แหวนจากมือของมารดาและค่าเล่าเรียน
สำหรับให้อาจารย์ แล้วเดินทางไปยัง
พระนครตักศิลา ศึกษาเล่าเรียน
ศิลปศาสตร์ ในสำนักของอาจารย์
ทิสวาปาโมกข์ พบคณะดาบสคณะหนึ่ง
คิดว่า “ในสำนักของดาบสเหล่านี้ คงจะ
มีศิลปศาสตร์อันประเสริฐเป็นแน่ เรา
จะเรียนรู้ศิลปศาสตร์นั้น” จึงบวชเพราะ
อยากได้ศิลปศาสตร์ ช่วยทำวัตรปฏิบัติ
ให้แก่ดาบสเหล่านั้น พูดว่า “ท่านอาจารย์
ครับ ขอท่านโปรดให้ข้าพเจ้าเรียน

อรรณณกถาชาดก มุททกนิคาย ป-ท.๑๘-๖

อถสฺส เต สนฺนิปตฺติวฺวา อจฺริยญฺจฺจฺนํ
 อทฺสฺ. อถ เเน โส อห “มาริสา
 ตุมฺเห นิจฺจํ วนมฺลผลาหฺรธา อรณฺเณ
 วสถ มนุสฺสสปถํ กสฺมา น จจฺฉณา”ติ.
 “มาริส มนุสฺสา นาม มหาทานํ
 ทตฺวา อนุโมทนํ การฺยาเปนฺติ, ฐมฺมกถํ
 กถาเปนฺติ,^๑ ปญฺหํ ปุจฺฉนฺติ, มยํ
 เตน ภเยน ตตฺถ น จจฺฉมา”ติ.
 “มาริสา สเจปิ จกฺกวตฺติราชา
 ภวิสฺสติ, มนํ กเหตุวฺวา กถนํ นาม
 มยฺหํ ภโร, ตุมฺเห มา ภายิตฺถา”ติ
 วตฺวา เตหิ สทฺธิ จาริกํ จรมาโน
 อนุปฺพุเพน พาราณสี ปตฺวา ราชฺยุยานเ
 วสิตฺวา ปุณฺทิวเสเยว สทฺเพหิ สทฺธิ
 ทวารคามา ภิภฺชาย จริ.

ศิลปศาสตร์ที่พวกท่านรู้อ่างเกิด”. พวก
 ดาบสเหล่านั้นจึงให้อุททาลกะนั้น เรียนรู้
 ตามแบบที่ท่านรู้มา. บรรดาดาบสทั้ง
 ๕๐๐ คน แมื่อดาบสคนหนึ่ง มิได้มีปัญญา
 มากยิ่งไปกว่าอุททาลกดาบสนั้นเลย.
 อุททาลกดาบสนั้นเอง เป็นผู้มีความ
 ยอดเยี่ยมกว่าดาบสทั้ง ๕๐๐ คนนั้น.

ต่อมา พวกดาบสเหล่านั้นประชุมกัน ยก
 ตำแหน่งอาจารย์ให้อุททาลกดาบสนั้น.
 คราวนั้น อุททาลกดาบสบอกพวกดาบส
 เหล่านั้นว่า “ท่านผู้นิรทุกข์ ท่านทั้ง-
 หลาย มีผลหมากรากไม้ ในป่าเป็น
 อาหาร อยู่ในป่าเนื่องนิตย์ เพราะ
 เหตุไรพวกท่านจึงไม่ไปยังถิ่นฐานที่มีคน
 อยู่บ้าง”. พวกดาบสตอบว่า “ท่าน
 ผู้นิรทุกข์ ธรรมดาพวกชาวบ้านถวายเป็น
 มหาทานแล้ว ขอบให้ทำอนุโมทนา ให้
 กล่าวธรรมกถา ถาปนปัญหา เพราะ
 ความกล้านั้น พวกเราจึงไม่ยอมไปยัง
 ถิ่นฐานบ้านคนนั้น”. อุททาลกดาบส
 พูดยว่า “ท่านผู้นิรทุกข์ แมหากจักเป็น
 พระเจ้าจักรพรรดิก็ตามที่ การพูด
 โน้มน้าวเอาใจ เป็นภาระของข้าพเจ้า

^๑ ฉ. ภณาเปนฺติ.

พวกท่านอย่าหวั่นวิตกไปเลย” เทียวจาริกไปกับพวกดาบส ๕๐๐ คนนั้น จนลุถึงพระนครพาราณสีโดยลำดับ พักอาศัยอยู่ในพระราชอุทยาน ในวันรุ่งขึ้นนั้นเอง เทียวเดินภิกขาจาร ที่หมู่บ้านใกล้ประตูเมืองพร้อมด้วยดาบสทั้งปวง.

มนุสฺสา มหาทานํ อทฺสุ. ดาปสา ปุณฺทิวเส นครํ ปวิสิสฺสุ. มนุสฺสา มหาทานํ อทฺสุ. อุทฺทลภดาปโส อนุโมทนํ กโรติ, มงฺคลํ วทติ, ปญฺหํ วิสขุเชติ. มนุสฺสา ปสฺสีทิตฺวา พหู ปจฺจเย อทฺสุ. สกลนาครา “ปณฺฑิตโต คณฺสตุถา ฐมฺมิกดาปโส อากโต”ติ รณฺโวย กถยีสฺสุ. ราชา “กุหิ วสตี”ติ ปุจฺฉิตฺวา “อุยฺยานะ”ติ สุตฺวา “สาธุ อชฺช เนสํ ทสฺสนาย คมิสฺสามิ”ติ อาห. เอโกปิ ปุริโส คนฺตุวา “ราชา กิร โว ปสฺสิตุํ อากจฺฉตี”ติ อุทฺทลภสฺส กเถสิ. โส อีสึคณฺโณ อามนฺเตตฺวา “มาริสา กิร ราชา อากมิสฺสตี, อีสฺสโร นาม เอกทิวสํ อาราเชตฺวา ยาวชีวํ อลํ โหตี”ติ. “กี ปน กาทพฺพํ อัจริยา”ติ.

พวกชาวบ้านต่างพากันถวายมหาทาน เป็นอันมาก. ในวันรุ่งขึ้นดาบสทั้งหลาย เข้าไปยังพระนคร. ประชาชนได้ถวายทานเป็นอันมาก. อุททลภดาบสกระทำ อนุโมทนา (แสดงความยินดี) กล่าวมงคล (สิ่งที่น่ามาซึ่งความสุขความเจริญ) ตอบ ปัญหา. ประชาชนพากันเลื่อมใส ได้ถวายปัจจัยเป็นอันมาก. ชาวเมืองทั้งสิ้น กราบทูลพระราชาวา “ดาบสผู้ทรงธรรม เป็นบัณฑิตเป็นครูของคณะมาถึงแล้ว”. พระราชาตรัสถามว่า “ดาบสนั้นพักอยู่ที่ไหน” ทรงสดับว่า “ในพระอุทยาน” จึงตรัสว่า “ดีละ วันนี้ เราจะไปพบดาบสเหล่านั้น”. บุรุษคนหนึ่งไปบอก อุททลภดาบสว่า “ข่าวว่าพระราชาวาจะเสด็จมาพบท่าน”. อุททลภดาบสนั้น จึงเรียกประชุมหมู่ฤๅษี พูคว่า “ท่านผู้

นिरुทฺถํ ทราบว่าพระราชจักเสด็จ
 มาหา ธรรมดาว่าผู้เป็นใหญ่ทรงพอ
 พระทัย เพียงวันเดียว ก็เป็นการเพียงพอ
 (ซาบซึ้ง)จนตลอดชีวิต”. พวกดาบส
 ถ้ามว่า “ก็พวกเราจะพึงทำอะไรดีเล่า
 ท่านอาจารย์”.

โส เอวมาห “ตุเมหฺสุ เอกจฺเจ
 วคฺคฺคฺลิวตํ จรณฺตุ, เอกจฺเจ อุกฺกฏิกป-
 ปธานมฺนุญฺชณฺตุ, เอกจฺเจ กณฺฏเกสฺสุ
 สยิกา^๑ ภาวนฺตุ, เอกจฺเจ ปณฺจตป-
 ตปณฺตุ, เอกจฺเจ อุทโกโรหณกมฺมํ
 กโรณฺตุ, เอกจฺเจ ตตฺถ มนฺเต
 สขฺขณฺณนฺตุ”ติ. เต ตถา กรีสุ. สยํ
 ปน อฏฺฐ วา ทส วา ปณฺชิตเต
 ปณฺชิตวาทีโน คเหตุวา มโนเร
 อาธารเก รณณียํ โปฏฺฐกํ จเปตฺวา
 อนฺเตवासิกปริวฺโต สุปณฺณตฺเต อาสเน
 นิสิตี. ตสฺมี ขณ ราชา ปุโรหิตํ
 อาทาย มหฺนฺเตน ปริวารเณ อุกฺกฏิก
 คณฺตุวา เต มิจฺฉาตปํ จรณฺเต ทิสฺวา
 “อปายภเยหิ มุตฺตา”ติ ปสฺสิตฺวา
 อุทฺทาลกสฺส สนฺตีกํ คณฺตุวา

อุทฺทาลกดาบสนั้นบอกอย่างนี้ว่า “ใน
 บรรดาพวกท่าน พวกหนึ่งจงประพฤติ
 วัตรเพียงดั่งค่างควา พวกหนึ่งจงประกอบ
 ความเพียรแห่งความเป็นผู้นั่งกระโหย่ง
 พวกหนึ่งจงนอนบนหนาม พวกหนึ่งจง
 บำเพ็ญตบะ ๕ ประการ พวกหนึ่งจง
 ทำการลงอาบน้ำ พวกหนึ่งจงสาธยาย
 มนต์ในที่นั้น”. ดาบสเหล่านั้น กระทำ
 ตามนั้น. ส่วนตัวอุทฺทาลกดาบสเอง พา
 เอาดาบสผู้เป็นบัณฑิตมีปกติพูดจาฉลาด
 ๘ คนบ้าง ๑๐ คนบ้าง ไปวางหนังสือ
 อันน่าอภิมยไ้ไว้บนโต๊ะเขียนหนังสืออัน
 น่ารื่นรมย์ใจ มีลูกศิษย์แวดล้อมนั่งบน
 ที่นั่งที่ปูไว้เรียบร้อยดี. ในขณะที่นั้นพระ
 ราชาทรงพาปุโรหิตเสด็จไป ยังพระ
 อุทฺทยานด้วยข้าราชการบริพารจำนวนมาก

^๑ จ. กณฺฏกาปสฺสยิกา.

ปฏิสนธการี กตฺวา เอกมนฺตํ นิสินฺโน
 ตุมฺภุจมานโส ปุโรหิตเณ สทุธิ
 สลลปนฺโต ปจฺมํ กถมาห

ทอดพระเนตรเห็นดาบสเหล่านั้น กำลัง
 ประพฤติตบะอย่างผิด ๆ กลับทรงเลื่อม
 ใส่ว่า “พวกดาบสเป็นผู้หลุดพ้นจากภัย
 ในอบาย(นรก)” เสด็จไปยังสำนักของ
 อุททาลกดาบส ทรงทำปฏิสนธการแล้ว
 ประทับนั่งที่ข้างหนึ่ง ทรงมีพระทัยยินดี
 เมื่อจะทรงสนทนากับปุโรหิต จึงตรัส
 พระคาถาที่ ๑ ว่า

๖๒. “ขราชีนา ชฎิลา ปงฺกทนฺตา
 ทุมฺภุจขรูปา เย มนฺตํ ชปนฺติ
 กจฺจึ นุ เต มานุสเก จ^๑ โยเค
 อิทํ วิฑู ปริมุตฺตา อปายา”ติ.

๖๒. “เหล่าชฎิลผู้ครองหนังเสือมีเล็บ
 ครบครัน มีพื้นสกปรก มีร่างกาย
 สกปรก เศร้าหมอง ร่ายมนต์อยู่
 เป็นผู้รู้มนต์นี้ ในความเพียรอัน
 เป็นของมนุษย์ จะรอดพ้นจาก
 อบายไปได้ละหรือ”.

ตตฺถ ขราชีนาติ สขุเรหิ
 อชินจฺมเมหิ สมณฺนาคตา. ปงฺกทนฺตาติ
 ทนฺตกฏฺฐสฺส อฆาทเนน มลคฺคหิตทนฺตา.
 ทุมฺภุจขรูปาติ อนนฺตชิตฺกฺขา อมณฺตฺหิต-
 รุปา ลฺลฺลสงฺฆาฏฺฐิธา. มานุสเก จ
 โยเคติ มนุสฺเสหิ กตฺตพฺพวิริเย.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ขราชีนา
 ได้แก่ ดาบสผู้ครองหนังเสือที่มีเล็บครบ-
 ครัน. คำว่า ปงฺกทนฺตา ความว่า
 มีพื้นมีมูลพื้นจับเขลอะ เพราะไม่ได้เคี้ยว
 ไม้สีฟัน (ไม้แปรงฟัน). คำว่า ทุมฺภุจ-
 รุปา ความว่า มีอินทรีย์ทุกส่วน ไม่เคย
 ได้ล้างเลย มีรูปร่างหน้าตามอมแมม

^๑ ฉ. จสทโท น ทิสฺสติ.

มีผ้าห่มผ้าห่มเส้าหมอง. คำว่า ใน
ความเพียรอันเป็นของมนุษย์ คือใน
ความเพียรที่มวลมนุษย์พึงกระทำ.

อิทํ วิทฺติ อิทํ ตปฺจรณญจ
มนุสฺสชฺฌานญจ ชานนฺตฺวา. อปายาติ
กจฺจุจि อจฺจริย อิมฺเหจि จตุทฺธิ อปาเยหิ
มุตฺตฺตาติ ปุจฺจติ.

คำว่า เป็นผู้รู้มนต์นี้ ความว่า รู้การ
บำเพ็ญตบะ และการเรียนมนต์นี้. คำว่า
จากอบาย พระราชาตรัสถามว่า ท่าน
อาจารย์ ดาบสจะรอดพ้นจากอบายทั้ง ๔
เหล่านี้ได้ละหรือ.

ตํ สุตฺวา ปุโรหิตฺโต “อํ ราชฺชา
อฏฺฐจาเน ปสนฺโน, ตฺถนฺหิ ภาวิตฺตํ น
วฏฺฐตี”ติ จินฺเตตฺวา ทฺตฺติยํ คาทมาห

ปุโรหิตได้ฟังพระราชดำรัสนั้นแล้ว
คิดว่า “พระราชอาพระองค์นี้ ทรงเลื่อมใส
ในธรรมาอันไม่สมควร การที่เราจะนิ่งเฉย
ไม่สมควรเลย” จึงกราบทูลคาถาที่ ๒
ว่า

๖๓. “ปาปาณิ กมฺมานิ กรเยยฺ” ราช
พหุสฺสุโต เจ น จเรยฺย ฌมฺมํ
สฺสสฺสเวทฺปิ น ตํ ปฏฺิจจ
ทฺกฺกฺชา ปมฺญเจ จรณํ อปฺตฺวา”ติ.

๖๓. “ข้าแต่พระราชฯ ถ้าบุคคลผู้เป็น
พหูสูต ไม่ประพฤติธรรม พึง
กระทำกรรมชั่วทั้งหลายได้ แม้
จะมีเวทตั้งพัน อาศัยแต่ความเป็น
พหูสูตนั้น ยังไม่บรรลุนิพพาน
จะพ้นจากอบายทุกขไปไม่ได้เลย”.

ตตฺถ พหุสฺสุโตติ สเจ มหาราช
อหํ พหุสฺสุโตมฺหิตี ปคฺคณเวทฺปิ พหุสฺสุต

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ผู้เป็น
พหูสูต ความว่า ข้าแต่มหาราช

๑ น. กเรณ.

ทสกุสธรมมํ น จเรยฺย, ตีหิ ทฺวาเรหิ
ปาปาเนว กเรยฺย, ติฏฺฐจฺนตฺตํ โดย
เวทา, สหสฺสเวทาปี สมานา ตํ
พาหุสจฺจํ ปฏิจฺจ อฏฺฐสมายตฺตติสฺสงฺขาตํ
จฺรณํ อปตฺวา อปายทฺกฺขโตนํ น
มฺจเจยฺยยาตี.

ถ้าหากว่า บุคคลแม้จะมีเวทอันเชี่ยวชาญ
ว่า เราเป็นพหูสูต ไม่ประพฤติกุศล
กรรม ๑๐ ก็จะมีฟังกระทำความชั่วด้วย
ทวารทั้ง ๓ รั่วไป อย่างว่าแต่ (มีเพียง)
ไตรเพท บุคคลแม้จะมีเวทตั้งพัน อาศัย
แต่ความเป็นพหูสูตนั้น ยังไม่บรรลु
จรรยากรรม กล่าวคือสมาบัติ ๘ ก็จะมีพ้น
ไปจากทุกขในอบายไม่ได้เลย.

ตสฺส ตํ วจฺนํ สุตฺวา อุทฺทาลโก
จินฺเตสิ “ราชา ยถา วา ตถา วา
อิสิคณฺสสฺส ปสฺสีหิ, อโย ปน พุราหฺมโณ
จฺรณตํ โคณํ ทณฺฑเนน ปหฺรติ
วทฺถุคฺคิตฺตํ กจฺวรํ ชิปฺปติ, กเถสฺสามิ
เตน สทฺธิณฺ”ติ กเถนฺโต ตติยํ
คาถมาห

อุททาลกดาบส ฟังคำของปุโรหิต
นั้นแล้ว ครุ่นคิดว่า “พระราชาทรง
เลื่อมใสต่ออหุมุฏฺฐะ ตามแต่พระราช
อัยยาศัยอยู่แล้ว แต่พราหมณ์ผู้นี้เอาไม่
ดีโคตัวกำลังจะเดินไปอยู่ ใส่หยากเยื่อลง
ในข้าวที่เขาคัดเอาไว้แล้ว เราจักพูดแก้
กับพราหมณ์นั้น” เมื่อจะกล่าวได้ จึง
กล่าวคาถาที่ ๓ ว่า

๖๔. “สหสฺสเวโทปี น ตํ ปฏิจฺจ
ทฺกฺกฺขา ปมฺญเจ^๑ จฺรณํ อปตฺวา
มณฺเฑยามิ เวทา อผลา ภวานฺติ
สสฺสํมํ จฺรณญฺเววา สจฺจนฺ”ติ.

๖๔. “แม้บุคคลมีเวทตั้งพัน อาศัยแต่
ความเป็นพหูสูตนั้น ถ้ายังไม่
บรรลุจรรยากรรม จะฟังพ้นจาก
ทุกขไปไม่ได้ อาตมภาพย่อมสำคัญ
ว่า เวททั้งหลาย ย่อมไม่มีผล

^๑ ฉ. ปมฺญเจ.

จรณธรรมอันมีความสำรวมเท่านั้น
เป็นความจริง”.

ตตถ อผลาติ ตว วาเท เวทา
จ เสสสิปฺพานิ จ อผลานิ
อาปฺพชฺชุนฺติ, ตานิ กสฺมา อุกฺคณฺหนฺติ,
สิลสํยเมน สทุธิ จรณญฺเวย เอกํ
สจฺจํ อาปฺพชฺชิตฺติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ไม่มีผล**
ความว่า เวททั้งหลายในวาทะของท่าน
หรือศิลปศาสตร์ที่เหลือ ย่อมไม่สัมฤทธิ์
ผลเลย เพราะเหตุไร บุคคลทั้งหลายจึง
เรียนเวท และศิลปศาสตร์เหล่านั้นไว้
จรณธรรมพร้อมทั้งศีลและความสำรวม
ย่อมจะบรรลุถึงความจริงอย่างเอกได้.

ตโต ปุโรหิตโต คาถมาห

ต่อจากนั้น ปุโรหิตกล่าวคาถาว่า

๖๕. “นาเหว เวทา อผลา ภาวนฺติ
สสํยมํ จรณญฺเวย สจฺจํ
กิตฺติญฺจ ปปฺโปติ อธิจฺจ เวเท
สนฺติ ปุณฺณติ^๑ จรณฺน ทนฺโต”ติ.

๖๕. “เวททั้งหลาย จะไม่มีผลก็หาไม่ได้
จรณธรรมอันมีความสำรวมนั้นแล
เป็นความจริง แต่บุคคลเรียนเวท
ทั้งหลายแล้ว ย่อมได้รับเกียรติคุณ
ท่านผู้ฝึกฝนตนด้วยจรณธรรมแล้ว
ย่อมบรรลุความสงบ”.

ตตถ นาเหวาติ นานํ เวทา
อผลาติ วทามิ, อปิจ โข ปน
สสํยมํ จรณํ สจฺจเมว สภาวภูตํ
อุตฺตมํ, เตนฺ หิ สกฺกา ทุกฺขา
มฺจฺจิตฺตุ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **นาเหว**
ความว่า เรามิได้กล่าวว่า เวททั้งหลาย
ไม่มีผล ก็อีกอย่างหนึ่งเล่า จรณธรรม
อันมีความสำรวม อันเป็นความจริง
แน่แท้ เป็นสภาพอันสูงสุด เพราะว่

^๑ จ. ปุณฺณติ.

บุคคลสามารถจะพ้นจากทุกข์ไปได้ ก็ ด้วยจรณธรรมนั้น.

สนฺติ ปุณฺณตีติ สมาปตฺติสงฺขาทေန จรณน ทนฺโต ททยสนฺติกัร^๑ นิพฺพานํ ปาปฺณาตีติ.

คำว่า ย่อมบรรลุนิพพานอันมีความสงบ ความว่า บุคคลผู้ฝึกฝนตนด้วยจรณธรรม กล่าวคือสมาบัติ (การเข้าฌาน) ย่อมบรรลุนิพพานอันทำความสงบใจ.

ตํ สุตฺวา อุทฺทาลโก “น สกฺกา อิมินา สทฺธิ ปฏฺิปกฺขวเสน วาทิตฺ, ปุตฺเตน^๒ วุตฺเต สินฺหํ อกโรนฺโต นาม นตฺถิ, ปุตฺตภาวมสฺส กถสฺสามิ”ติ จินฺตเตตฺวา ปณฺจมี คากมมาห

อุททาลกดาบสฟังคำนั้นแล้ว คิดว่า “เราไม่สามารถจะโต้ตอบด้วยอำนาจแห่งการเป็นฝ่ายตรงข้ามกับพราหมณ์ปุโรหิตนี้ได้ เมื่อเราพูดจาวางตัวเป็นลูก ชื่อว่า บุคคลจะไม่ทำความรักใคร่ไม่มีเลย เราจะพูดจาว่าเราเป็นลูกชายแก่พราหมณ์-ปุโรหิตนั้น” แล้วกล่าวคาถาที่ ๕ ว่า

๖๖. “ภจฺจา มาตา ปิตา พนฺธุ^๓
เยน ชาโต สุเขว^๔ โส
อุทฺทาลโก อหํ โภโต
โสศฺถียกุลวสโต”ติ.^๕

๖๖. “บุตรที่เกิดจากมารดาบิดา และเผ่าพันธุ์ ซึ่งบุตรจะต้องเลี้ยงดูอาตมภาพเป็นคน ๆ นั้นแหละ มีชื่อว่า อุททาลกะ เป็นเชื้อสายของวงศ์สกุลโสศถียะแห่งท่านผู้เจริญ”.

^๑ น. ภยสนฺติกัร. ^๒ น. จาคุ ปุตฺโต ตวาทนฺติ วุตฺเต.

^๓ น. พนฺธุ. ^๔ น. สเขว.

^๕ น. โสศฺถียกุลวสโต.

ตตถ ภจจาติ มาตา จ ปิตา
 จ เสสพนุฏ จ ภริตพุพา นาม
 เยน ปน ชาโต, โสเยว โส โหติ,
 อตตยาเยว หิ อตตโน ชายติ, อหมุปี
 ตยา อุททาลกรุกขมุเล ชนิตโต, ตยา
 วุตตเมว นามิ กตัง, อุททาลโก อหัง
 โภติ.

โส “เอกังเสน อุททาลโก ตวนุ”ติ
 วุตเต “อามา”ติ วตวา “มยา เต
 มาตุ สญญาณัน ทินัน, ตัง กุหิณุ”ติ
 “อิทัง พุราหุณนา”ติ มุททิกัง ตสฺส
 หตเต จเปสิ. พุราหุณโน มุททิกัง
 สญชานิตวา นิจฺจเยน^๑ “ตวํ
 พุราหุณโน พุราหุณนธมฺเม ปชานาสี”ติ
 วตวา พุราหุณนธมฺมํ ปุจฺจนโต ฉฏฺฐัง
 คาถมาห

๖๗. “กถัง โภ พุราหุณโน โหติ
 กถัง ภวติ เกวลี

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า บุตร
 จะต้องเลี้ยงดู ความว่า บุตรที่เกิดจาก
 มารดาบิดาและเผ่าพันธุ์ ซึ่งบุตรจะต้อง
 เลี้ยงดู อาตมภาพก็เป็นคน ๆ นั้นแหละ
 เพราะว่าตนของตนนั้นเองย่อมเกิด ท่าน
 ผู้ให้กำเนิดอาตมภาพที่โคนต้นอุททาลกะ
 (ราชพฤกษ์) ท่านตั้งชื่อที่ท่านเรียกนั่นเอง
 อาตมภาพจึงมีชื่อว่าอุททาลกะ ท่าน
 ผู้เจริญ.

เมื่อพราหมณ์ปุโรหิต พุดเน้นว่า
 “ท่านคืออุททาลกะแน่หรือ” อุททาลก-
 ดาบสนั้นตอบว่า “ถูกแล้ว” เมื่อปุโรหิต
 ถามอีกว่า “เราให้สิ่งที่เป็นเครื่องเตือน
 ความจำแก่มารดาของท่านไว้ สิ่งนั้นอยู่ที่ไหน”
 ตอบว่า “นี่พราหมณ์” วาง
 แหวนไว้ที่มือของปุโรหิตนั้น. พราหมณ์
 จำแหวนได้ กล่าวด้วยการตั้งใจแน่วแน่
 ว่า “ท่านเป็นพราหมณ์ ย่อมรู้กระจำง
 ซึ่งธรรมของพราหมณ์” เมื่อจะถามธรรม
 ของพราหมณ์ จึงกล่าวคาถาที่ ๖ ว่า

๖๗. “ท่านผู้เจริญบุคคลเป็นพราหมณ์ได้
 อย่างไร เป็นพราหมณ์ได้อย่างไร

^๑ น. นิจฺจเยน.

กถญจ ปรินิพพานัง
ธมฺมฏฺโฆ กิณฺติ วุจฺจตี”ติ.

สิ้นเชิงได้อย่างไร การดับโดยไม่มี
อะไรเหลือ มีได้อย่างไร ผู้ตั้งอยู่ใน
ในธรรม บัณฑิตเรียกว่า ภาวะไร”.

อุททาลโก ตสฺส อัจฺฉิขฺนฺโต
สตุตฺตมํ คาถมาห

อุททาลกตาบส เมื่อจะบอกแก่
ปุโรหิตนั้น กล่าวคาถาที่ ๗ ว่า

๖๘. “นิรํ กตฺวา อคฺคิมาทาย พุราหฺมโณ
อาโปสิณฺจํ ยชํ อสุเสติ ยูปํ
เอวํกุโร พุราหฺมโณ โหติ เขมิ
ธมฺเม จิตฺ เตน อมาปียิสฺสุ”ติ.

๖๘. “บุคคลผู้เป็นพราหมณ์ ต้องบูชา
ไฟเนื่องนิตย ต้องรดน้ำ เมื่อจะ
บูชาสัตว ต้องยกเสายัตว บุคคล
ผู้กระทำอย่างนี้ จึงจะเป็นพราหมณ์
ผู้มีความเกษม ด้วยเหตุนี้ชนทั้ง
หลาย จึงได้พากันสรรเสริญเขา
ว่า เป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม”.

ตตฺถ นีรํ กตฺวา อคฺคิมาทายาติ
นิรนฺตรํ กตฺวา อคฺคิ กตฺวา^๑
ปริจฺจตี. อาโปสิณฺจํ ยชํ อสุเสติ
ยูปนฺติ อภิเสกกมฺมํ กโรนฺโต
สมฺมาปาสํ วา วาขเปยฺยํ วา
นิรคฺคหํ วา ยชฺนฺโต สฺวณฺณญูปํ
อสุสาเปตี. เขมิตี เขมปฺปตฺโต.
อมาปียิสฺสุตี เตเนว จ การเณน ธมฺเม
จิตฺ เตน อมาปียิสฺสุ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **บูชา**
ไฟเนื่องนิตย ความว่า บุคคลผู้เป็น
พราหมณ์ ทำการบำเรอไฟตลอดกาล
เนื่องนิตย. คำว่า **ต้องรดน้ำ** เมื่อจะ
บูชาสัตว ต้องยกเสายัตว ความว่า บุคคล
ผู้เป็นพราหมณ์ เมื่อจะทำการอภิเชก
บูชาสัตว ชื่อสัมมาปาสะ วาขเปยยะ
หรือนิรคคหะ ต้องยกเสายัตวทองขึ้น.
คำว่า **ผู้มีความเกษม** ได้แก่ ผู้ถึงความ-

^๑ ฉ. กเหตุวา.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๘-๖

เกษม. คำว่า **พากันสรรเสริญ** ความว่า ด้วยเหตุนี้ **ชนทั้งหลายจึงพากันสรรเสริญ** เขาว่าเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม.

ตํ สุตฺวา ปุโรหิตโต เตน กถิตํ
พฺรหฺมณฺธมฺมํ ครหฺนโต อฏฺฐมํ
คถามาห

ปุโรหิตฟังคำนั้นแล้ว เมื่อจะติเตียน
ธรรมของพราหมณ์ ที่อุททาลกดาบสนั้น
กล่าวแล้ว จึงกล่าวคาถาที่ ๘ ว่า

๖๕. “น สฺสุทฺธิ เสงฺนเนนฺตฺติ
นาปี เกวลี พฺรหฺมโณ
น^๑ เจว ขนฺตี โสฺรจฺจํ
นาปี โส ปฺริณิพฺพุโต”ติ.

๖๕. “ความสะอาดหมดจด จะมีได้ด้วยการ
รดน้ำ ก็หาไม่ได้ จะเป็น
พราหมณ์อย่างสิ้นเชิง ด้วยการ
รดน้ำ ก็หาไม่ได้ ขันติและโสรัจจะ
ย่อมมีไม่ได้ทั้งบุคคลนั้น จะเป็น
ผู้ดับสนิทด้วยการดับกิเลส ก็หา
ไม่ได้”.

ตตฺถ เสงฺนนาตี เตน วุตฺเตสุ
พฺรหฺมณฺธมฺเมสุ เอกํ ทสฺเสตฺวา
สพฺพํ ปฏฺิกฺขิปตี. อิทํ วุตฺตํ โหตี
อคฺคิสฺส ปฺริจรเณน วา อุกฺทเสงฺน
วา ปสฺสุมาตยญฺเณน วา สฺสุทฺธิ นาม
นตฺติ, นาปี เอตฺตเกน พฺรหฺมโณ
เกวลปฺริปฺถโน โหตี, น อธิวสนขนฺตี,
น สีสฺโสฺรจฺจํ, นาปี กิเลสปฺริณิพฺพานเนน

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ด้วย
การรดน้ำ** ความว่า ปุโรหิตแสดงธรรม
ข้อหนึ่งในบรรดาธรรมของพราหมณ์ ที่
อุททาลกดาบสนั้นกล่าวแล้ว ย่อมคัดค้าน
ธรรมของพราหมณ์ทั้งหมด. มีคำอธิบาย
ว่า ธรรมดาคำว่า ความสะอาดหมดจด
มิได้มีด้วยการบำเรอไฟ ด้วยการรดน้ำ
หรือด้วยการฆ่าสัตว์บูชาญญ บุคคลจะ

^๑ ฉ. น ขนตี นาปี โสรัจจ.

ปริณีพุกุโต นาม โหตีติ.

เป็นพราหมณ์อย่างบริบูรณ์สิ้นเชิงด้วย
ธรรมเพียงเท่านี้ก็หาไม่ได้เลย ชั้นดีคือ
ความอดกลั้นก็มีไม่ได้ ศิลและความ
สงบเสงี่ยมก็มีไม่ได้ จะชื่อว่าเป็นผู้ดับสนิท
ด้วยการดับกิเลสก็หาไม่ได้.

ตโต นั อุตทาลโก “ยทิ เอว
พurahมโณ น โหติ, อถ กถ
โหตี”ติ ปุจฺจนุโต นวม คาถมาห

ต่อจากนั้น อุททาลกดาบส เมื่อ
ถามปุโรหิตนั้นว่า “ถ้าอย่างนี้ไม่เป็น
พราหมณ์ เมื่อเป็นอย่างนั้น บุคคลจะ
เป็นพราหมณ์ได้อย่างไร” จึงกล่าวคาถา
ที่ ๙ ว่า

๗๐. “กถั โม^๑ พุราหฺมโณ โหติ
กถั ภวติ เกวลี
กถณฺจ ปริณีพฺพานั
ธมฺมุจฺโจ กิณฺติ วุจฺจตี”ติ.

๗๐. “ท่านผู้เจริญ บุคคลเป็นพราหมณ์
ได้อย่างไร และเป็นพราหมณ์
อย่างสิ้นเชิงได้อย่างไร ความดับ
สนิทจะมีได้อย่างไร ผู้ที่ตั้งอยู่ใน
ธรรม บัณฑิตเรียกว่า กระไร”.

ปุโรหิตโตปิสฺส กถณฺโต อิตริ
คาถมาห

ฝ่ายปุโรหิต เมื่อจะกล่าวแก่
อุททาลกดาบสนั้น จึงกล่าวคาถาอีก
คาถาหนึ่งว่า

๗๑. “อกฺเขตฺตพฺนุ^๒ อมโม นีราโส
นิลฺโลภปาโป ภวโลกีนิ

๗๑. “บุคคลผู้มีไร่นา ไม่มีพวกพ้อง ไม่มี
ความยึดถือว่าเป็นของเรา ไม่มี

^๑ น. โส.

^๒ น. อกฺเขตฺตพฺนุ.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย บ-ท.๑๕-๖

เอวุงฺกโร พุราหฺมโณ โหติ เขมิ
ธฺมฺเม จิตฺ เตน อมาปยีสฺสูติ.

ตตฺถ อกฺเขตฺตพฺนฺชฺฐติ อเขตฺโต
อพฺนฺชฺฐ เขตฺตวตฺตูกามนิกมฺปรึคฺคเหณ
เจว ฅาติพฺนฺชฺฐมิตฺตพฺนฺชฺฐวสฺหายพฺนฺชฺฐ-
วสิปฺปพฺนฺชฺฐปรึคฺคเหณ^๑ จ รหิโต.

อมฺโมติ สตฺตสฺงฺขารสฺสุ ตณฺหาภิฏฺฐิ-
มฺมายนา รหิโต. นีราสฺสติ ลากฺขณ-
ปฺปุตฺตชรีวิตาสาย รหิโต. นิลฺโลภปาโปติ
ปาปโลเภณ วิสมโลเภณ รหิโต.
ภวโลภชชีเณติ ชีณภวราโค.

ความหวัง ไม่มีบาป คือความโลภ
สิ้นความละโมภในภพแล้ว ผู้กระทำ
อย่างนี้ ชื่อว่าเป็นพราหมณ์ผู้
เกษม เพราะเหตุนั้น ชนทั้งหลาย
จึงได้พากันสรรเสริญเขาว่า ผู้ตั้ง
อยู่ในธรรม”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า บุคคล
ผู้ไม่มีไร่นา ไม่มีพวกพ้อง มีความว่า
บุคคลผู้ไม่มีไร่นา ไม่มีพวกพ้อง คือเป็น
ผู้ปราศจากการครอบครองไร่นา ที่ดิน
บ้านและนิกม และเป็นผู้ปราศจากการ
คบหาสมาคมกับพวกพ้องคือญาติ พวก-
พ้องคือมิตรพวกพ้องคือสหาย พวกพ้อง
คือศิลาปวริทยา.

คำว่า ไม่มีความยึดถือว่าเป็นของเรา ได้แก่
เป็นผู้เว้นจากการยึดถือด้วยอำนาจตั้งนหา
และทิวฐีว่าเป็นของเราในสัตว์และสังขาร
ทั้งหลาย. คำว่า ไม่มีความหวัง ได้แก่
เป็นผู้เว้นจากความหวังในลาภทรัพย์บุตร
และชีวิต. คำว่า ไม่มีบาปคือความโลภ
ได้แก่ เป็นผู้เว้นจากบาป คือความโลภ

^๑ ฉ. ฅาติพฺนฺชฺฐโคตฺตพฺนฺชฺฐมิตฺต...

คือความโลภอันไม่สม่ำเสมอ. คำว่า
สิ้นความละโมภในภพ ได้แก่ เป็นผู้สิ้น
ความอยากในภพ (สิ้นภวตัณหา).

ตโต อุททาลโก คาถมาห

ต่อจากนั้น อุททาลกดาบสกล่าว
คาถาว่า

๗๒. “ขตติยา พุราหุมนา เวสุสา
 สุทฺทา จณฺทาลปุกฺกุสา
 สพฺเพว โสฺรตา ทนฺตา
 สพฺเพว ปรีนิพฺพตา
 สพฺเพสํ สีติภูตानํ
 อตุถิ เสยฺโยถ ปาปิโย”ติ.

๗๒. “กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ คูทร
คนจัณฑาล คนเทชยะทั้งปวง เป็น
ผู้สงบเสงี่ยมฝึกฝนตนแล้ว ทุกคน
ล้วนดับสนิท (ปรีนิพพาน) เมื่อ
ทุกคนเป็นผู้เย็นแล้ว จะยังมีคนดี
คนเลวอยู่หรือ”.

ตตฺถ อตุถิ เสยฺโยว ปาปิโยติ
เอเต ขตติยาทโย สพฺเพ โสฺรจาทีหิ
สมนฺนาคตา โหนฺติ เอวํ ภูตानํ ปน
เอเตสํ อยํ เสยฺโย อयํ ปาปิโยติ
เอวํ หีนุกฺกุจฺจตา อตุถิ, นตุถิติ
ปฺจุจฺจติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ยังมี
คนดี คนเลวอยู่หรือ ความว่า อุททาลก
ดาบสถามว่า คนทั้งปวงมีกษัตริย์เป็นต้น
เหล่านี้ เป็นผู้ประกอบด้วยคุณธรรม มี
ความเป็นผู้สงบเสงี่ยมเป็นต้น ก็เมื่อคน
เหล่านั้นเป็นอย่างนี้ การที่จะ (นับ) ว่า
เป็นคนเลวและคนดีว่า คนนี้เป็นคนดี
คนนี้เป็นคนเลว อย่างนี้ยังจะมีหรือไม่มี.

อถสฺส อรหฺตฺตฺตฺปฺคฺคิตโต ปฏฺจาย
หีนุกฺกุจฺจตา นาม นตุถิติ ทสฺเสตฺถ

ต่อมา เพื่อจะแสดงว่า จำเดิมแต่
บรรลุประอรหัตแล้ว ชื่อว่าความเป็น

7
อรรถกถาชาดก มุททกนิกาย บ-ท.๑๘-๗

พราหมณ์เฒ่า คากวมหา

คนเลวและคนดี ย่อมไม่มี พราหมณ์จึง
กล่าวคาถา แก่อุททาลกดาบสนั้นว่า

๗๓. “ขตติยา พราหมณา เวสุสา
 สุทฺธา จณฺฑาลปุกฺกุสา
สพฺเพว โสรตา ทนฺดา
 สพฺเพว ปรีนิพฺพตา
สพฺเพสํ สีตฺถุตานํ
 นตฺถิ เสยฺโยถ ปาปิโย”ติ.

๗๓. “กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร
คนจันทาล คนเทษยะ ทั้งปวงเป็น
ผู้สงบเสงี่ยมฝึกฝนตนแล้ว ทุกคน
ล้วนดับสันนิท (ปรีนิพพาน) เมื่อ
ทุกคนเป็นผู้เย็นแล้ว ย่อมไม่มีคนดี
คนเลว”.

อถ นํ ครอบฺโต อุทฺทาลโก
คากวมายมาห

ต่อจากนั้น อุททาลกดาบสเมื่อจะ
ตีเตียนปโรหิตนั้น จึงกล่าว ๒ คาถาว่า

๗๔. “ขตติยา พราหมณา เวสุสา
 สุทฺธา จณฺฑาลปุกฺกุสา
สพฺเพว โสรตา ทนฺดา
 สพฺเพว ปรีนิพฺพตา.

๗๔. “กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร
คนจันทาล คนเทษยะ ทั้งปวงเป็น
ผู้สงบเสงี่ยมฝึกฝนตนแล้ว ทุกคน
ล้วนดับสันนิท (ปรีนิพพาน).

๗๕. สพฺเพสํ สีตฺถุตานํ
 นตฺถิ เสยฺโยถ ปาปิโย
ปสฺตถุ^๑ จรสิ พฺราหมณฺณํ
 โสตฺถิตฺยกุลวสฺตนุ”ติ.^๒

๗๕. เมื่อทุกคนเป็นผู้เย็นแล้ว ย่อมไม่มี
คนดีคนเลว เมื่อเป็นอย่างนี้ ท่าน
ชื่อว่าทำลายความเป็นเชื้อสายแห่ง
ตระกูลโสตถิยะ ประพฤติตนเป็น
พราหมณ์ ที่เขาสรรเสริญกันอยู่
ทำไม”.

^๑ ฉ. ปนญฺจํ. เชาวมุปริปี.

^๒ ฉ. โสตฺถิตฺยกุลวสฺต.

ตสฺสตุโถ ยทิ เอเตหิ कुणेहि
สมนฺนาคทานํ วิเสโส นตฺถิ, เอโก
จ วณฺเณว โหติ, เอวํ สนฺเต ตวํ
อุภโต สุชาตภาวํ นาเสนฺโต ปสตุถิ
จรสฺสิ พุราหฺมณฺณํ จณฺฑทาลสโม โหติ,
โสตฺถิตฺยกุลวสฺตํ นาเสสฺสิตฺติ.

ความแห่งคำถาปนนั้นว่า ถ้าหากว่า
ความแปลกกัน แห่งบุคคลทั้งหลาย
ผู้ประกอบด้วยคุณธรรมเหล่านี้ ย่อม
ไม่มี และมีวรรณะอย่างเดียวกัน เมื่อ
เป็นอย่างนี้ ท่านชื่อว่าทำลายความที่เกิด
มาดีทั้งสองฝ่ายให้พินาศ ยังจะประพฤติ
ตนเป็นพราหมณ์ที่เขาสรรเสริญอยู่ ความ
เป็นพราหมณ์จึงเป็นเสมือนคนจันทาล
ท่านทำลายความเป็นเชื้อสายแห่งตระกูล
โสตถิยะ.

อถ นํ ปุโรหิตो อุปมาय
สญฺญาเปนฺโต คาคาทวยมาห

ครั้งนั้น ปุโรหิตเมื่อจะชี้แจงให้
อุททลภกดาบสนั้นเข้าใจ ด้วยข้อเปรียบเทียบ-
เทียบ จึงกล่าว ๒ คาคาว่า

๗๖. “นानารตฺเตหิ วตฺเตหิ
 วิมานํ ภาวติ ฉาทิตํ
 น เตสํ ฉายา วตฺถานํ
 โส ราโค อนุปชฺชถ.

๗๖. “วิมานที่เขาคาดด้วยผ้ามีสีต่าง ๆ
กัน เงามแห่งผ้าเหล่านั้น ย่อมเป็น
สีเดียวกันหมด สีที่ย้อมนั้น ย่อม
ไม่เกิด ฉนฺใด.

๗๗. เอวเมว มนุสฺเสสฺสุ
 ยथा สุขุฉนฺติ มาถนา
 น เตสํ ชาตี ปุจฺฉนฺติ^๑
 ธมฺมมณฺเฑาย สุพุพฺพตา”ติ.

๗๗. ในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย ฉนฺนั้น เมื่อใด
มาณพบริสุทธิ์ เมื่อนั้นบุรุษผู้เป็น
บัณฑิต ผู้มีความประพฤติดี รู้ทั่ว
ถึงธรรม จะไม่ถามถึงชาติของ
มาณพเหล่านั้นเลย”.

^๑ ฉ. เค สชาติ ปมุจฺฉนฺติ.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๘๘-๗

ตตถ วิมานนุติ เคหิ วา
มณฑุทโป วา. ฉายาติ เตสํ วตถานํ
ฉายา, โส นานาวิธ ราโค วิจิตโต
ราโค^๑ น โหติ^๒ สพุพา ฉายา
เอภาวณฺณาว โหนติ.

เอวเมวาทิ มนุสฺเสสฺสุปี เอวเมว เอกจฺเจ
อญฺญาณพฺรหฺมณา อากรณเนว
จตุรณฺเณ สทฺธิ ปญฺญาเปนฺติ “เอสา
อตุถิ”ติ มา คณฺหิ ยทา อริยมคฺเคน
มาณวา สุชฺฌนฺติ ตทา เตหิ ปฏฺวิวิทฺธํ
นิพฺพานธมฺมํ ชาตินฺตฺวา สพุพตา
สีลวฺนโต ปณฺทิตปฺริสา เต สชาติ
ปฺจุฉนฺติ.^๓ นิพฺพานปตฺติโต ปฏฺจาย
หิ ชาติ นาม นีรตฺถกาติ.

อุทฺทาลโก ปน ปจฺจาหริตุํ
อสกฺโกนฺโต อปฺปฏิภาโณว นิสฺสี. อถ
พฺรหฺมโณ ราชานํ อาท “สพุเพ
เอเต มหาราช กุหฺกา สกฺลขมฺพุทฺธิปํ

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า วิมาน
ได้แก่ เรือนหรือมณฑป(เรือนยอด). คำว่า
เงา ได้แก่เงาของผ้าเหล่านั้น สีที่ย้อมนั้น
มีหลายอย่าง จะเป็นสีย้อมอันวิจิตรก็หาไม่
เงาทั้งหมด ย้อมมีสีเดียวกันเท่านั้น.

คำว่า เอวเมว ความว่า แม้ในหมู่มนุษย์
ก็ฉนั้นเหมือนกัน พราหมณ์ผู้ไม่รู้บาง-
พวก ย่อมบัญญัติวาระ ๔ พร้อมกับ
เหตุอันไม่สมควร ท่านอย่ายึดถือว่า
“นี้มีอยู่” เมื่อใด มาณพบริสุทธิด้วย
อริยมรรค เมื่อนั้น บุรุษผู้เป็นบัณฑิตมี
ความประพฤติดีคือมีศีล วัชรธรรมคือ
พระนิพพานที่माणพเหล่านั้นรู้แจ้งตลอด
แล้ว ย่อมไม่ถามชาติของमाणพเหล่านั้น.
เพราะว่าจำเดิมแต่การบรรลุนิพพานแล้ว
ชื่อว่าชาติย่อมไร้ความหมาย.

ส่วนอุททาลกดาบส ไม่สามารถ
จะโต้แย้งได้ จึงนั่งนิ่งหมดปฏิภาณ.
คราวนั้น พราหมณ์กราบทูลพระราชา
ว่า “มหาราชเจ้า ดาบสผู้โกหกทั้งหมด

^๑ ฉ. ราโค น อุเปติ.

^๒ ฉ. วิจิตโต ราโค น โหติติ อิหํ น ทิสฺสติ.

^๓ อี. เตสํ ชาติ เม ปฺจุฉนฺติ.

โกหณฺเณเนว นาเสสฺสนฺติ, อุทฺทาลกํ
 อุปฺปพฺพาเซตฺวา ปุโรหิตํ กโรถฺย เสเส
 อุปฺปพฺพาเซตฺวา ผลกาธุธานี ทตฺวา
 เสวเก กโรถา”ติ. “สาธุ อัจฉริยา”ติ
 ตถา อกาสิ. โส ราชานํ อุปฺปญฺจนฺโต
 ยถากมฺมํ คโต.^๑

เหล่านั้น ย่อมจะทำให้ชาวชมพูทวีป
 ทั้งสิ้นพิณาศ ด้วยการโกหกนั่นเอง ขอ
 พระองค์โปรดให้อุททาลกดาบสลาเพศเสีย
 แล้วทรงตั้งให้เป็นปุโรหิตเถิด และให้พวก
 ดาบสที่เหลือลาเพศแล้ว ประทานโล่และ
 อาวุธให้ แต่งตั้งให้เป็นข้าราชการใน
 พระราชสำนัก”. พระราชาตรัสว่า “ดีละ
 ท่านอาจารย์” แล้วได้ทรงกระทำตามนั้น.
 อุททาลกดาบสนั้น บำรุงพระราชาไป
 ตามยถากกรรม.

สตฺถา อิมํ ธมฺมเทสนํ อหริตฺวา
 “น ภิกฺขเว อิทาเนว ปุพฺเพเปส
 กุหโกเยว”ติ วตฺวา ชาตกํ สโมธาเนสิ
 “ตทา อุทฺทาลโก กุหกภิกฺขุ อโหสิ,
 ราชานํ อานนฺโต, ปุโรหิตํ ปน
 อหเมว”ติ.

พระศาสดา. ครั้นทรงนำพระ
 ธรรมเทศนานี้มา แล้วตรัสว่า “ภิกษุ
 ทั้งหลาย มิใช่แต่ในชาตินี้เท่านั้น แม้ใน
 ชาติก่อน ภิกษุรูปนั้น ก็เป็นผู้โกหก
 หลอกลวงมาแล้วเหมือนกัน” แล้วทรง
 ประชุมชาดกว่า “อุททาลกดาบส ใน
 เวลานั้น กลับชาติมาเกิดเป็นภิกษุผู้โกหก
 หลอกลวง พระราชากลับชาติมาเกิดเป็น
 อานนท์ ส่วนปุโรหิต ได้แก่เราตถาคต
 นั่นเอง” ดังนี้.

อุทฺทาลกษาดกวรรณณา จตฺตถฺตา.

พรรณนาอุทฺทาลกษาดก ที่ ๔ จบ.

^๑ ฉ. เค ราชานํ อุปฺปญฺจนฺตาว ยถากมฺมํ คตา.

๕. ภิสชาตก (๔๘๘)

๗๘. “อสุลั คว รชตัม ชาตรูป
ภริยญจ โส อิธ ลมตัม มนาป
ปุตเตหิ ทาเรหิ สมงฺคิ โหตุ
ภิสานิ เต พุราหมณ โย อหาลิ.

๗๙. มาลญจ โส กาลิกจนฺทนญจ
ธาเรตุ ปุตตสฺส พหู ภวนตุ
กาเมสุ ติพฺพํ กุรุตัม อเปกฺข
ภิสานิ เต พุราหมณ โย อหาลิ.

๘๐. ปหุตฺตญโย ภสิมา ยสฺสสิ
ปุตเต คิหิ ธนิมา สพฺพกาเม
วํ อปฺสฺสํ ชรมาวาสตุ
ภิสานิ เต พุราหมณ โย อหาลิ.

๘๑. โส ขตฺติโย โหตุ ปสฺยหการี
ราชาธิราชา พลวา ยสฺสสิ

๕. ภิสชาตก (๔๘๘)

๗๘. “ข้าแต่พราหมณ์ ผู้ใดลักเหงำบัว
ของท่านไป ขอผู้นั้นจงได้ ม้า
โค เงิน ทอง และภรรยา ที่น่า
พึงใจ จงเป็นผู้พรั่งพร้อมด้วยบุตร
(และ) ภรรยาเป็นจำนวนมาก ใน
โลกนี้เกิด.

๗๙. ข้าแต่พราหมณ์ ผู้ใดลักเหงำบัว
ของท่านไป ขอผู้นั้นจงตัดทรง
ระเบียบดอกไม้ และลูปไล่จันท์
ที่นำมาจากแคว้นกาสิ ให้เขามี
ลูกมาก ๆ จงกระทำการเพ่งเล็ง
อย่างแรงกล้าในกามทั้งหลาย.

๘๐. ข้าแต่พราหมณ์ ผู้ใดลักเหงำบัว
ของท่านไป ขอผู้นั้นเป็นชาวนา
มีข้าวเปลือกมากมาย มียศ จงได้
ลูก มีเหย้าเรือน มีทรัพย์ จงได้
สิ่งที่น่าใคร่ทุกอย่าง จงอย่าได้
เห็นความเสื่อมอยู่ครองเรือน.

๘๑. ข้าแต่พราหมณ์ ผู้ใดลักเหงำบัว
ของท่านไป ขอผู้นั้นจงเป็นกษัตริย์

MAM DESIGN & SON

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โส จาตุรนต์ มหิมาวสาตุ
ภิสานี เต พุราหุมน โย อหาลิ.

ทำการชิงชัยชนะ เป็นราชาธิราช
มีกำลัง รุ่งเรืองด้วยศ ครอบครอง
แผ่นดิน มีมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็น
ขอบเขต.

๘๒. โส พุราหุมน โหตุ อวิตราโค
มุหุตตนภขตตปถสฺ ยุตโต
ปุเชตุ นํ รฏฺจปตี ยสสฺสี
ภิสานี เต พุราหุมน โย อหาลิ.

๘๒. ข้าแต่พราหมณ์ ผู้ใดลักเหง้าบัว
ของท่านไป ขอผู้นั้นจงเป็น
พราหมณ์ผู้ยังไม่สิ้นราคะ มัว
ประกอบแต่ในทาง (ดู) ฤกษ์ยาม
ขอให้ท่าน ผู้เป็นเจ้าของแคว้นแคว้น
(ประเทศ) ผู้มียศ จงบูชาผู้นั้น
ไว้เถิด.

๘๓. อชฌายกั สพุพสมนฺตญจ เวทํ
ตปสฺสินํ มณฺญตุ สพุพโลโก
ปุเชนฺตุ นํ ชานปทา สเมจจ
ภิสานี เต พุราหุมน โย อหาลิ.

๘๓. ข้าแต่พราหมณ์ ผู้ใดลักเหง้าบัว
ของท่านไป ขอให้ชาวโลกทั้งปวง
จงสำคัญผู้นั้นว่า เชี่ยวชาญ รุ่งนดี
ทั้งปวง เรื่องตบะ (และ) ขอให้
ชาวชนบท จงประชุมกันบูชาผู้นั้น
เถิด.

๘๔. จตุสฺสทํ คามวรั สมิทุํ
ทินฺนญฺหิ โส ฤฏฺชตุ วาสเวน
อวิตราโค มรณํ อุเปตุ
ภิสานี เต พุราหุมน โย อหาลิ.

๘๔. ข้าแต่พราหมณ์ ผู้ใดลักเหง้าบัว
ของท่านไป ขอผู้นั้นจงครอบ-
ครอง (เก็บภาษี) บ้านส่วยอันให้
เหตุสมบัติ ๔ ประการ (คือ คน
ข้าวเปลือก ฟืน และน้ำ) อันมั่งคั่ง

- อันท้าวवासวะ พระราชทานแล้ว
จงเป็นผู้มีราคะ เข้าถึงความตาย
เกิด.
๘๕. โส คามณิ โหตุ สหายมชฺฌ
นจุเจหิ คีเตหิ ปโมทมาโน
มา ราชโต พุยสนมลตถ กิจฺจิจิ^๑
ภิสานิ เต พุราหุมน โย อหาสิ.
๘๕. ข้าแต่พราหมณ์ ผู้ใดลักเหง้าบัว
ของท่านไปขอผู้นั้นจึงเป็นนายบ้าน
(ผู้ใหญ่บ้าน-กำนัน) บ้านตั้งอยู่ใน
ท่ามกลางสหาย ด้วยการพ้อ
การขบ อย่าได้รับความเสื่อม
อะไร ๆ แต่พระราชาเลย.
๘๖. ยํ เอกราชา ปจวี วิชิตฺวา
อิตฺถีสหฺสฺसान จเปตุ อคฺคํ
สีมนฺตินินํ ปวรา ภาวตุ
ภิสานิ เต พุราหุมน โย อหาสิ.
๘๖. ข้าแต่พราหมณ์ หญิงใดลักเหง้าบัว
ของท่านไป ขอให้พระราชาผู้เป็น
เอก ทรงชำนะแผ่นดินแล้ว ทรง
สถาปนาหญิงใด เป็นยอดแห่งหญิง
๑๖,๐๐๐ นาง ขอให้หญิงนั้นจึงเป็น
ผู้ประเสริฐกว่าพระสนมทั้งหลาย
เกิด.
๘๗. ๒ ทาสินี หิ सा सपुष्पमाकदानं
गुणुष्येय सार्द्धं อวิกम्पमानา
जरातु लाभेन विकृतमाना
ภิสานि เต พุราหุมน โย^๒ อหาสิ.
๘๗. ข้าแต่พราหมณ์ หญิงใดลักเหง้าบัว
ของท่านไป ขอหญิงนั้นพึงเป็น
ทาสี ไม่หวั่นไหว บริโภคของ
มีรสดี (ในท่ามกลาง) คนทั้งปวง

^๑ น. โส ราชโต พุยสนมลตถ กิจฺจิจิ.

^๒ น. อีสินี.

^๓ น. ฮา.

ที่มาประชุมกัน จงประพฤติ
หลอกลวงเขา ด้วยลามกเกิด.

๘๘. อาวาสโก โหตุ มหาวิหาเร
นวกมมิโก โหตุ กชงฺกลาย^๑
อาโลกสนฺธุรี ทิวสา^๒ กโรตุ
ภิสานี เต พุราหฺมณ โย อหาสี.

๘๘. ข้าแต่พราหมณ์ ผู้ใดลักเหง้าบัว
ของท่านไป ขอผู้นั้นจงเป็น
เจ้าอาวาสในมหาวิหารเกิด จง
เป็นผู้ประกอบนวงกรรม ในเมือง
กชังคละ จงกระทำบาปหน้าต่าง
ตลอดทั้งวันเกิด.

๘๙. โส พชฺฌตุ ปาสสเตหิ จพุภิ
รมา วนา นียฺยตุ ราชธานี
ตุตฺเตหิ โส หนฺนตุ ปาจนฺหิ
ภิสานี เต พุราหฺมณ โย อหาสี.

๘๙. ข้าแต่พราหมณ์ ช้างเชือกใด
ลักเหง้าบัวของท่านไป ขอช้าง
เชือกนั้น จงเป็นผู้ถูกคล้องด้วยบ่วง
ตั้งร้อย ณ ที่ ๖ แห่ง (คือ เท้า ๔
คอบ ๑ สะเอว ๑) จงถูกนำจากป่า
อันนำรีนรมย์สู่ราชธานี จงถูก
ทิ่มแทงด้วยปฏัก (และ) ถูกสับด้วย
ขอเกิด.

๙๐. อลฺกุกมาลี ติปุกฺกณฺณวิฑูโร
ลฺกฺุจฺจโหโต สบฺปมฺขํ อฺเปตุ
สกณฺจ พฑูโร^๓ วิสิขํ จราตุ
ภิสานี เต พุราหฺมณ โย อหาสี.

๙๐. ข้าแต่พราหมณ์ ลิงตัวใดลักเหง้าบัว
ของท่านไป ขอให้ลิงตัวนั้นมีพวง
ดอกไม้สีแดงสวมคอ ถูกเจาะหู
ด้วยติบูก ถูกเชียนด้วยไม้เรียว

^๑ น. กชงฺกลาย.

^๒ น. ทิวส.

^๓ น. สกจฺจพฺนโร.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ม-ท.๑๕-๗

<p>๙๑. โย เว อนนฺทํ นนฺทญฺติ อาห
กาเมว โส ลภตุ ญฺญชตุ จ
อคารมชฌेम มรณํ อูปेतฺตุ
โย วา โภโกโต สจฺจกตฺติ กณฺณจิทฺเว.</p>	<p>๙๑. ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ผู้ใดแล
(แก้ง) กล่าวถึงสิ่งที่ยังไม่ฉิบหาย
ว่าฉิบหายไป หรือผู้ใดสงสัย
คนใดคนหนึ่ง ก็เหมือนกันขอให้
ผู้นั้น จงได้และจงบริโภคกาม
ทั้งหลายทีเดียว และจงเข้าถึง
ความตาย ในท่ามกลางเรื่อนเกิด.</p>
<p>๙๒. ยเทสมานา วิจฺรณฺติ โลก
อิฏฺฐณฺจ กนฺตณฺจ พหุณเมตํ
ปิยํ มนุญฺณํ อิธ^๑ ชีวโลก
กสมฺมา อีสโย นปฺปสฺสณฺติ กาม.</p>	<p>๙๒. สัตว์ทั้งหลาย ต่างเที่ยวแสวงหา
กามใดในโลก กามนั้นน่าใคร่
น่าชอบใจ น่ารัก น่าพอใจ ของ
สัตว์เป็นจำนวนมากในชีวลโลกนี้
เหตุไรเล่า หมู่ฤาษีจึงมิได้สรรเสริญ
กาม.</p>
<p>๙๓. กามेषฺสุ เว หนฺนเร พชฺฌเร จ
กามेषฺสุ ทุกฺขณฺจ ภยณฺจ ชาตํ
กามेषฺสุ ญฺจตฺตริปฺติ ปมตฺตา
ปาปาณิ กมฺมานิ กโรณฺติ โมหา.</p>	<p>๙๓. ดูกรท้าวจอมภูต เพราะกามทั้ง-
หลายนั้นแหละ ผู้ชนย่อมถูกฆ่า
และถูกจองจำ เพราะกามทั้งหลาย
ทุกข์และภัยจึงเกิดขึ้น เพราะกาม</p>

^๑ น. จิธ.

ทั้งหลาย ผุ่ชนจึงพากันประมาท
กระทำการทั้งหลาย อันเลวทราม
ด้วยความหลง.

๙๔. เต ปาปธมฺมา ปสเวตฺวา ปาปํ
กายสฺส เกทา นิรยํ วนฺหติ
อาทีนํวํ กามคฺเณสฺสุ ทิสฺวา
ตสฺมา อีสโย นปฺปลฺสฺสนฺติ กาม.

๙๔. พวกชนเหล่านั้น มีธรรมอันชั่ว
ย่อมประสบความชั่วนั่นเอง ครั้น
กายแตกก็พากันไปนรก เพราะ
เห็นโทษในกามคุณทั้งหลาย เหตุ-
นั้น ฤๅษีทั้งหลายจึงไม่สรรเสริญ
กาม.

๙๕. วีรมฺสฺมาโน อีสโน ภิษานิ
ตีเร คเหตุวาน ฏเล นิเชสี
สฺสุทฺธา อปาปา อีสโย วนฺหติ
เอตานิ เต พุรฺหมจารี ภิษานิ.

๙๕. ข้าแต่ท่านผู้ประพฤติพรตพรหม-
จรรย์ ข้าพเจ้าเมื่อทดลอง (ว่า
ฤๅษีเหล่านี้ น้อมไปในกามหรือ
ไม่) จึงถือเอาแหง้าบัวของพระฤๅษี
ที่ฝั่งน้ำ ไปซ่อนเสียบนบกพระ
ฤๅษีทั้งหลายผุดผ่อง ไม่มีัวหมอง
เลยอยู่ เหง้าบัวเหล่านี้เป็นของท่าน.

๙๖. น เต นฺฎา โน ปน กิพฺเนยฺยา
น พนฺธฺวา โน ปน เต สหายา
กิสฺมี ปรวมภํ^๑ สหสฺสเนตฺต
อิสฺสีหิ ตฺวํ กิพฺลิสฺสึ เทวราช.

๙๖. ดูกรท้าวสหัสสเนตรเทวราช พระ
ฤๅษีทั้งหลายเหล่านั้น มิใช่หนักพื่อน
ของท่าน และก็มิใช่ผู้ที่ท่านจะพึง
เล่นด้วย พระฤๅษีทั้งหลายเหล่านั้น

^๑ ฉ. ฐปคตมก.

- มิใช่พวกพ้องของท่าน มิใช่สหาย
ของท่าน เพราะเหตุอะไรเล่า ท่าน
จึงทำการข่มขู่แล้ว เล่นกับพระ
ฤาษีทั้งหลาย.
๙๗. อาจารย์โย เมสิ ปิตา จ มยหัง ๙๗. ข้าแต่ท่าน ผู้ทรงพรตพรหมจรรย์
เอสา ปติฏฐา ขลิตสุส พุรหุเม ผู้มีปัญญาเพียงดั่งแผ่นดิน ท่าน
เอกาปรารค์ ขม ภูริปณฺณ เป็นอาจารย์ของข้าพเจ้าได้ และ
น ปณฺชิตา โภทฺพลา ภวนฺติ. เป็นบิดาของข้าพเจ้าได้ ของงา
นี่ จงเป็นที่พึ่งของข้าพเจ้า ผู้พลั้ง-
พลาด ขอได้โปรดยกโทษความ
ผิดครั้งหนึ่งเถิด บัณฑิตทั้งหลาย
ย่อมไม่มีความโกรธเป็นกำลัง.
๙๘. สุวาสิตํ อีสินํ เอกรดตํ ๙๘. ข้อที่พวกเรา ได้เห็นท้าววาสวะ
ยํ วาสวํ ภูตปติทุทสาม ผู้เป็นจอมภูต นับเป็นราตรีเอก
สพฺเพว โภนฺโต สุมนา ภวนฺตุ ซึ่งอยู่กันด้วยดี
ยํ พุราหฺมณเณ ปจฺจุปาที กิสานี. ท่านผู้เจริญ ขอทุกคนจงพากัน
ดีใจเถิด เพราะท่านพราหมณ์
ได้เหง้าบัวคืนมาแล้ว.
๙๙. อหฺมฺจ สารีปฺตุโต จ ๙๙. เรา (ตถาคต) สารีบุตร โมคคัล-
โมคฺคฺลฺลาโน จ กสฺสโป ลานะ กัสสปะ อนรุทระ ปุณณะ

อนรุทุโธ ปุณฺณานนุโ^๑
ตทาสฺ สุตต ภาตโร.

และอานนท์ รวมเป็น ๗ พี่น้อง
ในครั้งนั้น.

๑๐๐. ภคินี อุปฺปลวณฺณา จ
ทาสี บุษชุตตรา ตทา
จิตฺโต คหปติ ทาโส
ยกุโข สาดาคีโร ตทา.

๑๐๐. ในครั้งนั้น อุปลวรรณนาเป็น
น้องสาว บุษชุตตราเป็นทาสี
จิตตคฤหบดีเป็นทาส สาดาคีระ
เป็นเทวดา(ยักษ์).

๑๐๑. ปาลีเลโย ตทา นาโค
มรุโ ทเสฏฺจวานโร
กาฬุทายี ตทา สกุโก
เอวํ ธาเรถ ชาตกนฺ^๑ติ.

๑๐๑. ปาลีเลยยกะเป็นช่าง มรุทะเป็น
วานรตัวประเสริฐ กาฬุทายีเป็น
ท้าวสักกะของท่านทั้งหลายจงทรง
ชาดก "ไว้ด้วยประการฉะนี้แล".

ภิสชาดกํ ปญฺจมี.

ภิสชาดก ที่ ๕.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๘-๗

^๑ ฉ. ปุณฺโณ อานนุโ.

๕. ภิสชาตกวางณณา (๔๘๘)

อสุลั ควี่ รขภู์ ชาตรุปนติ อิทั
สตถา เขตวเน วิหระนุโต อุกกณฺจิต-
ภิกขุํ อารพภ กเถสิ.

วตุฏฺ ปน กุสราษชาตเก
อาววิภวิสฺสติ.

ตทา ปน สตถา “สจฺจํ กิร
ตวํ ภิกขุ อุกกณฺจิตสึ”ติ ปุจฺฉติววา
“สจฺจํ ภาณเต”ติ วุตฺเต. “กึ
ปฏิจฺจา”ติ วตุววา “กึเลสํ ภาณเต”ติ
วุตฺเต “ภิกขุ เอวรุเป นียยานิกาสสเน
ปพฺพชิตฺวา กสฺมา กึเลสํ ปฏิจฺจ
อุกกณฺจิตฺสิ, โปราณกปณฺหิตา
อนุปฺปนเน พุทฺเธ พาทิรกปพฺพชฺชํ
ปพฺพชิตฺวา วตุฏฺคามกึเลสกาเม อารพภ
อุปฺปชฺชนกสณฺณํ สปถํ กตุววา
วิหริสฺสุ”ติ วตุววา อติตํ อาหริ

๕. พรรณนาภิสชาตก (๔๘๘)

พระศาสดา เมื่อเสด็จประทับอยู่
ณ พระมหาวิหารเชตวัน ทรงปรารภ
ภิกษุผู้กระสัน ตรัสพระธรรมเทศนา
นี้ว่า ม้า โค เงิน ทอง ดังนี้เป็นต้น.

ก็เนื้อเรื่อง (ปัจจุบัน) จักมีแจ่มแจ้ง
ในกุสราษชาตก.

แต่ว่าครั้งนั้น พระศาสดาตรัสถาม
ท่านว่า “ภิกษุ ได้ยินว่าเธอเป็นผู้กระสัน
(อยากสึก) จริงหรือ” เมื่อภิกษุนั้นรับว่า
“จริงพระเจ้าข้า” จึงตรัสถามว่า “อาศัย
อะไร (เธอจึงเป็นผู้กระสัน)” เมื่อภิกษุ
นั้นกราบทูลว่า “อาศัยกึเลสพระเจ้าข้า”
ตรัสว่า “ภิกษุ เธอบวชในพระศาสนา
อันมีธรรมเป็นเครื่องนำออกจากทุกข์เห็น
ปานนี้ เหตุไร จึงอาศัยกึเลสกระสันอยู่
เล่า พวกเหล่าบัณฑิตในครั้งก่อน เมื่อ
พระพุทฺธเจ้ายังมีได้อุปฺบัติ บวชในลัทธิ
ภายนอก ยังพากันปรารภวตุฏฺคามและ
กึเลสคาม กระทำสัตถุญฺญาที่เป็นตัวก่อให้เกิด
ให้เกิดให้เป็นคำสบถอยู่ได้เลย” แล้วทรง
นำอดีตนิทานมาว่า

MAM DESIGN & SON

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อดีต พาราณสีย์ พุรหมทตเต
 รชชั กานเรนเต โพธิสตุโต อสตีโกฏี-
 วิวาสุส พุราหมณมหาศาลกุลสุส
 ปุตโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ. “มหากณฺจน-
 กุมารโ”ติสุส นามั กรีสฺสุ. อถสุส
 ปทสา วิจรณกาลเ อปโรปี ปุตโต
 ชายิ. “อุปกณฺจนกุมารโ”ติ นามั
 กรีสฺสุ. เอว ปฏฺิปปาฏิยา สตฺต ปุตฺตา
 อหฺเสสุ. สพฺพกณฺิฏจา ปเนกา ธิตา.
 ตสุสา “กณฺจนเทวี”ติ นามั กรีสฺสุ.
 มหากณฺจนกุมารโ วยฺยปฺปุตโต ตกฺกสิลโต
 สพฺพสิปฺปานิ อุกฺคณฺฺหิตฺวา อากฺจฉิ.

อถ นั มาตาปิตโร ชฺรราวาเสน
 พนฺธิตุกามา “อตฺตนา สมานชาติยกุลโต
 เต ทาริกั อานสฺสาม, ชฺรราวาสั
 สณฺจเปหิ”ติ วทิสฺสุ.

“อมฺมตาดา น มยหิ ชฺรราวาเสนตฺโต,
 มยหิ หิ ตโย ภวา อาทิตฺตา วีย
 สปฺปฏฺิภยา พนฺธนาการั วีย ปลิพฺพฐา
 อุกฺการณฺมิ วีย ปรมเชฺคฺจฉา หุตฺวา

ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัต
 เสวยราชสมบัติในพระนครพาราณสี
 พระโพธิสัตว์บังเกิดเป็นบุตรของตระกูล
 พุราหมณ์มหาศาล มีสมบัติ ๘๐ โกฏิ.
 พ่อแม่ชื่อนานนามท่านว่า “มหากัญจน-
 कुमार”. ครั้นเวลาที่บุตรนั้นเดินได้ ก็
 บังเกิดบุตรอีกคนหนึ่ง. พ่อแม่ชื่อนานนาม
 ว่า “อุปกัญจนกุมาร”. โดยลำดับอย่างนี้
 ได้มีบุตรถึง ๗ คน. แต่น้องคนสุดท้าย
 เป็นหญิงคนหนึ่ง. พ่อแม่ชื่อนานนามเธอ
 ว่า “กัญจนเทวี”. มหากัญจนกุมาร
 เจริญวัยแล้ว เรียนศิลปปะทั้งปวง(สำเร็จ)
 มาจากเมืองตักศิลา.

ครั้งนั้นมารดาบิดา มีความประสงค์จะ
 ผูกพันมหากัญจนกุมารนั้น ด้วยการอยู่
 ครองเรือน จึงกล่าวว่า “เราทั้งสองจัก
 นำนางทาริกาจากสกุลที่มีชาติเสมอกัน
 มาให้เจ้า เจ้าจงดำรงการอยู่ครองเรือน
 เกิด”.

มหากัญจนกุมารกล่าวว่า “พ่อแม่เจ้า
 ลูกไม่มีความต้องการการอยู่ครองเรือนเลย
 เพราะภพทั้ง ๓ มีภัยเฉพาะหน้า เหมือน
 ไฟติดทั่ว ๆ ไป เป็นเครื่องจองจำเหมือน

MAM DESIGN & SON

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุฎฐหุติ, มยา สุปิเนนปิ เมถุนธมโม
 น ทิฏฐปุพฺโพ, อญฺเฏ โว ปุตฺตา
 อตฺถิ, เต ชฺรราวาเสน นิมนฺเตธา”ติ
 วตฺวา ปุณฺปุณฺนี ยาจิโตปิ สหยาเย
 เปเสตฺวา เตหิ ยาจิโตปิ น อิจฺฉิ.

อก น สหยา “สมม กิ
 ปน ตฺวํ ปตฺถเนโต กามเม ปริภุชฺชิตฺตํ
 น อิจฺฉสึ”ติ ปุจฺฉิสฺสุ. โส เตสํ
 เนกฺขมฺมชฺชฎาเสยตํ อารโจะสิ. ตํ
 สุตฺวา มาตาปิโตโร เสสฺปุเต นิมนฺเตสฺสุ.
 เตปิ น อิจฺฉิสฺสุ. กณฺจนเทวีปิ น
 อิจฺฉติเยว. อปรภาเค มาตาปิโตโร
 กาลมกัสมฺ. มหากณฺจนปณฺหิโต
 มาตาปิตูนํ กตฺตพฺพกิจฺจํ กตฺวา
 อสึติโกฏฺฐเนน กปณฺทลิตุทฺทกานํ
 มหาทานํ ทตฺวา ฉ ภาตโร ภคินี
 เอกํ ทาสํ เอกํ ทาสี เอกํ สหายกณฺจ
 อาทาย มหาภินิฏฺขมนํ นิฏฺขมิตฺวา
 หิมวนต์ ปาวิสึ.

เรือนจำ เป็นของพึงเกลียดชังอย่างยิ่ง
 เหมือนกับแผ่นดินอันเป็นที่ทิ้งของโสโครก
 ปราภฏแก่ผม ผมไม่เคยไฝฝั้นถึงเมถุน-
 ธรรม บุตรเหล่านี้ของแม่มีอยู่ แม่โปรด
 เชื่อเชิญพวกเขาเหล่านั้นอยู่ครองเรือน
 ต่อไปเถิด” แม้จะถูกอ้อนวอนบ่อย ๆ แม้
 จะถูกมารดาบิดาเหล่านั้น ส่งพวกสหาย
 ไปอ้อนวอนก็ไม่ปรารถนา.

ครั้งนั้น พวกสหายจึงถามเขาว่า
 “สหาย ก็ท่านปรารถนาอะไรเล่า จึงไม่
 อยากจะบริโภคกามคุณ”. มหากณฺจน-
 กุมารนั้น ได้บอกข้อที่ตนมีอริยาศั้ยใน
 การออกบวชแก่สหายเหล่านั้น. มารดา
 บิดาฟังเรื่องนั้นแล้ว ก็เชื่อเชิญพวกบุตร
 ที่เหลือ. แม้บุตรเหล่านั้นต่างก็ไม่ต้องการ.
 ฝ่ายกณฺจนเทวี ก็ไม่ต้องการเหมือนกัน.
 ในกาลต่อมามารดาบิดา ก็ได้ถึงแก่กรรม.
 มหากณฺจนบัณฑิต ครั้นกระทำกิจที่ควร
 ทำให้แก่มารดาบิดาแล้ว ก็ให้มหาทาน
 แก่คนกำพร้า พาเอาน้องชาย ๖ คน
 น้องสาว ทาสชายคนหนึ่ง ทาสหญิง
 คนหนึ่ง และสหายคนหนึ่ง ออกมหา-
 ภินิษกรรมณฺ์เข้าสู่ป่าหิมพานต์.

MAM DESIGN & SON

สร้างค้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เต ตตถ เอกํ ปทุมสรํ นิสฺสาย
 รมณียภูมิภาเค อสฺสมํ กตฺวา ปพฺพชิตฺวา
 วนมฺูลผลาหาเรหิ ยาปยีสฺสุ.

เต อรณฺเฑ ๑ จจนฺตฺวา เอกโธว
 คนฺตฺวา ยตฺเถโก ผลํ วา ปตฺตํ วา
 ปสฺสตี ตตถ อิตฺเรปิ ปกฺโกสิตฺวา
 ทิฏฺฐสฺสุตาทีนึ กเถนฺตฺวา อฺจุจินฺนฺติ.
 กามสฺส กมฺมฏฺจานํ^๑ วีย โหตี. อถ
 อาจริโย มหากณฺจนาปโส จินฺตฺสิ
 “อมฺหากํ อสฺสีโกฏฺฐนํ ฉชฺุเหตุวฺวา
 ปพฺพชิตานํ เอวํ โลลฺลฺปะจารวเสน
 ผลาผลตฺถาย วิจรณํ นาม อปฺปฏิรูปํ,
 อโธ ปฏฺจาย อหเมว ผลาผลํ
 อหริสฺสามิ”ติ. โส อสฺสมํ ปตฺวา
 สพฺุเพปิ เต สายณฺุหสมเย
 สนฺุณีปาเตตฺวา ตมตฺถํ อาโรเจตฺวา
 “ตฺมุเห อีเชว สมณฺุธมฺมํ กโรนฺุโต
 อจฺจถ, อหํ ผลาผลํ อหริสฺสามิ”ติ
 อาห.

คนเหล่านั้น อาศัยสระปทุมแห่งหนึ่งใน
 ป่าหิมพานต์นั้น สร้างอาศรม ณ
 ภูมิภาคนั้นารัณรมย์ แล้วพร้อมกันบวช
 ยังชีวิตให้เป็นไปด้วยอาหารที่เกิดจากเหง้า
 และผลไม้ในป่า.

คนเหล่านั้น เมื่อไปสู่อป่า ก็ไป
 พร้อมกัน คนหนึ่งพบผลไม้หรือใบไม้ ณ
 สถานที่ใด ก็เรียกคนอื่น ๆ ไป ณ ที่นั้น
 คุยกันถึงเรื่องที่ได้เห็นและได้ยินเป็นต้น
 เลือกเก็บ (ผลไม้หรือใบไม้ไปพลง).
 (สถานที่นั้น) เป็นเหมือนสถานที่ทำ
 การงานของชาวบ้าน. ครั้งนั้น ดาบส
 มหากัญจนะผู้เป็นอาจารย์ดำริว่า “ธรรม-
 ดาว่าการเที่ยวไปเพื่อต้องการผลาผล
 ด้วยอำนาจความคะนอง (ไม่สุภาพ)
 อย่างนี้ ไม่เป็นการเหมาะสมแก่
 พวกเราผู้ทั้งทัพย์ ๘๐ โกฏิ แล้วบวช
 ตั้งแต่นี้ไปเราคนเดียวจักนำผลาผลมา”.
 ดาบสมหากัญจนะนั้นพอถึงอาศรมแล้ว
 เรียกดาบสทั้งหลายเหล่านั้นแม้ทั้งหมด
 ประชุมกันในเวลาเย็น แจ้งเรื่องนั้น
 กล่าววว่า “พวกท่านจงอยู่บ่าเพ็ญสมณ-

^๑ ฉ. กมฺมมนฺตฺจฺจานํ.

ธรรมกัน ในที่นี้แหละ จันจักนำผลาผล
มา(เอง)”.

อก นํ อุปกณฺจนาทโย “มยํ
อาจริย ตุมฺเห นิสฺสาย ปพฺพชิตา,
ตุมฺเห อิวฺหา สมณธมฺมํ กโรถ,
ภคินี โน อิวฺหา โหตุ, ทาสีปิ ตสฺสา
สนฺตึเก อจฺจตุ, มยํ อฏฺฐ ชนา
วาเรน ผลาผลํ อหริสฺสาม, ตุมฺเห
ปนฺน ตโย วารมฺมุตฺตา โหถา”ติ วตฺวา
ปฏฺิณฺณวํ กณฺหิสฺสุ.

ตโต ปฏฺุจาย อฏฺฐสฺสุปี ชนฺสฺสุ
เอกโก วาเรน วาเรน ผลาผลํ
อาหริติ. เสสา อตฺตโน อตฺตโน
ปณฺณสาลายเมว โหนฺติ, อการณฺน
เอกโต ภวิตฺถํ น ลภนฺติ. วารปฺปโต
ผลาผลํ อหริตฺวา เอโก มาพโก
อตฺถิ, ตตฺถ ปาสาณผลเก ผลาผล
เอกาทส โภฏฺฐาเส กตฺวา กณฺหิสฺสณฺณวํ
ทตฺวา^๑ อตฺตโน โภฏฺฐาสํ อาทาย
วสนฺภูจฺจันํ ปวิสฺติ. เสสา กณฺหิสฺสณฺณวาย

ครั้งนั้น ดาบสทั้งหลายมีอุปกัญจน
ดาบสเป็นต้น กล่าวกับท่านว่า “ท่าน
อาจารย์ พวกข้าพเจ้าอาศัยท่านบวช
ท่านจงบำเพ็ญสมณธรรมในที่นี้แหละ
น้องสาวของพวกเรา ก็จงอยู่ในที่นั้น
เหมือนกัน แม้นางทาสีก็ต้องอยู่ในสำนัก
ของน้องสาวนั้น พวกข้าพเจ้าทั้ง ๘ คน
จักผลัดกันนำผลาผลมา ส่วนท่านทั้ง ๓
เป็นผู้พ้นจากวาระ” ดังนี้แล้วรับปฏิญญา.

จำเดิมแต่นั้นมาในบรรดาคนทั้ง ๘
แต่ละคนผลัดกันคนละวาระ นำผลาผลมา.
พวกที่เหลือคง (พัก) อยู่ในบรรณศาลา
ของตน ๆ นั้นเอง ไม่มีเหตุจำเป็น ก็ไม่ได้
รวมกัน. ผู้ที่ถึงวาระนำผลาผลมาแล้ว
ก็แบ่งผลาผลเป็น ๑๑ ส่วน เหนือแผ่นหิน
ในโรงซึ่งมีอยู่แห่งหนึ่ง เสร็จแล้วให้
สัตฺถุณฺณวระมํง ถือเอาส่วนของตนเข้าไป
สู่ที่อยู่. ดาบสที่เหลือพากันออกมาด้วย
เสียงสัตฺถุณฺณวระมํง ไม่กระทำเสียงอะอะ

^๑ น. มนฺหิสฺสณฺณวํ กตฺวา.

นิขุมิตวา อุลโลลสทุท^๑ ออกตวา (ไวยวาย) เดินไปด้วยท่าทางอันแสดง
 การวปริหาเรน คนตวา อตตโน ความเคารพ ถือเอาส่วนแบ่งที่ตนได้
 ปาปุณนโกฏฐาส อาทาย วสนภูจัน แล้วไปยังที่อยู่ ฉะนั้นบำเพ็ญสมณธรรม
 คนตวา ปริกฤษิตวา สมณธมมํ ต่อไป.
 กโรนติ.

เต อปรภาเค ภีสานิ อahrtิวา ในกาลต่อมา ดาบสเหล่านั้นก็นำแห้วบัว
 ขาทนต์ตา เตชตปา^๒ โฆรตปา มาฉน เป็นผู้มิตบะรุ่งเรือง มีตบะแก่กล้า
 ปรมาศิตินุทริยา กลิณปrikมมํ กโรนตวา มีอินทรีย์ข้านะได้อย่างยอดเยี่ยม อยู่
 วิหริสฺส. อถ เตสํ สีลเตเชน สกุกสุส กระทำกสิณบrikกรรม. ครั้งนั้น ภพของ
 ฆวนํ กมปิ. สกุกโกปิ อาวชฺเชนุโต ท้าวสักกะหวั่นไหว ด้วยเดชแห่งศีลของ
 ตํ การณํ ฉตวา “กามาธิมุตตา ดาบสเหล่านั้น. ฝ่ายท้าวสักกะทรงรำพึง
 นุโข อิเม อิสโย, โน”ติ อาสงกํ อยู่ ทราบเหตุนั้นแล้ว ทรงระแวงอยู่ว่า
 กโรติเยว. “ฤๅษีเหล่านี้ยังหม่อมใจไปในกามอยู่หรือ
 ไม่หนอ”.

โส “อิเม ตาว อิสโย ท้าวเธอทรงดำริว่า “เราจักคอยจับฤๅษี
 ปrikณฺหิสฺสามิ”ติ จินฺเตตวา อตตโน เหล่านี้ดูก่อน” แล้วช้อนส่วนแบ่งของ
 อานุกาเวน มหาสตุตฺสส โภฏฐาส พระมหาสตุตฺสเสียดลอด ๓ วัน ด้วย
 ตโย ทิวเส อนฺตรธาเปสิ. โส อานุกาพของตน. ในวันแรกท่านมหาสตุตฺส
 ปจฺมทิวเส โภฏฐาส อทิสฺวา “มม ไม่เห็นส่วนแบ่งก็คิดว่า “เขาคงลืมส่วน
 โภฏฐาส^๓ ปมฺมุจฺโจ ภวิสฺสตี”ติ แบ่งของเราเสียแล้ว” ในวันที่สองคิดว่า

^๑ ฉ. โลลุปปี.

^๒ ฉ. ตตตตปา.

^๓ ฉ. โภฏฐาสํ ปมฺมุจฺโจ.

จินุเตสิ, ทุดิยทิวเส “มม โทเสน ภวิตพุพฺ, ปณามนวเสน มม โกฏฐาสฺ น จเปสิ มณฺเฑ”ติ จินุเตสิ, ตติยทิวเส “เกน นุโข การณน มยหํ โกฏฐาสฺ น จเปสิ,^๑ สเจ เม โทโส ภวิสฺสติ,^๒ ขมาเปสฺสามิ”ติ สายนฺุหสมเย คณฺุทิสณฺุณํ อทาสิ.

สพฺเพ สนฺุนิปตติวาทา “เกน คณฺุทิสณฺุณวา ทินฺุณา”ติ อาหฺสฺ. “มยา ตาตา”ติ. “กึการณา อจฺริยา”ติ. “ตาตา ตติยทิวเส เกน ผลาผลํ อามตฺนุ”ติ. เตสฺ เอโก อฏฺฐาย “มยา อจฺริยา”ติ วนฺุทิตวาทา อฏฺฐาสิ. “เสสโกฏฐาสเ” กโรนฺุเตน เต มยหํ โกฏฐาสเ^๔ กโต โน วา”ติ.

อาม อจฺริย, เขฏฺฐกโกฏฐาสเ เม กโต”ติ. “หิโย เกนามตฺนุ”ติ. “มยา”ติ

“เราคงมีโทษ ชะรอยเขาจะไม่ตั้งส่วนแบ่งไว้เพื่อเรา ด้วยต้องการจะประณาม” ในวันที่สาม คิดว่า “เพราะเหตุอะไรหนอ เขาจึงไม่ตั้งส่วนแบ่งให้เรา ถ้าโทษของเราจักมี เราต้องขอให้งดโทษ” แล้วได้ให้สัตตัญญาณระฆังในเวลาเย็น.

ดาบสทั้งหมดประชุมกัน ถามกันว่า “ใครให้สัตตัญญาณระฆัง”. ท่านตอบว่า “ฉันเองพ่อคุณทั้งหลาย”. ดาบสทั้งหลายถามว่า “เพราะเหตุอะไรขอรับ ท่านอาจารย์”. ท่านถามว่า “พ่อคุณทั้งหลาย ในวันที่ ๓ ใครหา (นำ) ผลาผลมา”. บรรดาดาบสเหล่านั้น ดาบสท่านหนึ่งลุกขึ้นยืนไหวกราบเรียนว่า “ข้าพเจ้าขอรับ ท่านอาจารย์”. ท่านถามว่า “เธอเมื่อแบ่งส่วนแก่คนที่เหลือ (ได้) แบ่งส่วนเพื่อฉันหรือไม่เล่า”.

ดาบสนั้นตอบว่า “แบ่งครับ ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าแบ่งส่วนที่ดีไว้”. ท่านถามว่า

^๑ ฉ. จเปนฺติ.

^๒ ฉ. อคฺติ.

^๓ ฉ. โกฏฐาสเ.

^๔ ฉ. โกฏฐาสเ กโตติ.

อปโร อฏฺฐาย วนฺทิตฺวา อฏฺฐาสึ.
 “โกฏฺฐาสํ กโรนฺโต มํ อนุสฺสริ” โน
 วา”ติ. “ตุมุหํ เม เขฏฺฐกโกฏฺฐาโส
 จปิโต”ติ. “อชฺช เกณามตฺนุ”ติ.
 “มยา”ติ อปโร อฏฺฐาย วนฺทิตฺวา
 อฏฺฐาสึ. “โกฏฺฐาสํ กโรนฺโต มํ
 อนุสฺสริ โน วา”ติ. “ตุมุหํ เม
 เขฏฺฐกโกฏฺฐาโส กโต”ติ.

“วันวานเล่า ใครไปหา (นำ) มา”. จาบส
 รูปอื่นลุกขึ้นยืนไหว้ด้วยกราบเรียนว่า
 “ข้าพเจ้าไปหา (นำ) มา”. ท่านถามว่า
 “เธอเมื่อแบ่งส่วน ระลึกถึงฉันได้หรือไม่”.
 จาบสนั้นตอบว่า “ข้าพเจ้าตั้ง
 ส่วนดีไว้เพื่อท่าน”. ท่านถามว่า “วันนี้
 เล่า ใครไปหา (นำ) มา”. จาบสรูปอื่น
 ลุกขึ้นยืนไหว้ กราบเรียนว่า “ข้าพเจ้า
 ไปหา (นำ) มา”. ท่านถามว่า เธอ
 เมื่อแบ่งส่วน ระลึกถึงฉันได้หรือไม่”.
 จาบสนั้นตอบว่า “ข้าพเจ้าตั้งส่วนดีไว้
 เพื่อท่าน”.

“ตาดตา อชฺช มยฺหํ โภฏฺฐาสํ
 อภนฺตสฺส ตโย ทิวสา,^๒ ปจฺมทิวเส
 โภฏฺฐาสํ อทิสฺวา โภฏฺฐาสํ กโรนฺโต
 มํ ปมฺมุฏฺฐโจ ภวิสฺสตี”ติ จินฺเตสฺสี,
 ทฺุติยทิวเส ‘มม โภจิ โทโส ภวิสฺสตี”ติ
 จินฺเตสฺสี, อชฺช ปน ‘สเจ เม โทโส
 อตุฏฺฐิ, ขมาเปสฺสสามิ”ติ จินฺเตตฺวา
 คณฺุทิสณฺเวยาย ตฺุเมห สนนฺิปาเตสฺสี,
 เอเต ภิสฺโกฏฺฐาเส ตฺุเมห ‘กริมฺหาคิ

ท่านกล่าวว่า “พ่อคุณทั้งหลาย ฉันไม่
 ได้รับส่วนแบ่ง ๓ วัน รวมทั้งวันนี้ ใน
 วันแรกฉันไม่เห็นส่วนแบ่ง จึงคิดว่า ‘ผู้
 แบ่งส่วนคงจกลืมฉันเสีย’ ในวันที่สอง
 ฉันคิดว่า ‘ฉันคงมีโทษอะไร ๆ’ ส่วนใน
 วันนี้ ฉันคิดว่า ‘ถ้าโทษของฉันมี ฉัน
 จักขอขมา’ จึงเรียกเธอทั้งหลายมา
 ประชุมด้วยดีระฆังเป็นสัญญาณ เธอ
 ทั้งหลายต่างบอกว่า ‘พวกเราพากันแบ่ง’

^๑ ฉ. มํ อนุสฺสริติ.

^๒ ฉ. คติโย ทิวโส.

วทณ, อหิ น ลภามิ, เอเตสฺ
 เถเนตฺวา ขาทกั ฌาตุํ วัฏฏติ, กามะ
 ปหาย ปพฺพชิตานํ ภิสมตฺตํ เถนํ
 นาม อปฺปฏิรูปนุ”ติ. เตะ ตสฺส กถิ
 สุตฺวา “อโห สาหสิกกมฺมณุ”ติ สพฺพเพว
 อพฺพเพตจิตฺตา^๑ อหฺสุ.

ตสฺมี อสฺสมปเท วนชฏฺจกรุกฺข-
 เทวตา^๒ วิฐปา^๓ โอตริตฺวา อาคณฺตุวา
 เตะสณฺเฑว สนฺติเก นิสฺสิทิ. อาเนญฺชกรณํ
 การิยมาโน ทุกฺขํ อธิวาเสตุํ
 อสฺกโกนฺโต อาพานํ ภินฺทิตฺวา
 ปลายิตฺวา อรณฺณํ ปวิฏฺโง เอโก
 วารโณ กาลเณ กาลํ อิลิคนํ วนฺทติ.
 โสปี อาคณฺตุวา เอกมฺนฺตํ อฏฺฐาสิ.
 สบฺปกิพาปนโก เอโก วานโร
 อหิตฺตุนฺทิกสฺส หตฺถโต มุจฺจิตฺวา
 ปลายิตฺวา อรณฺณํ ปวิสิตฺวา ตตฺถเว
 อสฺสเม วสติ. โสปี ตํ ทิวสํ อิลิคนํ
 วนฺทิตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสิทิ.

ฉันไม่ได้ส่วนเหง้าบัวเหล่านี้ ควรจะรู้ตัว
 ผู้ขโมยเหง้าบัวเหล่านั้นกิน ขึ้นชื่อว่า
 การขโมยเพียงเหง้าบัว เป็นกรรมไม่
 สมควรแก่บุคคลผู้ละกามบวช”. ดาบส
 เหล่านั้น ฟังถ้อยคำของท่านแล้ว ทุก ๆ
 คนต่างก็มีจิตเสียวสยของกันว่า “โอ กรรม
 สาหัสจริง”.

เทวดาคนที่สิงสถิตอยู่ที่ต้นไม้ใหญ่
 ในป่าใกล้อาศรมนั้น ลงจากค่าคบมา
 นั่งในสำนักของดาบสเหล่านั้นเหมือนกัน.
 ข้างเขือกหนึ่ง ถูกนายควาญช้างบังคับ
 ให้อยู่นิ่ง ๆ (จำปลอก) ไม่สามารถจะ
 อดทนความทุกข์ทรมานได้ ทำลายปลอก
 เสียหนีเข้าป่าไป ไหว้หมู่ฤๅษีตามกาล
 อันสมควร. แม้ข้างนั้นก็มาขึ้น ณ ส่วน
 ข้างหนึ่ง. ลิงตัวหนึ่งเคยถูก (นักแสดงกล)
 ให้เล่นกับงู หลุดจากมือหมองูหนีเข้าป่า
 ไป อาศัยอยู่ใกล้อาศรมนั่นเอง. วันนั้น
 แม้ถึงนั้น ก็ไหว้หมู่ฤๅษีแล้วนั่ง ณ ส่วน
 ข้างหนึ่ง.

^๑ ฉ. อพฺพเพตคปฺปคตา.

^๒ ฉ. วนชฏฺจกรุกฺเข นิตฺตคตเทวตาปี.

^๓ ฉ. อหิ ปาโง น ทิสฺสติ.

สกุโก “อิสิคนั ปริคณฺหิสฺสามิ”ติ
 เตสํ สนฺติเก อภิสฺสมานกาโย อฏฺฐาสิ.
 ตสฺมี ขณฺเ โพรสิตฺตตสฺส กนิฏฺฐโจ
 อุกฺกณฺจนตาปโส อฏฺฐายาสนา โพรสิตฺตํ
 วนฺทิตฺวา เสสานํ อปฺจิตฺติ ทสฺเสตฺวา
 “อาจฺริย อหํ อณฺณํ อปฺภูจฺเปตฺวา
 อตฺตทานณฺเวย โสเชตฺตุ ลภามิ”ติ
 ปุจฺฉิ. โส “อาม ลภสิ”ติ. โส
 อิศิคนมฺขฺเฒ จตฺวา “สเจ เต มยา
 ภิสานิ ขาทิตานิ, เอรูโป นาม
 โหมิ”ติ สปถํ กโรนฺโต ปจฺมํ คากฺมาห

ท้าวสักกะดำริว่า “เราจักคอยจับหมู่ฤๅษี”
 มิได้แสดงกายให้ปรากฏ ได้ยืนอยู่ใน
 สำนักของดาบสเหล่านั้น. ขณะนั้น
 อุปกัณฺฐจนดาบสผู้น้องของพระโพธิสัตว์
 ลุกจากอาสนะไหว้พระโพธิสัตว์แล้ว
 แสดงความนอบน้อมแก่พวกดาบสที่เหลือ
 ถามว่า “ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้ามิได้
 ปรารถนาอย่างอื่นเลย จะได้เพื่อจะชำระ
 (ฟอก) ตนเองไหม ? ท่าน (พระโพธิสัตว์)
 ตอบว่า “ได้”. อุปกัณฺฐจนดาบสนั้น ยืน
 ในท่ามกลางหมู่ฤๅษี เมื่อจะกระทำการ
 สบถว่า “ถ้าข้าพเจ้า บริโภคเหง้าบัว
 ของท่าน ขอให้ข้าพเจ้าเป็นอย่างนี้เถิด”
 กล่าวคาถาที่ ๑ ว่า

๗๘. “อสุสํ กวํ รชตํ ชาตฺรูปํ
 ภริยณฺจ โส อิธ ลภตํ มนาปํ
 ปุตุเตหิ ทาเรหิ สมฺมุติ โหตุ
 ภิสานิ เต พุราหฺมณ โย อหาสิ”ติ.

๗๘. “ข้าแต่พราหมณ์ ผู้ใดลักเหง้าบัว
 ของท่านไป ขอผู้นั้นจงได้ ม้า
 โค เงิน ทอง และภรรยา ที่น่า
 ฟังใจ จงเป็นผู้พร้อมพร้อมด้วยบุตร
 (และ) ภรรยาเป็นจำนวนมาก ใน
 โลกนี้เถิด”.

ตตฺถ อสุสํ คฺวนฺติ อิหํ โส
 ยตฺตคานิ ปิยวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 วิปฺปโยเคหิ ตตฺตคานิ โสกทฺทุกฺขานิ
 อฺปฺปชฺชนฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า ม้า
 โค ดังนี้ในคถานั้น ควรทราบว่
 ‘อุปกัณฺฐจนดาบส เมื่อติเตียนวัตตูกาม จึง
 กล่าวว่า วัตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

คุณวิภาศิริ มะกรสาร
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๘-๘

อาหาตี^๑ เวทิตพฺพ.

ตํ สุตฺวา อีสฺสโคณ “มาริสฺ มา
เอวํ กเถถ, อติภาริโย เต สฺปโก”ติ
กณฺเณ ปิทฺธิ. โพรสิสฺสโตปิ นํ “ตาท
อติภาริโย เต สฺปโก, น ตฺวํ ชาทสิ,
ตวํ ปตฺตาสเน นิสฺสีทา”ติ อาห.

ตสฺมี ปจฺมํ สฺปถํ กตฺวา นิสฺสินเ
ทฺตฺยภาตา^๒ สหสา อฏฺฐาย มหาสฺตตํ
วานฺทิตฺวา สฺปเถเน อตฺตานํ โสเรนฺโต
ทฺตฺยํ คากฺมาห

๗๙. “มาลญฺจ โส กาสิกจฺนฺทญฺจ
ชาเรตุ ปุตฺตสฺส พหุ ภาวนฺตุ
กาเมสฺสุ ทิพฺพํ กุรฺตุ อเปกฺขํ
ภิสานิ เต พุราหมณฺ โย อหาสิ”ติ.

เพราะการพลัดพรากจากวัตถุอันเป็นที่รัก
เหล่านั้น ความโศกและทุกข์ทั้งหลาย มี
ประมาณเท่านั้น ย่อมเกิดขึ้น.

หมู่ฤาษีฟังคำนั้นแล้ว กล่าวว่า
“ท่านผู้ที่นิรทุกข์ ขอท่านอย่าพูดอย่างนี้
เลย คำสวดของท่านหนักยิ่งนัก” แล้ว
(พากัน)ปิดหู. ฝ่ายพระโพธิสัตว์กล่าว
กับน้องชายนั้น ว่า “พ่อ คำสวดของ
ท่านหนักยิ่งนัก เธอไม่ได้บริโภค เธอ
จงนั่งบนอาสนะที่เขาจัดปูไว้เพื่อท่าน”.

เมื่ออุปกัณฺฐจนดาบสนั้นสงบก่อน แล้วนั่ง
น้องคนที่สองลุกขึ้นโดยเร็ว ใ้หัวพระ
มหาสัตว์ เมื่อจะชำระตนด้วยคำสวด
จึงกล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

๗๙. “ข้าแต่พราหมณ์ ผู้ใดลักเหง้าบัว
ของท่านไป ขอผู้นั้นจงตัดทรง
ระเบียบดอกไม้ และลูบไล้จันทน์
ที่นำมาจากแคว้นกาสิ ให้เขามี
ลูกมาก ๆ จงกระทำการเพ่งเล็ง
อย่างแรงกล้าในกามทั้งหลาย”.

^๑ ฉ. อภาสี.

^๒ ฉ. ทฺติโยปิ ภาตา.

ตตถ ติพพนุติ วตตุกามกิลส-
กาเมสุ พหล์ อเปกขั กโรตฺตติ. อิทิ
โส “ยสฺเสเตสุ ติพฺพา อเปกฺขา
โหนติ, โส เตหิ วิปฺปโยเค มหนตฺ
ทุกฺขํ ปาปฺพนาตี”ติ ทุกฺขปฏิกฺเขปวเสนเว
อาห.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า อย่าง
แรงกล้า ความว่า จงกระทำการเพ่งเล็ง
อย่างแรงกล้าในวัตตุกาม และกิลสกาม.
น้องคนที่สองนั้น กล่าวคำว่า ติพพ นีไ
ก็ด้วยอำนาจการห้ามทุกข์เท่านั้น ว่า
“บุคคลใดมีความเพ่งเล็งอย่างแรงกล้าใน
กามทั้งหลายเหล่านั้น บุคคลนั้น ย่อม
ถึงทุกข์อย่างใหญ่หลวง เพราะการพลัด-
พราวจากกามทั้งหลายเหล่านั้น”.

ตสมิ นิสินฺเน เสสาปิ อตฺตโน
อตฺตโน อชฺฌาสนยานุรูปเณ ตํ ตํ คาถํ
อภาสีสุ

เมื่อน้องชายคนที่สองนั้น นั่งแล้ว
คาบสที่เหลือได้กล่าวคาถานั้นๆ (คนละ
คาถา) ตามควรแก่อริยาศัยของตน ๑ ว่า

๘๐. “ปฺหุตฺถณฺโณ กสิมา ยสฺสุสี
ปฺตฺเต เกหิ ฐนิมา สพฺพกาเม
วยํ อปฺสุสํ ฆรมาวสาตุ
ภิสานิ เต พฺราหฺมณ โย อหาสิ.

๘๐. “ข้าแต่พราหมณ์ ผู้ใดลักเหง้าบัว
ของท่านไป ขอผู้นั้นเป็นชวานา
มีข้าวเปลือกมากมาย มียศ จง
ได้ลูก มีเหย้าเรือน มีทรัพย์ จงได้
สิ่งที่น่าใคร่ทุกอย่าง อย่าได้เห็น
ความเสื่อม จงอยู่ครองเรือน.

๘๑. โส ขตฺติโย โหตุ ปสฺยหการี
ราชาธิราชา พลวา ยสฺสุสี
โส จาตุรนต์ มหิมาวสาตุ
ภิสานิ เต พฺราหฺมณ โย อหาสิ.

๘๑. ข้าแต่พราหมณ์ ผู้ใดลักเหง้าบัว
ของท่านไป ขอผู้นั้นจงเป็นกษัตริย์
ทำการชิงชัยชนะ เป็นราชาธิราช
มีกำลัง รุ่งเรืองด้วยยศ ครอบครอง

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๘๘-๕

- แผ่นดิน มีมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็น
ขอบเขต.
๘๒. โส พุราหุมน โหตุ อวีตราโค ๘๒. ข้าแต่พราหมณ์ ผู้ใดลักเหงำบัว
มุหุตตนภขตตปถสฺ ยุตโต
ปูเชตุ นํ รฎจปตี ยสสฺสี
ภิสานี เต พุราหุมน โน อหาลี.
ของท่านไป ขอผู้นั้นจงเป็น
พราหมณ์ผู้ยังไม่สิ้นราคะ มัว
ประกอบแต่ในทาง (ดู) ฤกษ์ยาม
ขอให้ท่าน ผู้เป็นเจ้าของแวนแคว้น
(ประเทศ) ผู้มียศ จงบูชาผู้นั้น
ไว้เถิด.
๘๓. อชฎายกั สพฺพสมนฺตญจ เวทํ ๘๓. ข้าแต่พราหมณ์ ผู้ใดลักเหงำบัว
ตปฺสฺสินํ มณฺตจฺจ สพฺพโลโก
ปูเชนฺตุ นํ ชานปทา สเมจฺจ
ภิสานี เต พุราหุมน โย อหาลี.
ของท่านไป ขอให้ชาวโลกทั้งปวง
จงสำคัญผู้นั้นว่า เชี่ยวชาญ รุ้มนต์
ทั้งปวง เรื่องตบะ (และ) ขอให้
ชาวชนบท จงประชุมกันบูชาผู้นั้น
เถิด.
๘๔. จตฺสฺสทํ คามาวรี สมิทฺฐํ ๘๔. ข้าแต่พราหมณ์ ผู้ใดลักเหงำบัว
ทินฺนญฺหิ โส ฎญฺชตุ วาสเวน
อวีตราโค มรณํ อุเปตุ
ภิสานี เต พุราหุมน โย อหาลี.
ของท่านไป ขอผู้นั้นจงครอบ-
ครอง (เก็บภาษี) บ้านส่วยอันให้
เหตุสมบัตินี้ ๔ ประการ (คือ คน
ข้าวเปลือก ฟืน และน้ำ) อันมั่งคั่ง
อันท้าววาสวะ พระราชทานแล้ว

คุณวิภาศิริ มะกรสาร

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จึงเป็นผู้มีราคะ เข้าถึงความตาย
เกิด.

๘๕. โส คามณิ โหตุ สหายมชฺเฌ
นจุเจหิ คีเตหิ ปโมทมานโน
มา ราชโต พุยสนมลตถ กิจฺจิจิ^๑
ภิสานิ เต พุราหุมน โย อหาสิ.
๘๖. ยํ เอกราชา ปจวี วิชิตฺวา
อิตฺถีสหสฺसान จเปตุ อคฺคํ
สิมนฺุตินิํ ปวรา ภวาทุ
ภิสานิ เต พุราหุมน โย^๒ อหาสิ.
๘๗. ทาสินิ^๓ หิ सा सपुषसमाकदान
गुणुष्युष्य सार्हुं อวิกมฺปมานา
จราตุ ลาภาน วิกตฺตฺมานา
ภิสานิ เต พุราหุมน โย^๔ อหาสิ.
๘๕. ข้าแต่พราหมณ์ ผู้ใดลักเหง้าบัว
ของท่านไป ขอผู้นั้นจึงเป็นนาย-
บ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน-กำนัน) บั้นเพิง
อยู่ในท่ามกลางสหาย ด้วยการพ้อ
การขับ อย่าได้รับความเสื่อม
อะไร ๆ แต่พระราชาเลย.
๘๖. ข้าแต่พราหมณ์ หมึงใดลักเหง้าบัว
ของท่านไป ขอให้พระราชาผู้เป็น
เอก ทรงชำนะแผ่นดินแล้วทรง
สถาปนาหญิงใด เป็นยอดแห่ง
หญิง ๑๖,๐๐๐ นาง ขอให้หญิงนั้น
จึงเป็นผู้ประเสริฐกว่า พระสนม
ทั้งหลายเกิด.
๘๗. ข้าแต่พราหมณ์ หมึงใดลักเหง้าบัว
ของท่านไป ขอหญิงนั้นพึงเป็น
ทาสี ไม่หวั่นไหว บริโภคของ
มีรสดี (ในท่ามกลาง) คนทั้งปวง

^๑ ฉ. โส ราชโต พุยสนมลตถ กิจฺจิจิ.

^๒ ฉ. ย.

^๓ ฉ. อีสินิ.

^๔ ฉ. ย.

- ที่มาประชุมกัน จงประพฤติ
หลอกลงเขา ด้วยลามเกิด.
๘๘. อาวาสโก โหตุ มหาวิหาร
นวกมมิโก โหตุ กชงคาลัย^๑
อาโลกสนธิ ทิวสา^๒ กโรตุ
ภิสานี เต พุราหุณ โย อหาลิ.
๘๘. ข้าแต่พราหมณ์ ผู้ใดลักเหง้าบัว
ของท่านไป ขอผู้นั้นจงเป็น
เจ้าอาวาสในมหาวิหารเกิด จง
เป็นผู้ประกอบนวักรรม ในเมือง
กชังคละ จงกระทำบาปหน้าต่าง
ตลอดทั้งวันเกิด.
๘๙. โส พชฌตุ ปาสสเทภิ จพุภิ
รมา วนา นียยตุ ราชธานี
ตุตเตหิ โส หณณตุ ปาจนหิ
ภิสานี เต พุราหุณ โย อหาลิ.
๘๙. ข้าแต่พราหมณ์ ช้างเชือกใด
ลักเหง้าบัวของท่านไป ขอช้าง
เชือกนั้น จงเป็นผู้ถูกคล้องด้วย
ปวงตั้งร้อย ณ ที่ ๖ แห่ง (คือเท่า
๔ คอ ๑ สะเอว ๑) จงถูกนำจาก
ป่าอันน่ารื่นรมย์ สุราชธานี จง
ถูกทิ่มแทงด้วยปฏัก (และ) ถูกสับ
ด้วยขอเกิด.
๙๐. อลกุภมาลี ติปุกณฺณวิทุโร
ลภูจิทโต สบุปมุขํ อุเปตุ
สกณฺจ พทุโร^๓ วิสิขํ จราตุ
ภิสานี เต พุราหุณ โย อหาลิ^๓ติ.
๙๐. ข้าแต่พราหมณ์ ลิงตัวใดลักเหง้า-
บัวของท่านไป ขอให้ลิงตัวนั้นมี
พวงดอกไม้สีแดงสวมคอ ถูกเจาะ
หูด้วยติบูก ถูกเขียนด้วยไม้เรียว

^๑ น. คชงคลาน.

^๒ น. ทิวส.

^๓ น. สกจฺจพฺพโร.

(เมื่อถูกฝึกหัดให้เล่นงู) เข้าไปใกล้ ปากงู และตนเองถูกมัดตระเวน ไปตามตรอกเกิด”.

ตตถ ตติเยน วุตตคาถาย กสิมาติ สมุปนฺนกลสิกมุโม. ปุตฺเต คิหิ ธนินา สพุพกาเมติ ปุตฺเต ลภตุ, คิหิ โหตุ, สตุตฺติเชน รตนธเนน ธนินา โหตุ, รูปาภิเกเท สพุพกาเม ลภตุ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เป็น ขาวนาขาวไร ในคาถาที่น้องชายคนที่ ๓ (ของพระโพธิสัตว์) กล่าวแล้ว คือ เป็น ผู้มีกสิกรรมสมบูรณ์. คำว่า ปุตฺเต คิหิ ธนินา สพุพกาเม ความว่า (ขอผู้นั้น) จงได้ลูกมาก จงมีเหย้าเรือน จงมีทรัพย์ ด้วยทรัพย์ คือรัตนะ ๗ ประการ จงได้ สิ่งที่น่าใคร่ทุกอย่างต่างด้วยรูปเป็นต้น.

วยํ อปฺสฺสนฺติ มหฺลลกกาลे ปพุพชฺ- ชานรูมุปี อตุตโน วยํ อปฺสฺสนฺโต ปญฺจกามคุณสมิทฺธํ ฆรเมว อวสฺสตุติ.

คำว่า อย่าเห็นความเสื่อม ความว่า ไม่เห็นความเสื่อมของตน แม้จะสมควรถวายการบวชในเวลาเป็นคนแก่ จงอยู่ครอบครองเรือนนั่นเอง ซึ่งมั่งคั่งด้วย กามคุณ ๕.

อิทํ โส “ปญฺจกามคุณสมิทฺธํ กามคุณวิปฺโยเคน มหาวินาสํ ปาปฺณาตี”ติ ทสฺเสตุ กเถสิ.

น้องชายคนที่ ๓ นั้น กล่าวข้อนี้ไว้ เพื่อจะแสดงว่า “ผู้ที่มั่งคั่งด้วยกามคุณ ๕ ย่อมถึงความพินาศใหญ่หลวง เพราะเหตุพราดจากกามคุณ”.

๑ น. ปญจกามคุณคิหิโร.

คุณวิภาศิริ มะกรธวาร
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก มุททกนิภาย บ-ท.๑๕-๕

จตุตถเณ วุตตคาถาย ราชธา-
 ราชธาติ ราชฐนั อนุตเร อภิราชาติ.
 อิหัง โส “อิสฺสรานัน นาม อิสฺสรียะ
 ปริกฺลิตเต มหนุตฺตํ ทุกฺขํ อุปฺปชฺชตี”ติ
 ราชฺเช โทสํ ทสฺเสนฺโต กเถสิ.

ปญฺจเมเน วุตตคาถาย อวิตราโคติ
 ปุโรหิตญฺจานตณฺหาย สตณฺโหติ. อิหัง
 โส “ปุโรหิตสฺเสว ปุโรหิจฺเจว
 คฺลิตเต^๑ มหนุตฺตํ โทมนสฺสํ อุปฺปชฺชตี”ติ
 ทสฺเสตฺตํ กเถสิ.

จญฺเฐเน วุตตคาถาย ตปสฺสึสนฺหิตี
 ตปสฺสึ สึลสมฺปนฺโนติ ตํ มณฺเฑตฺต.
 อิหัง โส “ลามสฺสการาปคเมเน
 มหนุตฺตํ โทมนสฺสํ อุปฺปชฺชตี”ติ ลาม-
 สฺสการาครหเสเน กเถสิ.

คำว่า เป็นราชธาธิราช ในคาถาที่
 น่องชายคนที่ ๔ กล่าว ความว่า เป็น
 พระราชาที่ยิ่งใหญ่ในระหว่างพระราชา
 ทั้งหลาย. น่องชายคนที่ ๔ นั้น เมื่อจะ
 แสดงโทษในราชสมบัติ จึงกล่าวข้อนีไว้
 ว่า “ธรรมดาว่าผู้เป็นใหญ่ เมื่อความ
 เป็นใหญ่คลาดเคลื่อนไป ย่อมเกิดความ
 ทุกข์ใหญ่หลวง”.

คำว่า ยังไม่สิ้นราคะ ในคาถาที่น่องชาย
 คนที่ ๕ กล่าว ความว่า เป็นผู้มีความ
 ความอยากได้ตำแหน่งปุโรหิต. น่องชาย
 คนที่ ๕ นั้น กล่าวข้อนีไว้เพื่อจะแสดงว่า
 “เมื่อความเป็นปุโรหิต ของพราหมณ์
 ปุโรหิตถูกมฤตยูกลืนเสียเท่านั้น ย่อมเกิด
 ความเสียใจอย่างใหญ่หลวง”.

คำว่า ผู้เรื่องตบะ ในคาถาที่
 น่องชายคนที่ ๖ กล่าวแล้ว ความว่า
 (ชาวโลกทั้งปวง) จงสำคัญผู้นั้นว่า
 เรื่องตบะ คือสมบุรณ์ด้วยศีล. น่องชาย
 คนที่ ๖ กล่าวข้อนีไว้ด้วยมุ่งติเตียนลามก
 และสักการะว่า “ความเสียใจอย่างใหญ่-

^๑ ฉ. ปุโรหิตสฺส ปุโรหิตญฺจานเน ปริกฺลิตเต.

หลวง ย่อมเกิดขึ้น เพราะเสื่อมลาภและ
สักการะ”.

สหายนตาปเสน วุฑฒคากาย
จตุสสุทนต์ อากิณฺณมฺนุสฺสตาย
มฺนุสฺสเสหิ ปหุตฺตณฺณตาย ฐณฺเณน
สุลภทารุตาย ทารุหิ สมฺปนฺโนทกตาย
อุทฺเทนาติ จตุหิ อุตฺตมฺนุญฺ จตุสฺสท-
สมฺนฺนาคตฺตฺติ อตุโถ.

คำว่า ให้เหตุสมบัติ ๔ ประการ
ในคาถาที่ดาบสผู้สหายนกล่าวแล้ว ความ
ว่า จงอุดม (หนาแน่น) ด้วยเหตุสมบัติ
๔ ประการ คือ ด้วยมนุษย์เพราะมีมนุษย์
คับคั่ง ด้วยข้าวเปลือกเพราะมีข้าวเปลือก
มากมาย ด้วยพินเพราะมีพินหาได้ง่าย
ด้วยน้ำเพราะมีน้ำสมบูรณ์ อธิบายว่า
อันพร้อมมูลแล้วด้วยเหตุสมบัติ ๔ ประการ
(ดังกล่าวแล้ว).

วาสเวนาติ วาสเวน ทิณฺณํ วิย อจลํ
वासวโต लठ्वरानुणावेन ตं^๑ ราชานํ
आराधत्वा तेन तिनुन्नतिपि अतुโठ.

คำว่า อันท้าววาสวะ ความว่า อันไม่
คลอนแคลน ดุจท้าววาสวะประทานให้
คือ อันท้าววาสวะยังพระราชานั้นให้
ทรงยินดีแล้วประทานให้ด้วยอนุภาพพร
ที่ได้จาก (สำนัก) ท้าววาสวะ.

อวีตราโคติ กทฺทเม สุกราทโย วิย
กามปงฺเก นิมุคฺโคว หุตฺวา. อิติ โส
กามานํ อาทินวํ กเถนฺโต เอวมาน.

คำว่า ผู้มีราคะ ความว่า เป็นผู้จมลง
ในเปือกตมคือกาม ดุจสุกรเป็นต้นจมอยู่
ในปลัก ฉะนั้น. ดาบสผู้สหายนั้น เมื่อ
จะกล่าวถึงโทษแห่งกามทั้งหลาย จึงกล่าว
อย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้.

^๑ จ. เอก.

บ.ปัญญาพลไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทาเสน วุตตคาถาย **กามณิ**ตี
 ความเชฏฐโก. อยมปิ กาม
 ครหนโตเยว เอวมาห. กณฺจนเทวียา
 วุตตคาถาย **ย**นฺติ ยํ อิตฺถินฺติ อตุโก.

เอกราชาติ อคฺรราชา. **อิตฺถิ-**
สหฺสฺสานนฺติ. วจนมฺฏจฺตาย วุตฺต,
 โสฬสนนํ อิตฺถิสหฺสฺसानํ อคฺคฺกุจฺจาเน
 จเปตฺติ อตุโก. **สิม**นฺตินิกนฺติ
 สิมฺนตฺตรานํ อิตฺถินฺนฺติ อตุโก. อิติ
 สวา อิตฺถิปภาเว จิตาปิ^๑ ทฺถุคฺคณฺธคฺคฺกุจฺจวราสี
 วีย กามे ครหนฺตฺติเยว เอวมาห.

ทาสียา วุตตคาถาย **สพฺพ-**
สมาคตानนฺติ. สพฺพเพสํ สนนฺนิปิตฺตานํ
 มชฺเฌ นิสฺสิทฺตฺวา อวิกฺกมฺปมานา
 อนฺโนสกฺกมมานา สาธฺรฺสํ ภูณฺชตฺติ
 อตุโก.

ในคาถาที่ทาสกล่าว คำว่า **เป็น**
นายบ้าน ได้แก่ เป็นใหญ่ใน (หมู) บ้าน.
 ทาส แม่นี่ก็ติเตียนกามทั้งหลายเหมือนกัน
 จึงกล่าวอย่างนี้. ในคาถาที่นางกัญจนเทวี
 กล่าว คำว่า **ใด** ความว่า ซึ่งหญิงใด.

คำว่า **พระราชารู้เป็นเอก** คือ พระราชา
 ผู้เลิศ. คำว่า **หญิง ๑๖,๐๐๐** นาง กล่าว
 ไว้โดยความเป็นอรรถแห่งคำ อธิบายว่า
 ทรงสถาปนาไว้ในตำแหน่งอันยอดแห่ง
 หญิงทั้ง ๑๖,๐๐๐ นาง. คำว่า **กว่า**
พระสนมทั้งหลาย ความว่า กว่าหญิง
 ทั้งหมด ผู้ทรงที่สุดเขตแดนไว้(พระสนม).
 แม้นางดาบสินีนี่นี้จะดำรงในความเป็น
 หญิง ก็ยังติเตียนกามทั้งหลายเหมือน
 กองคุณอันมีกลิ่นเหม็นเหมือนกัน จึงกล่าว
 อย่างนี้.

ในคาถาที่นางทาสีกล่าว คำว่า **ที่มา**
ประชุมกันทั้งหมด ความว่า หญิงนั้น นั้น
 ไม่หวั่นไหวไม่สะดุ้งสะเทือน บริโภคของ
 มีรสดีในท่ามกลางคนทั้งปวงที่ประชุมกัน.

^๑ ฉ. จเปตฺวา.

ทาสีนั กิร สามิกสฺส สนฺติเก
นีสีทิตฺวา ภูณฺชนํ นาม อปฺปิยํ อิติ
สา อุตฺตโน อปฺปิยตาย เวมมาห.

ได้ยินว่า ขึ้นชื่อว่าการนั่งกินในสำนัก
ของเจ้านายเป็นเรื่องอัปรียของพวกทาสี
เหตุนั้น นางจึงกล่าวอย่างนี้ เพราะเป็น
เรื่องอัปรียของตน.

จฺราตุติ จฺรตุ. ฉาเภณ วิกตฺตมมานาติ
ลามเหตุ กุหนกมฺมํ กโรนฺติ
ลามสกุการํ อุปฺปาเทนฺติ จฺรตุติ
อตุโก. อิมินา สา ทาสีภาเว จิตาปิ
กิเลสกามวตฺตูกาเม ครหติ.

คำว่า จฺราตุ คือ จงประพฤติ (ล่อลวง
เอาลามของผู้อื่น). คำว่า หลอกดวงด้วย
ลาม ความว่า กระทำการหลอกลวง
เพราะเหตุแห่งลาม ประพฤติให้ลามและ
สักการะเกิดขึ้น. นางทาสีนั้น แม้จะ
ดำรงอยู่ในความเป็นทาสี ก็ยังดิเตียน
กิเลสกามและวตฺตูกาเมด้วยบพนี้.

เทวตาย วุตฺตคาถาย อาวาสโกติ
อาวาสชคฺคนโก. กชฺงคฺลายนฺติ เอว-
นามเก นคเร, ตตฺถ กิร
ทพฺพสมฺมารา สฺลภา.

ในคาถาที่เทวดากล่าว คำว่า เป็น
เจ้าอवास คือ เป็นผู้ดูแลปฏิบัติอवास.
คำว่า ในเมืองกชังคละ ได้แก่ เมืองที่มี
ชื่ออย่างนี้ ได้ยินว่าในเมืองนั้นทัพ-
สัมภาระหาได้ง่าย.

อาโลกสนฺธิ ทิวสาติ เอกทิวเสเนว
วาทปานํ กโรตุ, โส กิร เทวปฺตุโต
กสฺสพพฺพทฺธกาเล กชฺงคฺลนคฺรํ นิสฺสาย
โยชนิกเก ชินฺณมมหาวิหาเร อาวาสิก-
สงฺฆตฺเตโร หุตฺวา ชินฺณวิหาเร
นวกมฺมํ กโรนฺโตว มหาทฺทขฺมํ อนุภาวิ

คำว่า อาโลกสนฺธิ ทิวสา ความว่า
จงกระทำบานหน้าต่างโดยวันเดียวเท่านั้น
ได้ยินว่าเทวบุตรนั้น ในกาลแห่งพระ
พฺพทฺธกัสนฺปะ เป็นพระเถระในสงฆ์ผู้ดูแล
อवासในมหาวิหารเก่าคร่ำคร่า มี
บริเวณประมาณ ๑ โยชน์ ติดกับเมือง

บ.ปัญญาพลไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วารรตถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๕-๕

ตสฺมา ตเทว ทุกฺขํ อารพฺภ เอวมาห.

กชังคละ เมื่อกระทำนวักรรมในวิหารเก่า
นั้นแหละ จึงเสวยทุกขีใหญ่หลวง เหตุนี้
จึงปรารภทุกขนั้นนั้นแล กล่าวอย่างนี้.

หตฺถินา วุตฺตคาถาย ปาสสเทภีติ
พฺพุหิ ปาสฺสเห. **ฉพฺภีติ** จตุสฺส ปาเทสฺส
ศิวาย กฏฺฐิภาเค จาติ ฉสฺส จาเนสฺส.
ตฺตเตหีติ ทิกณฺฏเกหิ^๑ ที่ฉลฺภจฺหี.
ปาจเนหีติ ทสฺปาจเนหิ องฺกุเสหิ.

ในคาถาที่ข้างกล่าว คำว่า **ด้วยบ่วง**
ตั้งร้อย คือ ด้วยบ่วงเป็นจำนวนมาก.
คำว่า **ฉพฺภี** ได้แก่ในที่ ๖ แห่ง คือ
ที่เท้า ๔ ที่คอ ๑ ที่สะเอว ๑. คำว่า
ด้วยปฏัก ได้แก่ ด้วยปฏักมีด้ามยาวมี
เงี่ยงสองทาง. คำว่า **ด้วยขอ** ได้แก่
ด้วยขอที่สับให้เจ็บปวดถึง ๑๐ เท่า.

โส วารโณ กิร อตฺตนา อณฺฏตํ
ทุกฺขณฺณเวว^๒ อารพฺภ เอวมาห.

ได้ยินว่า ข้างนั้นปรารภทุกขที่ตนเคย
เสวยมาแล้วนั้นแหละจึงกล่าวอย่างนี้.

วานเรน วุตฺตคาถาย อลฺกุกมาสีติ
อหิตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
จปีตาย อลฺกุกมาลา ย สมนฺนาโคโต.

ในคาถาที่วานรกล่าว คำว่า **มี**
พวงดอกไม้สีแดงสวมคอ ความว่า ผู้
ประกอบด้วยพวงดอกไม้สีแดงที่หมองูสวม
ไว้ที่คอ.

ติปฺกุณฺณวิทฺโธติ ติปฺกุณฺณเนน
ปิณฺณกณฺโณ. **ลฺภฺฐิหโตติ** สปรปกีฬํ
สิทฺทปิยมาโน ลฺภฺฐิยา หโต หุตฺวา
เอโสปี อหิตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
อตฺตนา

คำว่า **ถูกเจาะหูด้วยติบुक** ความว่า
ผู้มีหูประดับด้วยเครื่องประดับ คือติบुक.
คำว่า **ถูกเขียนด้วยไม้เรียว** ความว่า
วานรเมื่อนั้น เมื่อถูกฝึกให้เล่นงูถูกเขียน

^๑ ฉ. ทวิกณฺฏเกหิ.

^๒ ฉ. อตฺตโน อณฺฏตฺตฺตฺตฺตฺต.

อนนุกุตทุกขเมว^๑ สนุชาย เอวมาห.

ด้วยไม้เรียว (มัน) หมายถึงทุกข์ที่ตนเคย
เสวยมาแล้วในเงื้อมมือของหมองูนั้นเอง
จึงกล่าวอย่างนี้.

เอวํ เตหิ เตรสหิ ชเนหิ สปก
กเต มหาสตุโต จินุเตสิ “กทาจ
อิเม ‘อัย อนนุกูเมว นนุกุนฺติ กเถตี’ติ
มยิ อาสงกํ กรายญํ, อหฺมปิ สปกํ
กโรมี”ติ. อถ สปกํ กโรนุโต อิมํ
จุกุทสมํ คาทมาห

เมื่อคนทั้ง ๑๓ คนเหล่านี้ กระทำ
การสบถกันแล้วอย่างนี้ พระมหาสัตว์
ดำริว่า “ในกาลบางครั้ง เขาเหล่านี้
พึงกระทำความคลางแคลงในเราว่า ‘ผู้
นี้กล่าวถึงสิ่งที่ไม่ฉิบหายว่าฉิบหายแล้ว
ก็ได้ แม้เราจะทำการสบถบ้าง’. พระ
มหาสัตว์ เมื่อจะกระทำการสบถจึงกล่าว
คาถาที่ ๑๔ นี้ว่า

๕๑. “โย เว อนนฺจํ นนฺจุนฺติ อาห
กาเมว โส ลภตุ ญญชตุ^๒ จ
อคารมชฺเฒ มรณํ อูปตุ
โยวา โภนุโต สงฺกติ กณฺจิทเวา”ติ.

๕๑. “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ผู้ใดกล่าว
ถึงสิ่งที่ยังไม่ฉิบหาย ว่าฉิบหาย
หรือผู้ใดสงสัยคนใดคนหนึ่ง ก็
เหมือนกัน ขอให้ผู้นั้น จงได้และ
จงบริโภคน้ำทั้งหลายทีเดียว จง
เข้าถึงความตาย ในท่ามกลางเรือน
เถิด”.

ตตุถ โภนุโตติ อาลปนํ. อิทํ
วุตฺตํ โหติ ภวนุโต โย อนนฺจ

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า โภนุโต
เป็นอาลปนะ. มีคำอธิบายว่า ท่าน

^๑ ฉ. อคฺคโน อนนุกุตทุกขเมว.

^๒ ฉ. ลภตํ ญญชตํ จ.

โกฏฐาเส “นฏฐเมวา”ติ^๑ วทติ, โย
วา ตุมะหุสฺส กณฺฐิจิ อาสงฺกติ, โส
ปญฺจกามคฺคเณ ลมตฺตฺ เจว ญฺชตฺตฺ จ,
รมณียเมว ปพฺพชฺชํ อลภิตฺวา
อการมชฺชเณเยว มรตฺตฺติ.

ผู้เจริญทั้งหลาย ผู้ใดกล่าวถึง ส่วนที่ไม่
ฉิบหายว่า ฉิบหาย หรือผู้ใดสงสัย ใน
บรรดาพวกเธอคนใดคนหนึ่ง ขอให้ผู้นั้น
จงได้และจงบริโภคเบญจกามคุณ อย่า
ได้การบรรพชาอันนำรั้นรมย์เลย จงตาย
เสียในท่ามกลางเรือนนั้นแหละ.

เอวํ อีสึหิ สเปเต กเต สกฺโก
ภายิตฺวา “อหํ อิเมปิ วิมฺสนฺโต
ภิสานิ อนฺตรธาเปสี, อิเม จ
ฉนฺทฺชิตฺตฺเชลปิณฺฑํ วยิ กามे ครหนฺตฺตา
สเปถํ กโรนฺตฺติ, กามคฺคฺนฺครทการณฺ”^๒
เต ปุจฺฉิสฺสามิ”ติ จินฺเตตฺวา
ทิสฺสมานุโรโป โพรสิสฺตํ วนฺทิตฺวา
ปุจฺฉนฺโต อนนฺตรํ คาทมาห

เมื่อฤๅษีทั้งหลายพากันทำการสวด
อย่างนี้ ท้าวสักกะทรงกลัว จึงคิดว่า
“เราจะทดลองแม้พวกฤๅษีเหล่านี้ดู จึง
ทำให้เหล่าบ่าวอันตรธานไป และพวกฤๅษี
เหล่านี้พากันดิเตียนกามทั้งหลาย ดุจ
ก้อนน้ำลายที่ต้มทิ้ง ทำการสวดกัน
เราจักถามพวกฤๅษีเหล่านั้น ถึงเหตุที่
ดิเตียนกามคุณ” แล้วแสดงกายให้ปรากฏ
ให้พระเจ้าพรหฺมิสฺสํ เมื่อจะตรัสถาม จึง
ตรัสคาถาสืบต่อไปว่า

๙๒. “ยเตสฺमानา วิจรนฺติ โลก
อิฏฺฐณฺจ กนฺตณฺจ พหฺนเมตํ
ปิยํ มนฺุณฺณํ อิธ^๓ ชิวโลก
กสฺมา อิสโย นปฺปสฺสนฺติ กามे”ติ.

๙๒. “สัตว์ทั้งหลาย ต่างเที่ยวแสวงหา
อยู่ซึ่งกามใดในโลก กามนั้นน่าใคร่
น่าชอบใจ น่ารัก น่าพอใจของ
สัตว์เป็นจำนวนมาก ในชีวิตโลกนี้

^๑ ฉ. “นฏฐํ เม”ติ.

^๒ ฉ. กาม ครทการณ.

^๓ ฉ. จิธ.

เหตุไรเล่า หมู่ฤๅษีจึงมิได้สรรเสริญ
กาม”.

ตตถ ยเทศมานาติ ยํ วัตตูกามํ
กิเลสกามฉจ กสิโครกขาทีหิ สมวิสม-
กมฺเมหิ ปรีเยสมานา สตตฺตา โลก
วิจฺรนฺติ, เอตํ พหุหนํ เทวมนุสฺसानํ
อิฏฺฐฉจ กนฺตฉจ ปิยฉจ มนุญฉฉจ,
กสฺมา อีสโย นปฺปสฺสนฺติ กามเมติ
อตฺโต. กามเมติ อิมินา ตํ วัตตฺถุ
สรูปโต ทสฺเสติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า แสวงหา
กามใด ความว่า สัตว์ทั้งหลายแสวงหา
อยู่ซึ่งวัตตูกามและกิเลสกามใด ด้วยกรรม
ที่สม่าเสมอและไม่สม่าเสมอ มีกสิกรรม
และไคร้กขกรรมเป็นต้น เทียบไปในโลก
วัตตูกามและกิเลสกามนั้น เป็นสิ่งน่าใคร่
น่าชอบใจ น่ารัก และน่าชื่นใจของสัตว์
เป็นจำนวนมาก คือของเทวดาและมนุษย์
เหตุไรเล่า พวกฤๅษีจึงมิได้สรรเสริญ
กามทั้งหลาย. ด้วยคำว่า กาม นี้
ท้าวสักกะทรงแสดงวัตตุนั้นโดยย่อ.

อถสฺส ปญฺหํ วิสขุเชนฺโต
มหาสตุโต เทว คาคา อภาสิ

ครั้งนั้น พระมหาสัตว์เมื่อจะแก้
ปัญหาของท้าวสักกะนั้น ได้กล่าวคาถา
๒ คาถาว่า

๕๓. “กามสฺส เว หนฺนเร พชฺฉเร จ
กามสฺส ทุกฺขฉจ ภยฉจ ชาตํ
กามสฺส ภูตาทิปตี ปมตฺตฺตา
ปาปานิ กมฺมานิ กโรนฺติ โมหา.

๕๓. “ดูกรท้าวจอมภูต เพราะกาม
ทั้งหลายนั้นแหละ ผู้ชนย่อมถูกฆ่า
และถูกจองจำ เพราะกามทั้งหลาย
ทุกข์และภัยจึงเกิดขึ้น เพราะกาม
ทั้งหลาย ผู้ชนจึงพากันประมาท
กระทำการทั้งหลาย อันเลวทราม
ด้วยความหลง.

บ.ปัญญาพลไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๘-๕

๙๔. เต ปาปธมฺมา ปสเวตฺวา ปาปํ
 กายสฺส เกทา นิรยํ วชฺชุตฺติ
 อาทีนวํ กามคฺุณฺสฺ ทิสฺวา
 ตสฺมา อิสฺโย นปฺปสฺสฺนฺตฺติ กามเม”ติ.

ตตฺถ กามเมตฺตฺติ กามเหตุ กาม
 นิสฺสาย กายทฺุจฺจริตาทีนํ กโรนฺตฺติ
 อตฺถโ. หนฺยฺณเรตฺติ ทนฺุชาทีนํ หนฺยฺณนฺตฺติ.

พชฺฌเรตฺติ รชฺชฺพนฺุชฺฌนาทีนํ พชฺฌนฺตฺติ.
 ทฺุภฺขนฺตฺติ กายิกเจตฺตฺสิกํ อสาดํ ทฺุภฺขํ.

ภยนฺตฺติ อตฺตนาณฺุวาทาทิกํ สพฺพภยํ.
 ภูตาริปฺตฺติ สกฺกํ อาลปฺติ.

อาทีนวํ กามคฺุณฺสฺ ทิสฺวาติ เอวฺรูปํ
 โทสฺ^๑ โส ปเนสฺ อาทีนโว ทฺุภฺขกฺ-
 ขนฺุชาทีนํ สุตฺเตหิ ทีเปตฺพโพิติ.

๙๕. พวกชนเหล่านั้น มีธรรมอันชั่ว
 ย่อมประสบความชั่วนั้นเอง ครั้น
 กายแตกก็พากันไปนรกเพราะเหตุ
 โทษในกามคุณทั้งหลาย เหตุนั้น
 ฤๅษีทั้งหลายจึงไม่สรรเสริญกาม”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เพราะ
 กาม ความว่า เพราะเหตุแห่งกาม คือ
 เพราะอาศัยกาม ผู้ชนจึงทำกรรมมี
 กายทุจริตเป็นต้น. คำว่า ถูกฆ่า
 ความว่า ถูกฆ่าด้วยท่อนไม้เป็นต้น.

คำว่า ถูกจองจำ ความว่า ถูกจองจำ
 ด้วยเครื่องผูกคือเชือกเป็นต้น. คำว่า
 ความทุกข์ ได้แก่ ความทุกข์มิใช่ความ
 สำราญ ซึ่งเป็นไปทางกายและทางจิต.

คำว่า ภัย ได้แก่ ภัยทุกชนิดรวมทั้งการ
 ตีเตียนตนเป็นต้น. พระมหาสัตว์เรียก
 ท้าวสักกะว่า ท้าวจอมภูต.

คำว่า เพราะเห็นโทษในกามคุณ ความว่า
 (เพราะเห็น) โทษเห็นปานนี้ ก็โทษนั้นนั้น
 (บัณฑิต) ควรแสดงด้วยสูตรมีทุกข์กับขันธ-
 สูตรเป็นต้น.

^๑ จ อาทีนวฺนฺตฺติ เอวฺรูปํ โทสฺ.

สกุโก มหาสตุตสสุ กถิ์ สุตฺวา
สํวิคฺคมาโนส อนนฺตรํ กถามาห

ท้าวสักกะทรงสดับถ้อยคำของพระ
มหาสัจจแล้ว เป็นผู้มิพระมนัสสังเวช
สลดใจ ตรัสคาถาสืบต่อไปว่า

๙๕. “วิมฺสมาโน อิติโน ภิสานิ
ตีเร กเหตุวาน ฏเล นิเรสี
สุทฺธา อปาปา อิสโย วสนฺติ
เอตานิ เต พุรฺหมจาริ ภิสานิ”ติ.

๙๕. “ข้าแต่ท่านผู้ประพศิพรตพรหม-
จรรย์ ข้าพเจ้าเมื่อทดลอง (ว่าฤๅษี
เหล่านี้ น้อมไปในกามหรือไม่) จึง
ถือเอาเหง้าบัวของฤๅษีที่ฝั่งน้ำ ไป
ช้อนเสียบบนบก ฤๅษีทั้งหลาย
ผูกคอตายไม่มีวิหมองเลยอยู่ เหง้าบัว
เหล่านี้ เป็นของท่าน”.

ตตฺถ วิมฺสมาโนติ ภาเนเต อหํ
อิเม อิสโย กามาธิมุตฺตา วา โน
วาติ วิมฺสนฺโต.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า จะทดลอง
ความว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าจะ
ทดลองว่า ฤๅษีเหล่านี้ น้อมไปในกาม
หรือไม่.

อิติโนติ ตว มहेสิโน สนฺตกาณิ
ภิสานิ. ตีเร กเหตุวานาติ ตีเร
นิกฺขิตฺตานิ กเหตุวา ฏเล เอกมฺนฺเต
นิเรสี. สฺุทฺธาติ อิทานิ มยา
คฺมุหากํ สปลกิริยา ย ฌาตํ อิเม
อิสโย สฺุทฺธา อปาปา หุตฺวา วสนฺติตฺติ.

คำว่า ของฤๅษี ความว่า ซึ่งเหง้าบัว
ซึ่งเป็นของท่านผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่.
คำว่า ถือเอา (เหง้าบัว) ที่ฝั่ง ความว่า
ข้าพเจ้าถือเอาเหง้าบัว ที่วางไว้ที่ฝั่งน้ำ
แล้วช้อนไว้ ณ บนบกคือส่วนข้างหนึ่ง.
คำว่า ผูกคอตาย ความว่า บัดนี้ เราได้รู้
ข้อที่ท่านกระทำการสบถว่า ฤๅษีเหล่านี้
เป็นผู้บริสุทธิ์ผูกคอตายไม่มีบาปเลยอยู่.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๕๖-๕

บ.ปัญญาพลไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์
สร้างค้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตัม สุตฺวา โปธิสฺสโต คากมาห

พระโพธิสัตว์ฟังคำนั้นแล้ว จึงกล่าว
คาถาว่า

๙๖. “น เต นฺญา โน ปน กิพเนยฺยา
น พนฺธฺวา โน ปน เต สหายา
กิสฺมี ปราวมฺภํ สหสฺสเนตฺต
อิสฺสีหิ ตฺวํ กิพฺสิ ทเวราชา”ติ.

๙๖. “ดูกรท้าวสหัสสเนตรเทวราช ฤๅษี
ทั้งหลายเหล่านั้น มิใช่รักเพื่อน
ของท่าน และก็มีใครที่ท่านจะฟัง
เล่นด้วย ฤๅษีทั้งหลายเหล่านั้น
มิใช่พวกพ้องของท่าน มิใช่สหาย
ของท่าน เพราะเหตุอะไรเล่า ท่าน
จึงทำการข่มขู่แล้ว เล่นกับฤๅษี
ทั้งหลาย”.

ตตฺถ น เต นฺญาติ ทเวราชา
มยฺยํ ตว นฺญา วา กิพิตพฺพยตฺตกา
วา เกนจิ น โหม, นาปี ตว
ฉาตกา ว น สหายา, อถ ตฺวํ
กิสฺมี ปราวมฺภํ กตฺวา ก็ นิสฺสหาย
อิสฺสีหิ สทฺธิ กิพฺสิติ อตุโถ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ฤๅษี
เหล่านั้นมิใช่รักเพื่อน ความว่า ดูกร
ท้าว (สักกะ) เทวราช เราทั้งหลายมิใช่
เป็นรักเพื่อนของท่าน หรือเป็นผู้ไม่ควรที่
ใคร ๆ จะฟังเล่นด้วย เราทั้งหลายมิได้
เป็นญาติ มิได้เป็นสหายของท่าน เมื่อ
เป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไร คือเพราะอาศัย
อะไร ท่านจึงทำการข่มขู่ แล้วเล่นกับ
ฤๅษี.

อถ นํ สกฺโก ขมาเปนฺโต
วิสฺติมํ คากมาห

ครั้งนั้น ท้าวสักกะเมื่อจะขอขมา
โทษพระโพธิสัตว์นั้น จึงกล่าวคาถาที่ ๒๐
ว่า

บ.ปัญญาพลไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๙๗. “อาจารย์ เมสิ ปิตา จ มยหิ
เอสา ปติฏฐา ขลิตสฺส พุรหฺเม
เอกาปราริ ขม ฎุริปณฺณ
น ปณฺทิตา โภทฺพลา ภาวนฺติ”ติ.

๙๗. “ข้าแต่ท่าน ผู้ทรงพรตพรหมจรรย์
ผู้มีปัญญาเพียงดั่งแผ่นดิน ท่าน
เป็นอาจารย์ของข้าพเจ้าได้ และ
เป็นบิดาของข้าพเจ้าได้ ขอเงา
จงเป็นที่พึ่งของข้าพเจ้าผู้พลั้งพลาด
ขอได้โปรดยกโทษความผิดครั้งหนึ่ง
บัณฑิตทั้งหลายย่อมไม่มีความโกรธ
เป็นกำลัง”.

ตตฺถ เอสา ปติฏฐาติ เอสา ตว
ปาทจฺฉายา อชฺช มม ขลิตสฺส
อปรารสฺส ปติฏฐา โหตุ โภทฺพลาติ
ปณฺทิตา นาม ขนฺติพลา ภาวนฺติ,
น โภทฺพลาติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เอสา
ปติฏฐา ความว่า ขอเงาเท้าของท่านนี้
จงเป็นที่พึ่งของข้าพเจ้าผู้พลั้งพลาด คือ
ผู้มีความผิดในวันนี้. คำว่า โภทฺพลา
ความว่า ธรรมดาว่าบัณฑิตทั้งหลาย
เป็นผู้มีขันติเป็นกำลัง มิใช่มีความโกรธ
เป็นกำลัง.

มหาสตุโต สกุกฺกสฺส เทวณฺโณ
ขมิตฺวา สยิ อสิคณฺโณ ขมาเปณฺโตน
อิตริ คาทมาห

พระมหาสัตว์อดโทษแก่ท้าวสักก-
เทวราชแล้ว เมื่อจะให้หมู่ฤๅษีอดโทษ
ด้วยตนเอง จึงกล่าวคาถานอกนี้ (ต่อไป)
ว่า

๙๘. “สุวาสิตฺถิ อีสินฺนิ เอกรตฺถิ
ยิ วาสวํ ภูตปติทุทสาม
สพฺเพว โภณฺโตน สุมฺนา ภาวนฺตุ
ยิ พุรหฺมณฺเณ ปจฺจุปาเท ภิสานิ”ติ.

๙๘. “ข้อที่พวกเรา ได้เห็นท้าววาสวะ
ผู้เป็นจอมภูต นับเป็นราตรีเอก
ของพวกฤๅษี ซึ่งอยู่กันด้วยดี
ท่านผู้เจริญ ขอทุกคนจงพากัน

บ.ปัญญาพลไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ดีใจเกิด เพราะท่านพราหมณ์
ได้แหง้าบัวคืนมาแล้ว”.

ตตถ สุวสิตํ อีสันํ เอกรตฺตุนฺติ
อายสมฺนฺตานํ เอกรตฺตํปี อิมสฺมึ
อรณฺเณ วสิตํ สุวสิตเมว ก็ การณา ?
ยํ วาสวํ ภูตปตี อทฺทสาม, สเจ
มยํ นครเ วสิมฺหา, อิมํ น
อทฺทสมฺหา.^๑

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เป็น
ราตรีเอกของพวกฤๅษี ซึ่งอยู่กันด้วยดี
ความว่า ข้อที่ฤๅษีผู้มีอายุทั้งหลายอยู่
ในป่านี้ แม้สิ้นราตรีหนึ่ง ชื่อว่าอยู่แล้ว
ดีทั้งนั้น. ถามว่า เพราะเหตุไร ?
ตอบว่า เพราะเหตุว่าพวกเราได้เห็นท้าว
वासวะ ผู้เป็นบตีแห่งภูต ถ้าพวกเราอยู่
แต่ในเมือง ก็คงไม่ได้เห็นท้าวवासวะนี้.

โภณฺโตติ ภวนฺโต สพฺเพปิ สมฺนา
ภวนฺตุ, (๒) โสมนฺสุสา ภวนฺตุ, สกฺกสฺส
เทวฺรณฺเณ ชมนฺตุ. ก็การณา ?

คำว่า ท่านผู้เจริญ ความว่า ท่านผู้เจริญ
ขอให้ทุกคนจงดีใจเกิด จงปลาบปลื้มใจ
เกิด และจงอดโทษแก่ท้าวสักกเทวราช.
ถามว่า เพราะเหตุไร ?

ยํ พุราหฺมโณ ปจฺจุปาที ภิสานีตี
ยสมฺมา ตฺมุหากํ อัจริโย ภิสานี
ปฏฺฐิลภีตี.

ตอบว่า เพราะพราหมณ์ได้แหง้าบัวคืน
แล้ว อธิบายว่า เพราะอาจารย์ของ
พวกเราได้คืนแหง้าบัวแล้ว.

สกฺโก อีสิคณฺ์ วนฺทิตฺวา
เทวโลกเมว คโต. อีสิคโนปิ

ท้าวสักกเทวราชบังคมหมู่ฤๅษีแล้ว
เสด็จไปสู่เทวโลกตามเดิม. ฝ่ายหมู่ฤๅษี

^๑ ฉ. อทฺทสาม.

^๒ ฉ. โสมนฺสุสา ภวนฺตุติ อชฺ ปาโจ น ทิสฺสตี.

ฉานาภิญญา นิพพุตเตตวา ยังฉานและอภิญญาให้บังเกิดแล้ว ได้
 พรหมโลกูปโค อโหสิ. เข้าถึงพรหมโลก.

สตถา อิมิ ฐมฺมเทสนํ อahrtitva พระศาสดา ครั้นทรงนำพระ
 “เอวํ ภิกฺขเว โปรรณกปณฺฑิตา สปกํ ธรรมเทศนาคือมาแล้ว ตรัสว่า “ดูกร
 กตฺวา กิเลสํ ชหฺสิสุ”ติ วตฺวา สจฺจานิ ภิกษุทั้งหลาย พวกโรรณกบัณฑิต
 ปกาเสสิ. ทำการสภแล้วละกิเลสอย่างนี้” แล้ว
 ทรงประกาศสิ่งจะทั้งหลาย.

สจฺจปริโยसानะ อุกุกณฺฑจิตภิกฺขุ เวลาจบสัจจะภิกษุผู้กระสันดำรงอยู่ใน
 โสตาปัตตติผล ปติฏฺฐหิ. ชาตํ โสตาปัตตติผล. พระศาสดาเมื่อจะทรง
 สโมธานนุโต ปุน สตถา ติสฺโส ประชุมชาตก ได้ตรัสคาถาสุดท้ายอีก ๓
 โอสานคาถา อภาสิ.^๑ คาถาว่า

๙๙. “อหฺมจฺ สารีปฺุตโต จ ๙๙. “เรา (ตถาคต) สารีบุตร โมคคัล-
 โมคคฺลฺลาโน จ กสฺสโป ลานะ กัสสปะ อนุรุทธะ ปุณณะ
 อนุรุทุโธ ปุณฺณานนุโต^๒ และอานนท์ รวมเป็น ๗ พี่น้อง
 ตทาสฺ สุตฺตํ ภาตโร. ในครั้งนั้น.

๑๐๐. ภคินี อุปฺปลวณฺณา (^๓) ๑๐๐. ในครั้งนั้น อุบลวรรณาเป็น
 ทาสี บุษฺชุตฺตรา ตทา น้องสาว บุษชุตตราเป็นทาสี
 จิตฺโต คหปติ ทาโส จิตตคฤหบดีเป็นทาส สาตาคีระ
 ยกุโข สํวตาคิโร ตทา. เป็นเทวดา(ยักษ์).

^๑ ฉ. ติสฺโส คาถา อภาสิ.
^๒ ฉ. ปุณฺณโณ อานนุโต.
^๓ ฉ. จ.

บ.ปัญญาพลไฟเบอร์ คอนเทนเนอร์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๐
 ๑
 อรรณกภิสชาดก บ-พ.๑๕-๕ บุพทกนิกาเย

๑๐๑. ปาลีเลโย ตทา นาโค
มรุโท เสฏฺฐจวานโร
กาฬุทายี ตทา สกุโก
เอวํ ฐาเรถ ชาตกนฺ”ติ.

ภิสชาตกวรรณนา ปญจมา.

๑๐๑. ในครั้งนั้น ปาลีเลยกะเป็นช่าง
มรุทะเป็นวานรตัวประเสริฐ กาฬุ-
ทายีเป็นท้าวสักกะของท่านทั้งหลาย
จงทรงชาดกไว้ ด้วยประการฉะนี้
แล”.

พรรณนาภิสชาดก ที่ ๕ จบ.